22

PUBLICAȚIE SĂPTĂMÎNALĂ EDITATĂ DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL III • Nr. 11 (112) • 20—26.03.1992 • 16 PAGINI — 25 LEI

CONFRUNTĂRI POLITICE

PAG. 3-5-6-7

- DIALOG MIHAI SIN — ANDREI PLEȘU
- N. C. MUNTEANU
- MONICA LOVINESCU
- DORU COSMA
- THEODOR ENESCU

A FI LA TINE ACASĂ

GABRIEL LIICEANU

În anii trecuți, în două comune așezate de o parte și de alta a granitei franco-germane, în dreptul Alsaciei, s-a petrecut un fapt care, privit din perspectiva secolului al XIX-lea, ține de domeniul utopiei: un cetățean francez a fost rugat să fie primar al unei comune germane și, independent de această situație, unui cetățean german i s-a cerut să devină primar într-o comună din Alsacia. Amîndoi lucrară ani de zile, trecînd zilnic granița, în cele două comune și locuitorii de aici i-au socotit ai lor și le-au cerut să vină și să se simtă acolo ca la ei acasă, ba chiar să gospodărească acest „acasă" al tuturor. Asemenea cazuri, repet, ar fi părut, în urmă cu o sută de ani, o utopie.

De la această utopie, de la ceva care nu există încă, trebuie să pornească orice discuție atunci cînd două sau mai multe etnii folosesc cuvîntul „patrie" pentru același teritoriu. Nu putem oare spera că și în cazul Transilvaniei utopia se va transforma cîndva în istorie și că soluția pentru o Europă integrată trebuie să vină dinspre acest viitor pe care astăzi ne este greu să-l imaginăm?

Problema Transilvaniei nu este una a istoricilor. Nu scormonind rănile istoriei vom găsi o soluție la această problemă și disputele istoricilor, în loc să rezolve ceva, vor adînci mereu o dezbinare istorică. Pesemne că manualele istoricilor unguri și români nu vor putea fi puse niciodată de acord, deoarece chiar dacă există un unic adevăr istoric, întepretarea lui nu va fi niciodată aceeași. Soluția la problema Transilvaniei nu poate veni din trecut, ci doar din acel viitor care astăzi ne apare utopic. Iar viitorul din care poate veni soluția înseamnă crearea unui teritoriu spiritual așezat mai presus decît cel pămîntesc. Pentru că diferențele de etnii sînt diferențe de teritoriu doar atîta timp cît o civilizație se rezumă la mistica pămîntului și face din acest pămînt valoarea supremă a civilizației. O bucată de pămînt poate fi patrie comună pentru oameni care vorbesc limbi diferite sau care au credințe diferite, dacă acești oameni sînt capabili să construiască laolaltă pe acest pămînt teritoriul spiritual al lui „a fi la tine acasă". Un ungur și un român pot să se simtă „la ei acasă", dacă fiecare îi recunoaște celuilalt dreptul de a se simți la el acasă în aceeași măsură în care el se simte la el acasă. Nici unul nu trebuie să fie „mai la el acasă" decît celălalt.

Acest echilibru al sentimentului de a fi la tine acasă nu a fost obținut pînă acum în istoria Transilvaniei. Poate că ce se întîmplă astăzi în Transilvania este rezultatul acestui dezechilibru. Poate că ungurii din Transilvania au practicat vreme de cîteva secole „privirea de pe cal" a celui care se simte stăpîn și este mai la el acasă. Poate că românii din Transilvania au simțit apoi nevoia să-și ia revanșa și să împrumute, la rîndul lor, „privirea de pe cal" a celui care se simte „mai la el acasă". Poate că se joacă astăzi o nefastă schimbare de roluri și că rănile istorice ale celor umiliți se confruntă acum cu rănile celor frustrați și coborîți de pe cal.

Dar patria nu este în primul rînd un pămînt. Noi, care am trăit cîteva decenii în comunism, știm foarte bine că un teritoriu prins între granițe poate să devină un lagăr de concentrare pentru un popor întreg și că grănicerii pot deveni paznicii acestei închisori din care nu ai cum să fugi. Patria, în comunism, este locul din care vrei să evadezi, de care vrei să scapi, tocmai pentru că ceea ce era „la tine" a devenit „la ei" acasă. Eram „la ei", la „comuniști" acasă, și nu „la noi", ca oameni liberi. Iată de ce adevărata patrie este starea de spirit a lui „a fi acasă" care se obține în legătură cu un anumit teritoriu. Cînd această stare de spirit este distrusă, unui om i se fură patria. Patria poate fi furată chiar și atunci cînd rămîi pe pămîntul pe care te-ai născut.

Transilvania trebuie să devină starea de spirit a lui „a fi acasă" pentru două etnii diferite, pe care istoria le-a așezat pe același pămînt. Acest lucru nu este cu putință decît într-o societate în care diferența este acceptată din capul locului și privită ca firească. Societatea care creează patria ca stare de spirit a lui „a fi la tine acasă" este aceea organizată democratic, pentru că democrația este singura formă de guvernare care acceptă că ceea ce este diferit este totodată egal.

O Europă integrată este o Europă a democrației generalizate, în care granițele sînt contururi trasate de stările noastre de spirit, de faptul de a se simți undeva acasă. Alsacianul devenit primar într-o comună din Germania se simțea aici la el acasă, așa cum la el acasă se simțea și germanul devenit primar în Alsacia franceză. Iar cîtă vreme există state-națiuni, un ungur din Transilvania poate foarte bine ajunge să se simtă la el acasă, fiind deopotrivă un bun ungur, un bun cetățean român și un bun european.

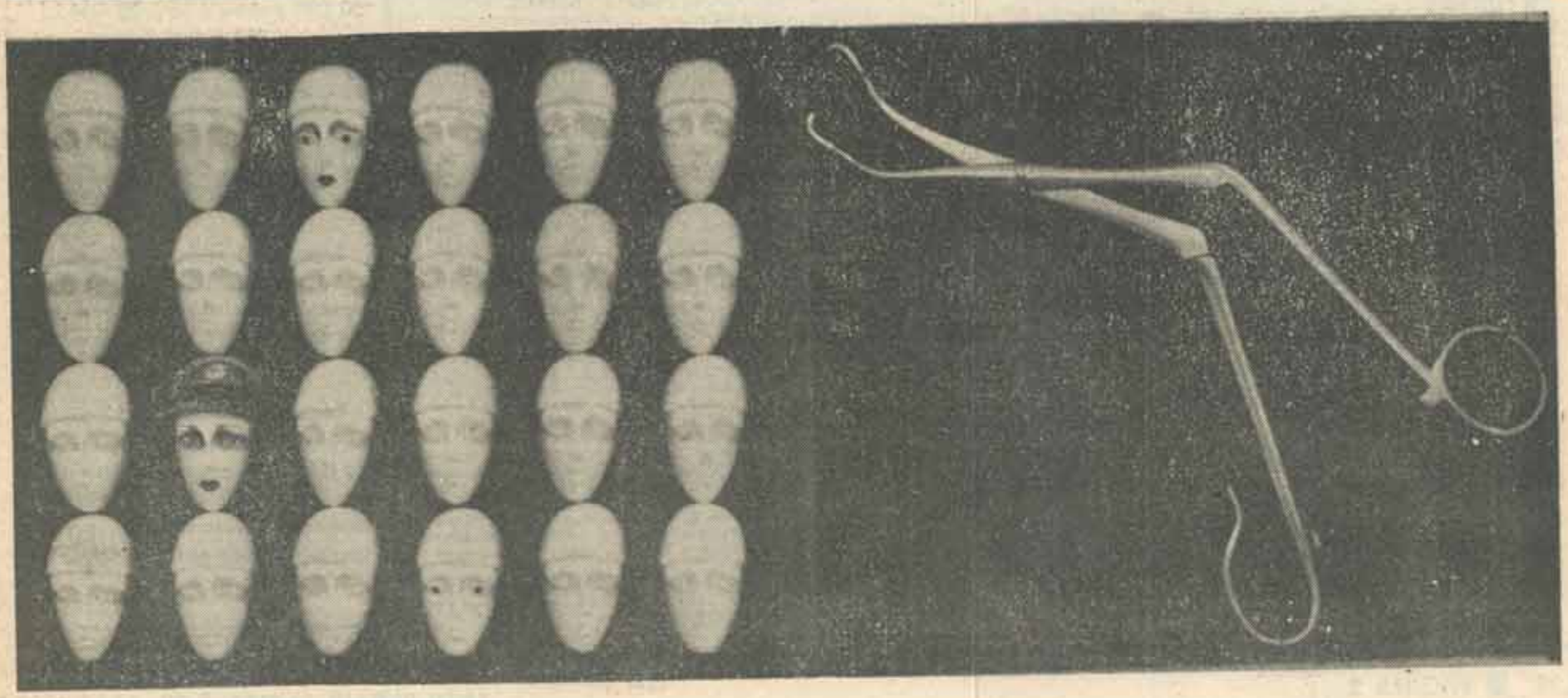

DIN SUMARUL NUMĂRULUI URMĂTOR:

NAŢIONALISMUL – CONCEPT ISTORIC ŞI PRACTICĂ SOCIAL-POLITICĂ ACTUALĂ (masă rotundă la GDS. Au participat : R. Popa, G. Liiceanu, A. Pippidi, M. Şora, G. Andreescu, H. Bernea, A. Şincai, R. Filipescu – GDS, R. Dimitrescu – PSDR, A. Horváth – Ministerul Culturii, M. Ghiga – PNŢCD, reprezentanţi ai UDMR, I. Coja – Vatra Românească, reprezentanţi ai ambasadelor SUA, Ungariei, Rusiei)

COLOCVIUL DE LA STRASBOURG – MARTIE '92 (G. Liiceanu, S. Enache, M. Berindei)

GEORGE CARPAT-FOCKE – Pe marginea articolului lui Norman Manea – „Culpa fericită"

CUVÎNTAREA DOMNULUI NICOLAE MANOLESCU la Conferinţa Naţională a Partidului Alianţei Civice

● S-a înscris şi Gheorghiţă Lupău în Partidul Transnaţional. Deputatul FSN dă un interviu Roxanei Iordache în **Libertatea** (12—13 martie), interviu din care reiese că un belgian bîntuie prin Parlamentul României stringînd semnături de aderare pentru acest organism politic suprastatal, despre al cărui statut cel puţin Gheorghiţă Lupău nu ne poate spune nimic. Dînsul s-a înscris „din curiozitate, din dorinţa de a descifra din interior cîte ceva din enigma acestei formaţiuni". La fel de prompţi s-ar dovedi parlamenarii noştri dacă mîine, pe culoarele Parlamentului, ar apărea cineva care ar strînge semnături în favoarea unirii cu românii de dincolo de Prut ? ● În acelaşi cotidian, domnul Eugen Dimărescu, preşedintele organizaţiei Bucureşti a FSN, face un inventar minim al cerinţelor pe care partidul majoritar le solicită viitorului său candidat la preşedinţie : atitudine transantă privind dorinţa de clarificare a evenimentelor din decembrie '89, precum şi faţă de comunism ; „personalitatea respectivă trebuie să accepte în domeniul politicii externe nevoia" vitală a României de a-şi crea un nou sistem de alianţe şi imperativul de a se pune capăt ambiguităţii în relaţiile internaţionale. Ar trebui să înţelegem că actualul preşedinte al ţării n-a răsunsus acestor comandamente. Aşa o fi, însă partidul care a livrat, din '89 încoace, două guverne şi jumătate are o responsabilitate uriaşă, trebuind să dea seamă cel puţin pentru victimele revoluţiei, pentru răniţii care mor azi datorită grijii mai marilor ● În timp ce, la televiziune, Sergiu Nicolaescu, şeful comisiei de investigare a evenimentelor din decembrie, ne demonstrează cît de dibaci e dentistul dumnealui, doctorul Marius Nicolcioiu, de la Spitalul judeţean Timişoara, martor al crimelor petrecute aici în ultima lună a anului 1989, riscă să fie asasinat, după cum rezultă dintr-o anchetă a săptămînalului **Expres Magazin** (nr. 10, 11—18 martie) realizată de Radu Ciobotea ● „Sigur, versiunea oficială şi, mai ales, cea a profitorilor acestor vremuri tulburi este cea a inevitabilităţii parcurgerii unor astfel de etape. Dar este oare vorba de nişte simple etape ? Cine şi cum va mai putea îndrepta nişte situaţii aberante consfinţite de actualele legi, asupra aplicării cărora nimeni nu a vegheat în nici un fel ? Cine va mai accepta măcar ipoteza că s-a greşit imens şi că trebuie s-o luăm de la un alt început ? Evident, extrem de puţini. Noii însetaţi de putere şi privilegii de tot felul aşteaptă la rînd, şi ei sînt foarte hotărîţi să pună mîna — dacă nu pe ce au luat alţii înaintea lor — măcar pe ce-a mai rămas. (Corneliu Ostahie, „Iluzii cu de-a sila", **Tineretul liber**, joi, 12 martie) ● Acelaşi număr al **Tineretului liber** găzduieşte un interviu cu Nae Bedros, deputat PNL, care nu concepe ca partidul dinsului, „cel mai puternic din opoziţie", să nu propună un candidat la funcţia de preşedinte. Liberalul se pronunţă, în acelaşi timp, pentru unitatea opoziţiei, concluzionînd că dacă opoziţia unită nu va accepta propunerea Partidului Naţional Liberal, cea mai fericită alegere ar fi „o soluţie de tranziţie", adică un candidat livrat de Biserică ● Popa Tatu, eventual, că e la îndemînă, dă şi interviuri şi e demult orientat politic. Iată ce declară Simeon Tatu în **Baricada** (nr. 10, 10—16 martie) : „Mi-ati spus că l-am sculptat pe Ceauşescu ; nu numai un tablou... Am sculptat multe, pentru că am primit comenzi. Ca şi alţii. Toată ţara. Noi nu putem să excludem din istoria poporului român pe acest om ce s-a numit Ceauşescu. În plus de asta, dacă te gîndeşti mai, eu am peste o mie de lucrări, numai chipuri şi portrete, deci căpetenii şi regi, strămoşii noştri, plus pe toţi aceia care... eu trebuia să fac istorie cinstită. Alţii au mîntit şi nu s-a supărat nimeni pe ei, dar pe mine de ce ? Pentru că răul, cel rău se supără mereu pe cel care face fapte bune ! Eu am reprezentat pe strămoşii mei şi l-am adus pînă la Ceauşescu ! Nu eu l-am adus în istoria noastră !". Dracu', dracu' şi l-a adus în istoria noastră, părinte, iar pe dumneata cred că acelaşi te-a adus în Parlament, împreună cu formaţiunea de evlavioşi ce şi-au propus să cinstească, prin figura matale, Biserica Ortodoxă Română, care, cu toate păcatele ei, a mai avut şi preoţi consumatori de arpacaş prin lagărele comuniste sau măcar slujitori care s-au închinat lui Dumnezeu întorcînd faţa mizeriilor veacului. Cu tot respectul pentru rasa ce-o porţi, sfatul meu, părinte, e să-ţi găseşti repede un duhovnic. Şi să-l asculţi ● În **Infractorul** (10—17 martie), George Stanca limpezeşte conflictul din care a rezultat mortul Chivu Stoica. Acesta din urmă ar fi mărturisit că, în tinereţea sa revoluţionară, Nicolae Ceauşescu practica perversiuni sexuale cu ilegalistul Marcovici, urmăriţi fiind ei printr-o vizetă doftăncană de alţi vigilenţi membri de partid. Dar poate că tînărul revoluţionar testa astfel spiritul treaz al mai bătrînilor tovarăşi de luptă. (S.F.)

ANDREI OISTEANU ŞI POEZIA VIZUALĂ

Obiectele lui Oişteanu se supun unei reguli interioare bine definite, ca şi cum s-ar cere unul pe celălalt, meritul creatorului fiind în acest caz de a le lăsa să se aşeze singure, între ele. Sub aparenţa de „neintervenţie" însă, există o structură clară, dominatoare. Artistul dictează regula, iar asamblajul se supune. Soluţia ready-made este depăşită cu eleganţă. Relaţia dintre obiecte este textuală.

Textul pe care Oişteanu îl compune cu obiecte are o conotaţie dadaistă, de joc intelectual. De altfel, prezenţele lui Oişteanu în expoziţiile : **Scrierea, Oglinda, Mail-art, Carte-Obiect, Sexul lui Mozart** sînt prezenţe de trecere între artişti plastici (cu regulile şi limitele lor) şi literaţi (cu regulile şi limitele lor).

Bine conturat, discursul lui obiectual se aşază cu ironie la nivelul intelectual al limbajului artistic. Improvizaţia aparentă este îndelung gîndită. Spontaneitatea obiectului e dată de claritatea mesajului.

Preocupat de lumea asamblajelor de obiecte, de poezia vizuală, de tipul de comunicare special numit mail-art, de exprimările artistice de avangardă (happening, video-film), Oişteanu găseşte sub aparenţa de „aşezare" a discursului său, o tensiune vie, explozivă. Oişteanu „face" cu obiecte şi din obiecte o poezie vizuală în care citatul cultural e integrat coerenţei interne a lucrării. Oişteanu **compune** obiecte.

DAN PERJOVSCHI

Ilustrăm acest număr cu obiecte de ANDREI OIŞTEANU

Îi anunţăm pe cititorii noştri că Revista „22" se găseşte la vînzare şi în librăriile HUMANITAS

Librării HUMANITAS :

Bucureşti, Cl. Victoriei, 101
Iaşi, str. V. Alecsandri, 8
Timişoara, Bd. Revoluţiei (fosta librărie „Facla")
Sibiu, str. N. Bălcescu, 16
Piteşti, Pasajul Victoriei, 89
Bacău, str. N. Bălcescu, 12

Expoziţii permanente de carte HUMANITAS cu vînzare (la Fondul Plastic) :

Arad, str. V. Alecsandri, 1
Alba Iulia, str. Republicii nr. 5 (Biconfort)
Braşov, str. Mureşenilor 1, Bd. Victoriei, 10
Galaţi, str. Domnească, 19

Raioane de carte HUMANITAS :

Arad, str. Lucian Blaga, 2–4 (Anticariat)
Bistriţa, str. M. Eminescu, 4–6 (Aletheia)
Botoşani, str. Primăverii, 10 (Libr. Primăverii)
Craiova, str. Popa Şapcă nr. 4 (Omniscop)
Constanţa, Bd. Tomis 96 (FESINAR)

ANUNŢĂM PE CITITORII DIN ŢARĂ ŞI DIN STRĂINĂTATE

In continuare, revista noastră asigură contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacţiei. Doritorii se pot abona in următoarele condiţii : costul unui abonament ridicat de la sediul redacţiei **(cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp) este de** 230 de lei pe trimestru **(deci cu o reducere de 24%, in raport cu costul real).**

Abonamentele pot fi expediate şi prin poştă, dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poştale (144 lei). Costul abonamentului va fi de 374 lei pe trimestru.

Pentru cadrele didactice, elevii **şi** studenţii din provincie, **costul unui abonament la Revista „22"** pe trei luni **va fi doar** 225 lei **(diferenţa de preţ urmînd a fi suportată de „Institutul pentru Democraţie in Estul Europei" cu sediul la New York). Cei interesaţi sînt rugaţi să expedieze prin mandat poştal suma de** 225 lei **(pe adresa** Revista „22", cont 45103532, BCR, Filiala sector 1, strada Londra nr 10) **şi o adeverinţă din care să reiasă că sînt profesori, elevi sau studenţi (pe adresa :** Revista „22", Calea Victoriei 120, sector 1 Bucureşti, **pentru** Serviciul de Difuzare). **Expedierea revistei se va face de către redacţie, în costul abonamentului fiind incluse şi cheltuielile de expediţie.**

Cititorii din străinătate se pot abona la Revista „22" depunînd costul abonamentului în contul nr. 47218 16 00030 – BCR, sector 1, str. Londra nr. 10 **(cu specificaţia : pentru Revista „22") sau trimiţînd un cec pe adresa : Revista „22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1 Bucureşti, România.** Costul unui abonament pentru zona europeană este de **60 dolari** pe an **(30 dolari** pe 6 luni, **15 dolari** pe trimestru) **sau echivalentul în orice monedă convertibilă (100 DM** anual, **50 DM pentru** 6 luni, **25 DM** trimestrial, **360 franci francezi** anual, **180 franci** pentru 6 luni, **90 franci** trimestrial).

Pentru celelalte continente, preţul unui abonament este de **72 dolari** anual, **36 dolari** pe 6 luni, **18 dolari** trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacţie. În costul abonamentului sînt incluse şi cheltuielile de expediţie.

Redacţia Revistei „22" anunţă că îşi rezervă exclusivitatea pentru difuzarea revistei în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizaţi de redacţia Revistei „22" este interzisă.

TRANDAFIRI, CIOLANE, COMEDII

NECULAI CONSTANTIN MUNTEANU

Joi, 12 martie, ţirziu după miezul nopţii, cînd a apărut în faţa ziariştilor, care-l aşteptau de patru ore bune, liderul naţional al FSN, Petre Roman, părea obosit şi surescitat. Obosit după o şedinţă-maraton de peste 10 ore a Colegiului Director. Surescitat nu doar pentru că reuşise să facă faţă tuturor atacurilor adversarilor politici din propriul partid, dar şi pentru că reuşise să cîştige încă o bătălie importantă în faţa preşedintelui Ion Iliescu, bătălie pentru controlul partidului şi pentru putere.

Potrivit declaraţiei lui Petre Roman, preşedintele Ion Iliescu a dorit o întîlnire cu membrii Colegiului Director pentru ca aceştia să-şi spună părerea asupra opiniilor şi declaraţiilor liderului naţional, din septembrie încoace, în presa din ţară şi din străinătate, declaraţii extrem de critice la adresa preşedintelui. Cît despre susţinerea candidaturii lui Ion Iliescu pentru un nou mandat de preşedinte, aceasta nu e de competenţa Colegiului Director, ci a Convenţiei Naţionale, care va avea loc la sfîrşitul acestei luni.

O zi mai tîrziu, într-o miniconferinţă de presă, cu ziarişti aleşi pe sprînceană, preşedintele Ion Iliescu, încruntat şi lipsit de zîmbetul care l-a făcut celebru, l-a confirmat pe liderul Frontului, mărturisindu-şi nu numai nemulţumirea pentru rezultatele întîlnirii din ajun, dar recunoscîndu-şi indirect şi eşecul. D-l Ion Iliescu e conştient de faptul că, atunci „cînd un om politic susţine despre un altul că este un obstacol în calea democraţiei, este clar că nu poate fi susţinut un astfel de om într-o funcţie politică". Preşedintele ar fi vrut să ştie în ce măsură Colegiul Director împărtăşeşte opinia că domnia sa „este incompatibil ca persoană politică pentru a continua susţinerea politicii de reformă în România". Rezultatele au fost mai mult decît dezamăgitoare. În loc de o condamnare a atitudinii liderului Frontului şi, eventual, o debarcare a lui, Ion Iliescu a avut parte doar de o „mare dispersie de opinii". Minipuciul pus la cale de preşedinte, de oamenii lui şi de parlamentarii fesenişti ostili liderului a eşuat lamentabil. Cu această speranţă secretă, preşedintele a acceptat riscul să fie acuzat de amestec în viaţa partidului şi umilinţa de a se duce la Clubul Dacia pentru a se întîlni cu membrii Colegiului Director, în locul unei chemări la ordin dorită cu ardoare la Cotroceni. Petre Roman a jucat cu abilitate cartea anticonstituţionalităţii demersului prezidenţial, a supus chestiunea la vot şi a avut cîştig de cauză. A jucat chiar şi cartea transparenţei, impunînd, tot prin vot, prezenţa ziariştilor în prima parte a şedinţei, pentru a-i împiedica pe adversari să se dezlănţuie, şi a cedat cererii preşedintelui ca ultima parte să se desfăşoare cu uşile închise, ştiind că şifonat va ieşi tot preşedintele care, iată, nu acceptă nici transparenţa!

Petre Roman a zîmbit imperceptibil şi condescendent cînd a respins acuzaţia preşedintelui că el ar împărţi militanţii Frontului în reformatori şi conservatori. Mai mult, şi-a permis să-i dea preşedintelui chiar şi o lecţie, amintindu-i că într-o democraţie nici un partid, deci nici Frontul, nu poate să se considere „partidul maselor largi populare, de la oraşe şi sate", evident strîns unite în jurul personalităţii din vîrful piramidei Puterii. E drama preşedintelui Ion Iliescu, om ce continuă să fie prizonierul limbajului de lemn şi să trăiască cu nostalgia partidului strîns unit în jurul conducătorului, a monolitismului de partid. „Cine loveşte în mine, loveşte în Front", iar „cei care cred că pot să meargă cu Petre Roman şi cu anticomunismul său primitiv n-au decît s-o facă, ceilalţi să mă urmeze, pentru că Frontul trebuie salvat", ar fi spus preşedintele Ion Iliescu într-una din desele sale întîlniri cu parlamentarii fesenişti ostili liderului şi intens cultivaţi la Cotroceni.

Din păcate, cîtă dramă, tot atîta comedie în viaţa politică românească. Şedinţa Colegiului Director a fost precedată şi însoţită de incidente ridicole, între care şi unul semnificativ pentru ceea ce se întîmplă azi în Front. La început a fost mica haită de fesenişte bolnave de dragostea pe care i-o poartă lui Petre Roman, înarmate cu flori, ele s-au aruncat literalmente peste maşina liderului, debordînd serviciul de ordine şi pătrunzînd în incinta Clubului Dacia, bălăcărindu-i strasnic pe adversarii liderului iubit întîlniţi în cale. Adversarii au vorbit de aranjamente şi scenarii. Tot „scenariu" s-a strigat şi în clipa în care un alt partizan al lui Petre Roman, din provincie, a scos în plină şedinţă un ditamai osul de vacă, chiar şi cu ceva urme de carne, pentru a fi aruncat lui „Slinosu", „Secărică" şi celor care-l contestă pe „Pătruţ al nostru". Operaţiunea a fost întîmpinată cu proteste şi fluierături de cei vizaţi, unii au dat să plece şi nu s-au întors decît după ce osul a fost aruncat în lac. Momentul a fost penibil şi l-a surprins chiar şi pe Petre Roman, silit să-şi ceară scuze. Însă dincolo de ridicolul incidentului, militantul din provincie a reuşit mai bine decît toţi vorbitorii să sublinieze miza luptei pentru putere şi pentru păstrarea privilegiilor care caracterizează luptele din Front şi care-i animă pe mulţi dintre parlamentarii fesenişti.

În aceste condiţii, a trecut aproape neobservată analiza sumară a rezultatelor alegerilor locale, din punctul de vedere al aripii Roman, dar şi criticile adversarilor. Unele sobre şi temeinice, rostite de deputatul Liviu Mureşan, cu avertismentul că după încă două victorii ca acestea „s-a terminat cu Frontul". Cît despre senatorul Ioan Solcanu, acesta n-a reuşit să-şi ascundă partizanatul pentru preşedintele Ion Iliescu, de care pare a fi legat prin mii de fire şi fără de care nu poate concepe viitorul luminos al ţării. Petre Roman şi partizanii săi au parat bine toate loviturile, iar în final liderul a rostit un vibrant discurs anticomunist, pledoarie pe alocuri patetică pentru reformă, pentru ruperea de vechile structuri comuniste.

În lupta pentru putere, şi pentru ciolanul puterii, pentru care mai acum un an şi ceva era acuzată Opoziţia, liderul naţional a mai cîştigat o bătălie. Marea bătălie finală se va da la Convenţia Naţională. Va învinge cel care va avea cei mai mulţi partizani în sală. Cîteva eventuale scenarii. O „împăcare" şi susţinerea candidaturii lui Ion Iliescu, cu eventualitatea unei campanii în dorul lelii, în care preşedintele să nu fie reales sau să fie obligat la un al doilea tur de scrutin. O ruptură a Frontului prin dezavuarea şi necalegerea liderului naţional. În acest caz, Petre Roman îşi va crea propriul său partid, luînd cu el un număr important de militanţi de la vîrf, dar şi de la bază, în care caz lucrurile se vor complica şi mai mult, noul partid avînd nevoie de o personalitate suficient de importantă pentru a-l contracara pe Ion Iliescu. O situaţie mai mult decît incomodă şi de care ar putea profita Opoziţia.

Întrebat dacă vede vreo şansă ca Frontul să se rupă, un deputat FSN s-a gîndit puţin, dar foarte puţin, după care a spus: „Evident, în orice moment". Probabil că nu e şi părerea liderului naţional. A doua zi el a plecat în „teritoriu", la judeţe. Să-şi susţină punctele de vedere în faţa membrilor şi militanţilor din organizaţiile judeţene.

Şi Ion Iliescu, şi Petre Roman par a fi conştienţi că trebuie menţinută unitatea Frontului. Cu orice preţ, dar fără celălalt. Retras la Cotroceni, preşedintele şi oamenii săi nu stau degeaba. O seară mai tîrziu, purtătorul de cuvînt al Grupului pentru Unitatea Frontului, grupare propreşedenţială, Petre Ninosu, a apărut la televiziunea de partid şi de stat cu o declaraţie de „dezaprobare şi dezavuare" a lui Petre Roman. Scris într-o pură limbă de lemn şi prezentat cu aplomb de activist, comunicatul îl acuză pe Petre Roman că „face prea mult zgomot despre lupta împotriva comunismului şi structurilor comuniste", însă „nu are legitimitatea s-o facă, dat fiind trecutul său". Se înţelege de aici că tocmai asta e ce are Ion Iliescu. Legitimitatea, avînd în vedere tot trecutul său.

Într-un editorial din oficiosul prezidenţial, „Dimineaţa", se vorbeşte despre „guvernarea irresponsabilă şi coruptă" a guvernului Roman. Evident, e posibilă oricînd „o reformulare a termenilor acestei". Aviz amatorilor. S-ar putea ca rufele ne tocmai curate ale Frontului să fie nu doar spălate, ci şi despăduchiate. În văzul lumii. Se zice că liderul naţional a cerut şi el un raport complet al evenimentelor din 13—15 iunie. Vom trăi. Vom vedea. Vom auzi. Multe.

RADIOGRAFIA UNEI DISOLUŢII

HORAŢIU PEPINE

Conflictele din cadrul Frontului Salvării Naţionale nu sînt recente. Ele nu datează din septembrie anul trecut, ci de dinainte de Convenţia Naţională din martie. Roman simţise divergenţele care deveniseră de-a dreptul periculoase în cadrul grupurilor parlamentare, unde schisma lua de la o zi la alta proporţii. Încă de pe atunci apăruse iniţiativa unei moţiuni de neîncredere faţă de guvernul Roman, etichetat ca liberal şi deviaţionist. Lista unui nou guvern integral FSN circula printre deputaţi în scopul adunării unui număr cît mai mare de adeziuni. Lui Roman i se reproşa în primul rînd aroganţa şi modul dictatorial prin care căuta să-şi impună deciziile. Cei puţin în raporturile dintre executiv şi legislativ, grupurile parlamentare FSN deveniseră simple instrumente ascultătoare. Revolta împotriva lui Petre Roman căpătase şi semnificaţia unei emancipări parlamentare, care n-a luat însă proporţii datorită imposibilităţii de colaborare cu Opoziţia. Faptul că Frontul nu s-a rupt încă de pe atunci e şi urmarea vîrfului de simpatie politică de care era înconjurat. Lui Roman i se mai reproşa elitismul şi faptul că atrăsese de partea lui intelectuali, care erau instinctiv consideraţi adversari ai Frontului (ca Andrei Pleşu de pildă). Roman nici nu ezitase să spună, de altfel, că intelectualii s-au îndepărtat de Front din cauza lui Iliescu. Vă imaginaţi ce uragan a putut provoca asemenea afirmaţie, care aşeza marea parte a Frontului într-o zonă devalorizată. Un deputat FSN, cadru universitar, se străduia să-mi demonstreze contrariul, enumerînd valorile intelectuale aflate în chiar grupurile FSN din Parlament. Dezacordurile de principiu se adînceau astfel prin antipatii personale.

La începutul anului trecut, guvernul Roman era ameninţat să-şi piardă sprijinul politic din toate direcţiile. După o toamnă şi o iarnă de mari tulburări sociale, în care popularitatea guvernului scăzuse îngrijorător, apăruseră şi în partidul de guvernămînt semne de disidenţă. Adversarii tipului de reformă pe care îl practica Roman agitau tot mai insistent ideea social-democraţiei şi a protecţiei sociale reale, acuzîndu-l pe Roman de liberalism. „N-am avut niciodată sentimentul că guvernul Roman este un guvern FSN", s-a declarat de foarte multe ori. Afirmaţia era periculoasă, căci tindea să izoleze guvernul şi să-l lipsească de sprijin parlamentar. În tot acest timp, preşedintele a rămas într-o poziţie de neutralitate, acordînd implicit încrederea sa guvernului. Toate ofertele Opoziţiei au fost respinse, căci pe atunci nici unul dintre responsabilii politici nu se împăcau cu gîndul unui transfer de responsabilitate. Dar era strict necesar ca Roman să-şi rezolve problema litigiilor din cadrul partidului. La Convenţia din martie anul trecut, Roman a reuşit să dea o adevărată lovitură de partid şi să confiste Frontul pentru o bună perioadă de vreme. A imaginat mai întîi (împreună cu colaboratorii săi apropiaţi, desigur) un statut în care apărea funcţia liderului naţional, cu atribuţii ce-i permiteau să ia orice decizie în condiţii deplin statutare. A fost primul moment în care dezacordurile cu Ion Iliescu au devenit manifeste. Fostului şi primului şef al partidului, care se menţinuse chiar şi după alegerile din mai într-o poziţie echivocă faţă de Front, i s-au adus omagii rezervate. În al doilea rînd a fost elaborat un nou program, „Un viitor pentru România", despre care s-a spus atunci, şi pe bună dreptate, că nu este platforma unui partid, ci doar un program de guvernare. Frontul Salvării Naţionale trecuse mereu printr-o criză de identitate, dar nu reuşea nici acum să-şi precizeze profilul politic. De curînd, cei care contribuiseră la elaborarea programului, grupul Secăreş — Pasti — Mureşan, îşi revendicau paternitatea textului, acuzînd că au fost ulterior eliminaţi din Biroul Executiv. Cele două texte au fost difuzate delegaţilor la Convenţie în ultimul timp şi au fost impuse în maniera vechilor şedinţe de partid. Asta a fost marea slăbiciune a grupului de partizani ai lui Roman: o minoritate cu idei politice mai limpezi şi mai îndrăzneţe care a eludat însă procedeele democratice. Luaţi prin surprindere, adversarii lui Roman au fost înfrînţi. Petre Ninosu, legat prin familie de generaţia celor şase semnatari ai scrisorii de protest împotriva lui Ceauşescu, a criticat inutil noul statut în faţa unei asistenţe care nu cunoştea textul şi nici nu înţelegea bine ce se întîmplă. Alţi oponenţi, printre care şi Liviu Mureşan, au fost pur şi simplu împiedicaţi să vorbească. Roman a ieşit din Convenţie învingător, dar tot atunci s-au produs şi primele scîrţîituri. Veţleu Rădină, fost profesor la Ştefan Gheorghiu, rupe o mică parte din Front şi-şi face un partid propriu (ulterior este înlăturat prin forţă de la şefia partidului), iar un grup de deputaţi se delimitează de Front şi aderă mai tîrziu la Partidul Republican condus de Sînzian. Cei mai importanţi adversari ai lui Roman rămîn însă în Front şi vor ţine permanent legătura cu palatul Cotroceni, ca de pildă Văcaru şi Enache, şefii grupurilor parlamentare. Din septembrie însă, cînd Iliescu îl demite pe Roman, ruptura începe să se oficializeze. Atacurile reciproce se înmulţesc şi ating punctul culminant săptămîna trecută. Preşedintele avusese două întîlniri cu grupurile parlamentare, în care duritatea limbajului folosit înspăimîntase şi mărise simţitor distanţa care separa cele două tabere. Iliescu ceruse îndepărtarea lui Roman şi, în acest scop, s-a constituit grupul pentru unitatea partidului, încercîndu-se convocarea urgentă şi nestatutară a Colegiului Director (tot la cererea imperioasă a lui Iliescu) şi debarcarea lui Roman, acuzat de deviaţionism. La ultima întîlnire de la Cotroceni cu grupurile parlamentare, de miercuri seara, preşedintele declarase că Frontul trebuie să rămînă un partid al maselor largi muncitoare de la oraşe şi sate. Întors cu faţa către trecut şi către convingerile sale socialiste, Iliescu reproducea doctrina partidului de masă şi a partidului unic. Roman a fost acuzat de trădare şi în sprijinul său a vorbit doar Radu Berceanu, care a arătat că singura gîndire politică a preşedintelui constă în cuvintele mai sus amintite. Toate aceste întîlniri au contribuit ca o parte a Frontului să-şi întărească convingerea că Ion Iliescu rămîne un comunist iremediabil. Exasperant şi de necrezut pentru actualul preşedinte este că sloganurile din Piaţa Universităţii îşi fac loc tocmai în partidul de la care aştepta sprijin în viitoarea campanie prezidenţială. În definitiv, aşa-numitul liberalism al lui Roman ar fi fost tolerabil dacă liderul naţional s-ar fi arătat dispus să-i pună partidul la picioare şi să-i sprijine candidatura. În loc de asta, declaraţiile cele mai scandaloase se înmulţesc în presa română şi în cea străină, cu scopul de a atrage opinia publică în jocul acesta, în care Ion Iliescu dispune încă, se bănuieşte, de anumite mijloace de constrîngere. De altfel, ziariştii nu au fost chemaţi întîmplător la ultimele întîlniri cu Colegiul Director. Petre Roman cheamă în sprijinul său presa ca mijloc de moderare a violenţelor adversarilor. A doua zi după şedinţa Colegiului Director (vineri), Petre Ninosu, în numele grupului pentru unitatea partidului, îl acuza pe Roman că a folosit presa ca mijloc de intimidare.

Joi, după-amiază, la Clubul Dacia, oamenii s-au întîlnit cu sentimentul că participă la un eveniment decisiv. Întîlnirea fusese convocată la cererea lui Iliescu, care dorea să afle dacă poate miza pe sprijinul Frontului în campania prezidenţială. „Ion Iliescu e Frontul Salvării Naţionale şi cine loveşte în Iliescu, loveşte în Front", spusese preşedintele cu o seară mai înainte, la întîlnirea cu grupurile parlamentare, unde partizanii săi sînt în mare majoritate. Roman a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru ca la şedinţa Colegiului să nu participe toţi parlamentarii, căci exista riscul ca întîlnirea să se transforme într-o şedinţă tipică de demascare. Se analizau rezultatele alegerilor, se constata că Frontul a pierdut din cauza derutei provocate de afirmaţiile publice ale liderului naţional şi se propunea pe loc schimbarea conducerii. Iliescu cerea socoteală şi el, cum a făcut-o de altfel, de atitudinea „irresponsabililor" care l-au atacat şi Frontul revenea cu arme şi bagaje în zona de influenţă a Cotrocenilor. Urmarea, uşor de prevăzut, ar fi fost o epurare masivă a partizanilor lui Roman din toate poziţiile strategice. Cu o zi înainte, la Cotroceni, cei vizaţi fuseseră numiţi deja, atunci cînd se analizase pînă şi activitatea comisiilor parlamentare. Tot ce s-a întîmplat în aceste zile a fost, evident, anticonstituţional şi Roman a invocat de multe ori acest lucru. Preşedintele ceruse de altfel ca întîlnirea să aibă loc la Cotroceni şi fără „libelele alea" din presă. (A doua zi a organizat la rîndul său o conferinţă de presă la care a chemat numai pe aceia de care ştia dinainte că nu-i vor pune întrebări incomode.) În final s-a ajuns la un compromis: presa a părăsit sala dezbaterilor, dar preşedintele a venit la Clubul Dacia, acceptînd vrînd-nevrînd ideea că nu mai e decît un simplu simpatizant al partidului. Disputa n-a fost cu adevărat decisivă, dar faptul că actualului preşedinte i s-a cerut să se retragă din competiţia electorală (Adrian Vilău, deputat FSN), în timp ce alţii l-au acuzat pe Roman de practici staliniste, demonstrează că la Convenţie ruptura nu mai poate fi evitată. Coabitarea celor două orientări principale devine de aici înainte imposibilă.

INDECENȚE SENATORIALE RIDICĂ FĂRĂ VOIE GRAVE SEMNE DE ÎNTREBARE

RADU POPA

O propunere situată cu mult sub limitele indecenței a trezit reacții justificate și mai continuă să aibă ecouri. Ea va intra desigur în antologia de aberație și grotesc post-„revoluționar" în curs de constituire, cu larga contribuție a Parlamentului nostru, și merită fără îndoială, chiar și cu oarecare întîrziere, un comentariu în plus.

Este vorba de faimoasa adresă a senatorului Gheorghe Dumitrașcu către autoritățile constănțene județene și municipale, privind incinerarea organizată a dobrogenilor prezenți și viitori. Dacă asemenea gînd ar fi rezultatul unei decizii de familie, sau chiar dacă s-ar fi constituit între Dunăre și Mare, din proprie inițiativă și variate motive, o asociație oarecare decisă să militeze pentru generalizarea arderii răposaților întru Domnul și introducerii în oale a resturilor combustiei, nimeni n-ar putea să conteste legitimitatea și îndreptățirile unei asemenea decizii. Dar gînd idcea pornită dintr-un birou senatorial are greutatea și girul autorității parlamentare și, mai ales, cînd elitorul ciupeliat la cunoștință de argumentele puse la bătaie de vajnicul nostru senator, cred că — dincolo de aspectele hilare — faptul capătă o gravitate aparte. Printre argumente : economia de teren agricol (parcă am mai auzit așa ceva !), economia de haine, lemn și ciment (dobrogenii vor fi deci arși goi-puscă !), revenirea după milenii la spiritualitatea strămoșilor tracogeto-daco-besso-carpo etc., rentabilitatea economică. Ajunge cu acestea !

La început am crezut că este o glumă — deși numai spiritual nu s-a dovedit a fi domnul senator —, dar apoi faptul s-a confirmat și primul gînd m-a dus la interpretarea lui drept prelungirea în lumea morților a celebrei omogenizări comuniste-ceaușiste. Fiecare în oala lui, păstrată în dulap sau, eventual, în construcții colective din prefabricate, fără loc de amintiri, fără loc de pomenire, fără individualizări care să cultive memoria familiei, a grupului social sau a colectivității. Ceva similar se chiar pornise prin anii '70, în forma respingătoarelor incinte create cu panouri de beton, în interiorul cărora observ cum urmașii se străduiesc an de an să creeze oaze spirituale diferențiate, unde să poată reveni din cînd în cînd în preajma celor dragi dispăruți. Că aceste eforturi, au luat, mai nou, aspecte contestabile sub raport estetic și sub cel al încărcăturii emoționale a locului, dar aceasta-i altă problemă și ține de educație, de mentalități și de ușurința cu care o parte a concetățenilor noștri amestecă valorile materiale cu cele spirituale și cu încărcătura emoțională autentică. Mi-e teamă că nu senatorul Dumitrașcu va fi printre cei chemați să contribuie la atenuarea unor asemenea excrescențe. Am însă convingerea că domnia sa n-a privit niciodată dealul Feleacului în după-amiaza „luminației" și nici n-a petrecut cîteva ore în cimitirul din dealul Sighișoarei, după cum probabil că este cu totul străin de valorile culturale, istorice și chiar patrimoniale ale cimitirelor, multe dintre ele celebre și apărate de lege, devenite locuri de reculegere sau pelerinaj. Și iarăși îmi vine în minte modul cum a tratat cimitirele pînă nu demult un sinistru personaj...

Dintre reacțiile produse de penibila inițiativă senatorială am înregistrat-o pe aceea plină de bun-simț și adevăr istoric semnată în urmă cu trei săptămîni de Mihai-Alexandru Gancioviei, în care protestul vine în apărarea spiritualității creștine românești și a tradițiilor neamului, subliniind, pe bună dreptate, că credința creștină nu admite incinerarea și că, dintre toate obiceiurile și practicile rituale, cel funebru este — printre datinile strămoșești — cel mai bine conservat. Punctul de vedere este întărit de competența specialistului etnograf.

Dar de la profanarea parlamentară a ritului creștin românesc și de la îndreptățitele reacții care l-au urmat, situîndu-mă tot pe poziții profesionale, ajung, vrînd-nevrînd, la delicatul subiect al necropolelor creștine daco-romane și românești timpurii, temă de cercetare în care mai stăruie grave semne de întrebare. În pofida declarațiilor festiviste despre clarificarea definitivă și neapărat „științifică" a începuturilor istoriei românești, în spiritul sarcinilor și indicațiilor primite de „frontul istoric" românesc și considerînd că opinia publică are dreptul de a ști adevărul și datoria de a ține seama de el, trebuie spus că cimitirele de înhumație cu orientare creștină datînd din vremea din care ne lipsesc informații clare despre soarta romanității nord-dunărene absentează aproape cu totul pe teritoriul țării. Exceptînd cîteva necropole mari de înhumație ale căror schelete erau însoțite de inventar caracteristic anumitor migratori — podoabe, arme, animale sacrificate etc. —, mormintele sau micile necropole ce ar putea fi atribuite unei populații localnice creștine, descoperite și cercetate pînă acum, continuă să se numere pe degete.

Mi-a trecut recent prin mîini o publicație franceză privind un cimitir creștin de înhumație (evident!) folosit cam două secole, de pe la anul 580 la anul 700, de o comunitate apreciată a fi cuprins cam 15 familii și de pe urma căreia au rămas pe teren aproape 500 morminte. Ținînd seama de concluziile paleo-demografiei europene, din secolul al IV-lea de cînd se admite creștinarea daco-romanilor (datorită și originii latine a terminologiei de bază) și pînă prin secolele IX—X cînd creștinismul s-a generalizat în estul Europei, foarte multe mii de cimitire creștine și multe milioane de morminte creștine ar trebui să se afle pe teritoriul țării. Or, în număr mai mare s-au găsit pînă acum doar necropole de incinerație, cu oasele calcinate vărsate în gropi sau depuse în urne, și în mai mică măsură necropole birituale cu puțini înhumați, datînd în special din secolele IX—X și a căror interpretare este discutabilă.

Departe de a pune sub semnul întrebării prezența și liniile generale ale evoluției înaintașilor pe locurile pe care trăim și azi, cele semnalate aici au mai degrabă semnificația unui semnal de alarmă asupra discrepanței dintre tezele istoriografiei oficiale și conștiința istorică colectivă în formele promovate de învățămînt, pe de o parte, și realitatea documentației existente. Să fie vorba de o gravă deficiență metodologică în concepera și aplicarea planurilor cercetării ? Situația ecțuală, pe care din interiorul branșei o apreciez ca foarte gravă, este parțial compensată de faptul că nici în sud de Dunăre, acolo unde triburile slave ce practicau incinerația s-au răspîndit și sedentarizat după secolul VI înainte de a se creștina în secolul IX și unde unii încearcă să plaseze leagănul poporului nostru, n-a fost deocamdată identificat un orizont de necropole creștine de înhumație care să poată fi atribuit strămoșilor din acele secole ai românilor.

O ipoteză oarecum grăbită și după opinia noastră fără șanse de confirmare, care spre regretul nostru ar aduce o anumită satisfacție senatorului cu inițiative năstrușnice, consideră necropolele de incinerație descoperite pe teritoriul țării și datînd din secolele VII—IX ca aparținînd în principal localnicilor creștini. Pentru aceasta ar trebui admis că daco-romanii și mai apoi românii de dinainte de anul 1000 au renunțat de bunăvoie la marea promisiune a Reînvierii și Judecății celei de pe urmă. Cu greu am putea crede că în mentalitatea strămoșilor creștini ar fi fost loc pentru imaginarea prezentării la Judecată în forma unei grămăjoare de oase calcinate. Hristos a fost înhumat și astfel a ieșit a treia zi din mormînt ! Oricum, problema continuă să stea printre prioritățile cercetărilor viitoare, eliberate (oare?) de constrîngerile tezelor oficiale.

Comentariul pe care mi l-a prilejuit nefericita inițiativă senatorială n-a vrut în nici un fel să atenueze reacțiile îndreptățite pe care le-a trezit gîndirea „original-democratică" a domnului Gheorghe Dumitrașcu, ci să ofere un fragment de adevăr despre ceea ce știm și ceea ce încă nu știm despre trecutul nostru. Cu toate riscurile, deloc neglijabile în acest domeniu, publicul are dreptul la o informare corectă și realistă.

ESTE PROTESTUL SOLITAR ANORMAL?

A.I. TRIFAN

Nu ar fi fost nevoie de o continuare la cele cîteva considerații despre semnificația, morbidă sau nu, a protestului solitar, dacă d-l Emanoil Valeriu nu ne-ar fi oferit partea a doua a scenariului său televizat în care eroii sînt excepții comportamentale. Procedeul său, și anume scoaterea în relief a unor trăsături neobișnuite de personalitate, poate fi aplicat și în cazurile limită de protest solitar reprezentate de cehul Jan Palach și românul Liviu Cornel Babeș, la care opoziția a luat forma unui suicid public.

Deosebirea acestuia față de cel patologic al deprimaților este faptul că ultimul este făcut în secret, ca un sfîrșit, în timp ce primul este o lumină, un început. Gestul lor are semnificația străduinței de a face posibilă apariția invizibilului din om, demonstrînd că țesătura ideală este totdeauna prezentă în aceasta, mereu pregătită să se distingă de carne și să o transfigureze, absolutul nefiind pentru ei un postulat, ci un reazem.

Este adevărat, eroismul lor este improvizat, dar și cel mai propriu pentru a servi de consolare și a păstra echilibrul unei naturi umane a cărei autenticitate este amenințată. În loc să fie o temătoare demisie, ca în suicidul patologic, gestul de renunțare la viață al protestatarilor este o abordare autoritară a lumii. Spre deosebire de melancolicul ce părăsește tot și pe toți, gestul protestului solitar implică apartenența la o filiațiune, la acea suită de oameni pe care fiecare o are înaintea sa și o prevestește după el, o filiațiune nu fizică, ci spirituală. Ei creează o succedaneitate morală, meritînd apelativul de „genii" în accepția etimologică a termenului, care vine din latinul „generare". Iată deci că individualismul gestului devine, la o examinare atentă, contrariul său, noblețea conceptului de umanitate repusă în lumină prin apelul la legăturile sale transcendentale, la inteligența sa, capabilă să-și asume din generație în generație responsabilitatea existenței sale. Este noblețea omului ce nu-și minte destinul, eul politic capabil să compună o societate adevărată, nici tiranică, nici mincinoasă față de suflet.

Apartenența la o filiațiune demonstrează că, în cazul suicidului protestatar, nu ne aflăm în fața păcatului disperării. Desigur, gestul făptuiește o distrugere a Creației pentru că nimic nu poate justifica atentatul asupra trupului pe care Dumnezeu l-a însuflețit și în care numai existența Sa se poate arăta. Dar ce însemnătate mai are un corp în care o forță atee s-a străduit prin toate mijloacele să-L împiedice să sălășluiască ? De fapt, sacrificiul tocmai această țintă o are : reîntruparea sacrului în filiațiune. Împotriva izgonirii sacrului din lume de către o ideologie antiumană pentru sedarea neumană, intelectualitatea își crease, în totalitarism, un spațiu privat de normalitate, net delimitat de cel în care persoana era obligată să fie fățarnică, spațiu în cele din urmă dominat de sacru. De fapt, diferența între gestul de a-și pune capăt zilelor pentru a protesta împotriva uciderii sacrului din ființă și jertfa întru credință nu este decît aceea că în primul caz nu se mai așteaptă intervenția inexorabilă a călăului, ci rolul său este asumat de voința proprie. Desigur, avem de-a face cu o spargere a personalității, dar fragmentul străin, în momentul suprem, este delimitat și eliminat ca un membru cangrenat.

Oare nu este tot un suicid rezistența tuturor celor pe care un compromis pe cît de rațional, pe atît de mic (aparent) i-ar fi salvat de la o moarte sigură? Este gestul tuturor celor care au refuzat, cu consecințe foarte previzibile, o cedare în fața neadevărului generalizat din ultima noastră jumătate de secol. Și nu este un dublu suicid acela făptuit de un Constantin Brîncoveanu a cărui neacceptare a ucis nu numai pe el însuși, ci și pe fiii săi ? Cîți dintre cei întemnițați în comunism, prin faptul că știau că de ei depinde salvarea familiilor lor, nu au fost asemenea lui ?

În suicidul patologic, depresiv, în fond acela condamnat de creștinism, cel al lui Iuda, există, pe lîngă pierderea nădejdii, și afectul primar, ura față de tot și în special față de sine însuși. Nu găsim nici o urmă de ură în sinuciderea protestatară, dar nici optimism păgîn, ci doar un personaj desprins de pămînt între cer și infern, un martor desăvîrșit al transcendentului unde am vrea, dacă am putea face la fel, să accedem.

În societatea totalitară, unde disperarea este confundată cu deznădejdea, nu este loc pentru sfinți, ci doar pentru lunateci.

Apartenența la o filiațiune a celui care alege ca formă de protest imolarea dovedește că nu poate fi animat nici de ură, nici de optimism, amîndouă necreștine, ci doar de caritate, sentiment care prefigurează în gest sublimitatea. Această caritate, sufocată de „oamenii de bine" ai utopiei comuniste, de conformiștii care rămîneau agățați de un crez cînd dispăruse orice urmă de credință, sufocată în fine de comunitatea pentru care ordinea nu era un mod de viață, ci un mijloc de a o strîmba, caritatea, deci, și-a aflat în gestul suicidar singura formă de expresie comunicabilă în gloata gregară a imposturii, trădării și fricii.

„Adevăr, nonviolență, dacă nu neant !" cînd o umanitate bolnavă de suflet a consimțit să trăiască.

În încheiere se poate deduce că susținerea anormalității medicale a protestului solitar se datorează confuziei care se face între aceasta și anormalitatea socială. Criteriul normalității sociologice este, după Dürkheim, generalitatea comportărilor, în timp ce, în conceptul de anormalitate medicală, un loc însemnat îl ocupă elementul dăunător.

Sfera noțiunii de anormalitate sociologică se suprapune peste aceea a excepției. Dar excepția este latura esențială a fenomenului religios : sfinții, martirii sînt oameni de excepție ; a vorbi despre anormalitatea lor medicală (ceea ce a încercat să facă ateismul materialist) este absurd.

Deci faptul că protestul solitar intră în categoria excepției nu implică în nici un fel prezumția unui efect dăunător, nici pentru individ, nici pentru societate.

Este adevărat, boala este o excepție, dacă o raportăm la sănătate, care are caracter de generalitate. Dar este valabilă și teza opusă, adică: „orice excepție este o boală"? Desigur că nu, deoarece excepția este un concept mai larg, care-l depășește pe cel de boală, ceea ce înseamnă că există o mulțime de excepții care nu sînt boli.

Iată, credem, o argumentație coerentă și convingătoare.

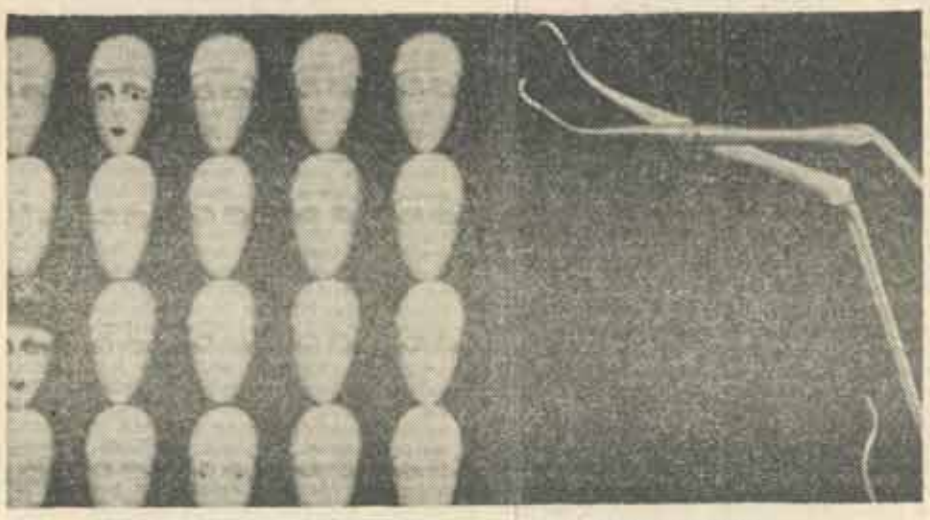

Ilustrația de la pagina 1 : ANDREI OIȘTEANU „SINDROMUL KAFKA"

DOMNUL PREŞEDINTE ILIESCU ÎNCALCĂ FĂŢIŞ CONSTITUŢIA

DORU COSMA

Definind „rolul Preşedintelui", actuala Constituţie a României prevede în art. 80 alin. 2 că şeful statului „veghează la respectarea Constituţiei şi la buna funcţionare a autorităţilor publice. În acest scop, Preşedintele exercită **funcţia de mediere între puterile statului,** precum şi **între stat şi societate"** (s.n.). Ultimul episod din serialul disputei Iliescu-Roman a demonstrat însă că d-l Preşedinte al Republicii ori nu cunoaşte aceste dispoziţii din legea fundamentală a ţării, ori nu ţine seama de ele cînd aşa îi dictează interesele de putere, ceea ce este grav în amîndouă ipotezele. Într-adevăr, abătîndu-se de la rolul conferit de Constituţie, domnia sa a intervenit direct în viaţa internă a unui partid, respectiv a F.S.N.-ului, subminat, precum se ştie, de confruntarea dintre fracţiunile formate din partizanii celor doi protagonişti ai disputei. Ocultă în prima fază, ingerinţa d-lui Preşedinte în disensiunile F.S.N.-ului s-a produs mai de mult prin intermediul d-lui Văcaru (ce nume predestinat!), „păstorul" grupului de senatori care a dat semnalul „gherilei" anti-Roman. „Protestul" acestui grup a intervenit atunci cînd, excedat de atacurile d-lui Petre Roman la persoana sa, d-l Ion Iliescu a decis să treacă la contraatac prin persoane interpuse. Cum „baza" fesenistă nu părea prea înclinată să urmeze insurgenţa văcăristă, în sînul Frontului s-a ivit un nou grup de sprijin pro-Iliescu, camuflat sub titulatura înşelătoare de „Grup pentru unitatea F.S.N.-ului". Că şi acest ultim grup era în realitate tot de sorginte iliesciană a dovedit-o fără echivoc atacul virulent dezlănţuit împotriva d-lui Petre Roman la Televiziune în seara zilei de 13 martie 1992. Acest atac a intervenit imediat, la cîteva ore după ce întîlnirea dintre Colegiul Director al F.S.N.-ului şi d-l Preşedinte în sala „Dacia" a dovedit că orice conciliere între protagoniştii disputei a devenit imposibilă.

Ambii fruntaşi fesenişti au fost siliţi să suporte cu acest prilej urmările bumerangului mineresc, zvîrlit de ei „în consens" încă de la începutul anului 1990. Dar nu despre încăierările intestine din sînul F.S.N.-ului ori dintre foştii sau actualii lui fruntaşi ne-am propus să scriem. Încăierări care au culminat cu episodul caragialicesc al „agitării" ciolanului simbolic, ci doar despre felul în care d-l Preşedinte Ion Iliescu nesocoteşte flagrant Constituţia. Pentru că domnia sa nu numai că a intervenit în viaţa internă de partid a FSN-ului, dar s-a şi deplasat de la Cotroceni la sala „Dacia", pentru a determina Colegiul Director al acestui partid să cenzureze atacurile d-lui Petre Roman la adresa persoanei sale or', mai pe şleau spus, să-şi înfiereze „liderul naţional" şi, dacă se poate, să-i susţină fără ambiguităţi candidatura la un nou mandat de preşedinte al ţării. Ingerinţa semnalată a recunoscut-o însuşi d-l Iliescu atunci cînd, la conferinţa de presă ţinută după întîlnirea de la sala „Dacia", a declarat că s-a întîlnit cu Colegiul Director (citäm) „de pe poziţiile... unui membru fondator al F.S.N., interesat să sesizeze starea de spirit din partid, date fiind convulsiile interne existente" („Adevărul" din 14 martie 1992). Numai că, procedînd astfel, d-l Preşedinte s-a comportat ca un membru (fie el şi de frunte) al unui partid oarecare şi nu ca şef al statului, obligat de textul constituţional evocat să se situeze pe o poziţie neutră în disputele din iăuntrul partidelor şi să rămînă echidistant în confruntarea dintre acestea. O altă concluzie este exclusă de dispoziţiile capitolului II din Titlul III al Constituţiei, care stabileşte atribuţiile Preşedintelui României. Această obligaţie de neutralitate şi echidistanţă faţă de partidele politice derivă de altminteri în mod direct din acelaşi art. 80 alin. 2 al legii fundamentale care, după cum am văzut, impune şefului statului „să vegheze la respectarea Constituţiei". Pentru a preîntîmpina orice echivoc, reamintim că prin „puteri ale statului" la care se referă textul constituţional în discuţie se înţeleg puterile legislativă, executivă şi judecătorească, iar termenul de „autorităţi publice" desemnează, în terminologia noii Constituţii, tot aceste trei puteri şi componentele lor. Într-adevăr, Titlul III al Constituţiei denumeşte „autorităţi publice": Parlamentul, Preşedintele României, Guvernul, Administraţia publică centrală şi locală şi Autoritatea judecătorească. Prin urmare, rolul de mediator al Preşedintelui se limitează strict la raporturile dintre puterile constituite ale statului şi dintre stat şi societate, fără a-i permite şefului statului să intervină în viaţa internă a partidelor. O atare intervenţie echivalează cu încălcarea directă a atribuţiilor sale constituţionale.

În sprijinul acestei nesocotiri făţişe a Constituţiei s-a invocat de către d-l Preşedinte Ion Iliescu şi de către partizanii săi „dreptul moral" de fondator al F.S.N.-ului. Argumentul nu este probant faţă de textul inechivoc al art. 80 alin. 2 din Constituţie care circumscrie riguros rolul Preşedintelui, excluzînd orice formă de participare a sa la activitatea partidelor. A convoca la sediul preşedinţiei forul conducător al unui partid (în speţă Colegiul Director al F.S.N.-ului) sau a face „deplasarea" la sediul acestuia nu pentru a media „între puterile statului" sau „între stat şi societate", ci, practic, pentru a invita pe conducătorii unui partid să-şi cenzureze „liderul naţional" ori să-şi divulge opţiunile politice faţă de candidatura la preşedinţia ţării a unei anumite persoane nu are nimic de-a face cu funcţia de mediere prevăzută expres, dar în termeni limitativi, de dispoziţia constituţională evocată. Încălcarea, şi în acest caz, a Constituţiei probează, dacă mai era necesar, că d-l Preşedinte Ion Iliescu nu este de fapt şeful de stat neutru, situat deasupra partidelor, aşa cum a pretins că este şi la ce îl obligă Constituţia, ci doar un militant, de frunte ce-i drept, al F.S.N.-ului, un militant ale cărui reflexe de membru supleant al fostului Comitet Politic Executiv al P.C.R. sau de fost prim secretar de partid nu s-au stins şi nu sînt şanse să se stingă vreodată. Comportarea, în această împrejurare, a primului magistrat al ţării mai dovedeşte cît de actual rămîne punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara care preconiza, precum se ştie, interdicţia pe o durată limitată a accesului foştilor activişti P.C.R. la funcţiile de conducere ale statului sau în organele legislative. Numai printr-o astfel de măsură se poate neutraliza partizanatul politic intrat în sîngele foştilor militanţi de frunte ai P.C.R., printre care se numără, neîndoielnic, şi d-l Preşedinte Ion Iliescu.

RĂZBOIUL NOMENCLATURIŞTILOR

FLORIN-GABRIEL MĂRCULESCU

Seismografele scenei noastre politice au înregistrat unda de şoc a divergenţelor Iliescu-Roman încă din ianuarie 1991, dar mult timp ele au fost camuflate şi ascunse cu grijă opiniei publice, virfurile fesenişte nevrînd să umbrească monolitismul de tip pecerist al mişcării politice în fruntea căreia se aflau. Încetul cu încetul, zvonurile au prins însă consistenţă şi ceea ce părea aproape de necrezut s-a împlinit, scandalul devenind public şi cîştigînd în amploare după debarcarea orgoliosului Petre Roman din funcţia de prim-ministru în care se văzuse instalat prin voinţa adversarului său politic de azi. La timpul respectiv, Ion Iliescu scontase probabil pe docilitatea necondiţionată a celui care, în septembrie trecut, avea să se răzvrătească pe faţă acuzîndu-şi mentorul că ar fi pus la cale ultima escapadă bucureşteană a minerilor, folosindu-se, desigur, de serviciile omnipotentului director al rebotezatei Securităţi — Virgil Măgureanu.

Eşecul Frontului în alegerile locale a acutizat resentimentele, Petre Roman denunţînd „cu o vigoare fără precedent rolul Securităţii" şi atitudinile funciar pro-moscovite şi conservatoare ale preşedintelui Iliescu. Pe bună dreptate, expremierul consideră că România este singura dintre ţările foste comuniste unde problema Securităţii nu şi-a găsit o rezolvare democratică, dosarele temutei instituţii continuînd să fie speculate în funcţie de interesele clanului instalat la Cotroceni. Cu mare întîrziere, d-l Roman a realizat că Ion Iliescu este — prin tot ce a întreprins — un şef de stat compromis şi incapabil să aducă cel mai mic serviciu ţării cîtă vreme cercurile politice occidentale — cu o unică şi regretabilă excepţie — l-au obligat la carantină şi, practic, i-au trîntit rînd pe rînd uşile în nas. Dar această izolare înseamnă pierderi imense pentru ţară, şi nu numai morale. Există totuşi un punct extrem de delicat. Răzvrătirea fostului prim-ministru este drastic limitată de răspunderile ce-i revin din participarea sa alături de contestatul preşedinte la suita ororilor care au însîngerat şi îndoliat o întreagă societate, faptele celor doi lideri căzînd indubitabil sub incidenţa Codului penal. Din acest punct de vedere, poziţiile lor nu pot fi decît solidare şi amîndoi se comportă de parcă nimic nu s-ar fi petrecut. Comisiile parlamentare însărcinate cu anchetarea aşa-zisului terorism sau a sîngeroaselor evenimente de la Tîrgu Mureş şi Bucureşti par a-şi fi suspendat din ordin activităţile, rapoartele fiind lăsate de izbeliştе de către un Parlament care a intrat cu bună ştiinţă în hora complicităţilor. Aşa stînd lucrurile, ce preţ putem acorda sforăitoarelor declaraţii ale „liderului naţional"? De ce nu a întreprins domnia sa absolut nimic în direcţia limpezirii şi delimitării răspunderilor? Îşi imaginează cei doi că scurgerea timpului va putea înăbuşi adevărurile?

Şi ce credit i se mai poate acorda unui prim-ministru care — recurgînd la o demagogie ieftină — a risipit cu inconştienţă resurse şi aşa modice, pentru a se lansa apoi în realizarea unei reforme care, în afara haosului şi mizeriei, nu a contribuit cu nimic la eliminarea structurilor comuniste. A dat în schimb frîu liber corupţiei şi incompetenţei agresive. Aşa cum a fost concepută reforma, nu este de mirare că starea de faliment s-a accentuat pînă la limitele insuportabilului, inconsecvenţele, dezinformarea şi minciuna sfruntată alimentînd copios tensiunile sociale. Cam acestea sînt — foarte pe scurt — „performanţele" celui care în ultimul timp pozează în campionissim al democraţiei şi joacă cu o suspectă docilie pe cartea anticomunismului, împestriţîndu-şi discursurile cu sloganurile unui naţionalism ieftin, de ultimă oră. Şi mai încearcă Petre Roman să ne convingă că instalarea democraţiei ar depinde integral de noua orientare a Frontului care, iată, se leapădă de formula eminamente comunistă „a unei mişcări politice ce se adresează maselor de muncitori de la sate şi oraşe", fiind angajat — ni se spune — în căutarea unei identităţi democratice, ca „partid al reformei şi pentru reformă". Vorbe, vorbe...

Lupta se dă, fără îndoială, între un comunist rigid — Ion Iliescu — şi un dandy nomenclaturist — Petre Roman —, acesta din urmă dispus să mimeze orice idee şi să treacă de la o atitudine la alta, cu o uşurătate compromiţătoare, pentru un om politic care ţine cît de cît la onorabilitatea firmei, dezicîndu-se la tot pasul şi dezamăgindu-şi adepţii prin flagrante inconsecvenţe. Comună le este doar lipsa de scrupule. Conflictul Iliescu-Roman a fost, aşa cum spuneam, acutizat de rezultatele dezamăgitoare ale localelor.

În încercarea de a-şi compromite adversarul, Ion Iliescu a dat uitării neutralitatea politică la care îl obligă funcţia şi — prost sfătuit — a provocat o întîlnire cu Colegiul Director al Frontului. A suferit o usturătoare înfrîngere, nici unul dintre numeroşii vorbitori nevrînd, pare-se, să condamne „campania denigratoare" a liderului en titre. Se aştepta ca partizanii domniei sale să-l propulseze din nou în postura de candidat al Frontului pentru apropiatele (sau, cine ştie, îndepărtatele) alegeri prezidenţiale. Nici una dintre aşteptările d-sale nu a prins contur, la capătul unor aprige şi, din cîte se aude, cam mahalageşti dezbateri, fiind obligat să se retragă, cum se spune, cu coada între picioare. Este o înfrîngere căreia nu ştim cum va reuşi să-i supravieţuiască. Tot ce a putut face a fost să-şi reverse oftrile şi veninul prin gura purtătorului de cuvînt al grupului pentru — culmea! — „unitate" din sînul agitatului Front, d-l Petre Ninosu fiind autorul unei declaraţii anti-Roman, redactată în termenii unui clasic rechizitoriu stalinisto-comunist care de pe acum capătă semnificaţia unei inevitabile scindări a feseniştilor. Nu înţelegem lipsa de tact a acestui altminteri „cuminte" şi „rezervat" parlamentar, dar, la nevoie, ne-o putem explica prin îmrudirea sa cu înalta nomenclatură.

Petre Roman a obţinut fără doar şi poate o victorie sau, mai exact, a cîştigat o bătălie. Ion Iliescu mai are încă resurse deosebite de luat în seamă şi bănuim că războiul nomenclaturiştilor se va prelungi pînă în zilele Convenţiei Naţionale a Frontului. Numai că lupta se desfăşoară pe teritoriul lipsit de orizont al unui partid de factură clar comunistă, neînstare să-şi depăşească actuala condiţie şi mai ales mentalităţile. Vîntul istoriei îi este potrivnic. Agonia se poate prelungi, augmentînd pagubele pe care rezistenţa structurilor comuniste le-a provocat în ultimii doi ani acestui mult încercat popor. Să nu ne lăsăm înşelaţi: atît Iliescu cît şi Roman aparţin unei lumi revolute. Şi nu sîntem deloc în situaţia disperată de a alege între două rele.

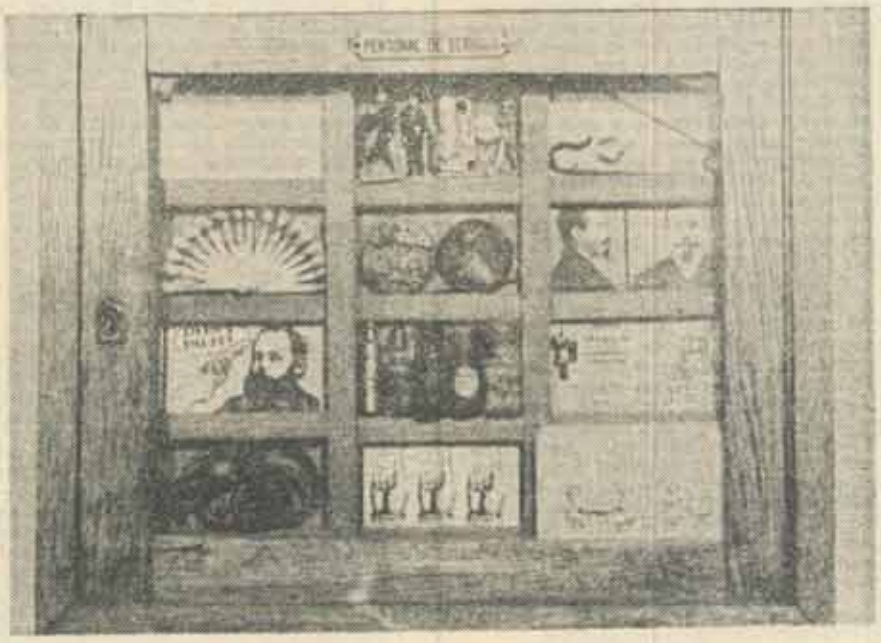

CONVENŢIA DEMOCRATICĂ — o spărtură în frontul Puterii

• Luni, 9 martie a.c., membrii Grupului pentru Dialog Social au avut ca invitaţi reprezentanţi ai partidelor politice (remarcindu-se însă absenţa liberalilor) şi ai asociaţiilor care compun Convenţia Democratică • În discuţie : Strategii posibile pentru a asigura stabilitatea Convenţiei Democratice • Raporturi între partide şi asociaţii în cadrul Convenţiei Democratice •

C. Avramescu (PSD) : Dacă privim în acest moment la felul în care s-au desfăşurat alegerile şi dacă evaluăm rezultatele, ne-am putea pune întrebarea : a cîştigat pînă la urmă Convenţia alegerile sau a pierdut F.S.N.-ul său, în fine, pentru populaţie a început să apară dorinţa de schimbare ca un element democratic, arătînd un progres al societăţii ? Ce vreau să spun ? Indiferent cum este constituită această Convenţie, ca să funcţioneze mai departe îi trebuie o organizare. Şi socotesc că pentru acest lucru Convenţia are nevoie de un bord, în care nu trebuie să fie multe persoane şi care să ia hotărîri politice, să le definească şi să le urmărească aplicarea. Socotesc că mai e nevoie de nişte comisii. Nu mă interesează ca în aceste comisii să fie toate partidele şi asociaţiile proporţional reprezentate, ci mă interesează ca aceste comisii să fie formate din specialişti. De asemeni, Convenţia Democratică are nevoie de un program care nu poate fi hotărît într-o adunare atît de eterogenă ca cea pe care o avem noi. Programul este o treabă de meseriaş. Pe domenii. Un program care să aibă cîteva capitole importante : o critică a tot ce s-a făcut pînă acum, cu fapte concrete, şi un capitol de măsuri urgente, măsuri care să îndrepte lucrurile, şi, în sfîrşit, un program de perspectivă. Cu asta trebuie să ne prezentăm în faţa publicului. Noi trebuie să venim cu soluţiile, cum să faci, de exemplu, să dai mai repede titlurile de proprietate, dar acest lucru trebuie stabilit de profesionişti. Şi cred că în fiecare partid şi asociaţie există profesionişti în fiecare domeniu.

Tica Dumitrescu (AFDP) : Eu consider că foarte important pentru viitorul Convenţiei Democratice este fair-play-ul, stabilirea unor relaţii de încredere astfel încît, atunci cînd unul dintre noi face o declaraţie, ea să reprezinte ceea ce gîndim noi toţi. Cît priveşte acel bord de care vorbeşte d-l Avramescu, eu nu sînt deloc de acord. Şi iată de ce : Convenţia Democratică s-ar putea împărţi în trei grupări : partidele asaziz puternice (şi sînt vreo trei-patru), partidele mai slabe şi asociaţiile. De vreme ce ne-am regăsit în cadrul acestei Convenţii, nu mai trebuie să existe diferenţieri de grad. Bordul acela ar trebui să reprezinte voinţa exprimată secret, nu prin ridicare de mînă. A merge să faci declaraţii de tot felul, a lăsa impresia că restul Convenţiei trăieşte din mila şi din renunţarea cuiva dintre noi nu este o soluţie sănătoasă pentru unitatea Convenţiei. Deci trebuie să ne unim mai întîi, şi după aceea să discutăm metodele. Convenţia, în totalul ei, a dat un test. Eu nu par şi nu sînt atît de entuziasmat, pentru că, în afara unei linii pe care am putea-o desena foarte uşor : Arad — Sibiu — Cîmpina — Sinaia — Braşov — Ploieşti — Bucureşti, în rest, ştiţi foarte bine că nu stăm atît de grozav, mai ales în lumea rurală. Deci, dacă vrem să atragem lumea, eu mă îndoiesc că fără o platformă-program, fără o alternativă, care să reprezinte ceva mai bine pus la punct, vom face ceva.

Asociaţiile au dat o mai mare credibilitate Convenţiei Democratice

Gh. Ceauşescu (PAC) : Convenţia Democratică, aşa cum a funcţionat ea, cum n-a funcţionat mai bine zis, a prezentat o idee de unitate şi acel semn, cheia, a prins în public. Oamenii au avut sentimentul că există o alternativă. Asta a fost un cîştig. Al doilea cîştig a fost această denumire : **Convenţie Democratică** ; în Convenţie au existat şi alte formaţiuni decît partidele, asociaţiile, şi acest fapt a dat o mai mare credibilitate. Am spart Frontul, am realizat o spărtură, atîta tot, fără să fie însă o victorie definitivă ; am şi pierdut în unele locuri, unde s-ar fi putut cîştiga cu un mic efort. Şi acum pentru viitor este clar că această Convenţie trebuie să funcţioneze, dacă vrem să dăm o şansă pentru ca România să atingă un stadiu european ; apoi asta nu se poate face decît prin şi datorită acestei Convenţii. Ea însă trebuie să-şi îmbunătăţească stilul. Pentru că, în cadrul Convenţiei Democratice, au existat nişte comisii. Am fost unul dintre conducătorii uneia dintre comisii, dar eficacitatea lor a fost aproape de zero. Trebuie să le dăm eficacitatea necesară şi se poate face lucrul acesta dacă toată lumea conlucrează cu bună credinţă la această chestiune. Toate acestea trebuie restructurate în sensul eficacităţii lor. Ştiu că funcţionează o comisie pentru agricultură în Convenţie, care este formată din specialişti şi care elaborează acum un program agricol al Convenţiei. Lăsînd la o parte adversarii noştri, ei bine, eu nu cred că, în momentul de faţă, un singur partid poate scoate ţara din impasul grav în care se află. Nu sînt multe variante, trebuie să ne unim toate forţele, să elaborăm un program care, de fapt, să fie o sinteză. Abia după ce am ajuns la un nivel de normalitate partidele să se despartă pe liniile lor de doctrine şi să intre în competiţie unele cu altele.

Cine iese din Convenţie pierde

Mihai Sora (GDS) : Există, fără nici o îndoială, o motivare pozitivă pentru a fi în Convenţie. E interesul tuturora. Dar ar mai exista şi o altă motivare, şi cred că nu trebuie s-o lăsăm de o parte, nu trebuie s-o ignorăm. E în interesul fiecăruia în parte să fie în Convenţie. Adică, fiecare dintre părţile care compun Convenţia trebuie să fie suficient de lucidă, că în afara Convenţiei este nimic şi că acea parte este totul numai prin Convenţie. Aş da un exemplu : Bucureştiul are în momentul de faţă un primar liberal. Dacă el s-ar fi prezentat singur, considerînd că Partidul Naţional Liberal este cel mai puternic partid şi că-i funcţionează foarte bine comisia electorală şi că s-a lucrat foarte bine cu electoratul şi la o popularitate înjumătăţită a Frontului, adică, ajunsă de la 65% la 35%, Partidul Naţional Liberal nu ar fi reuşit, în nici un caz, să treacă dincolo de 13—14—15% şi n-ar fi intrat nici măcar în balotaj. Era absolut limpede că Partidul Naţional Liberal nu putea să aibă un primar general şi nici măcar un primar de sector, acest lucru fiind valabil pentru oricare din partidele care constituie Convenţia. Lucrul ăsta trebuie să intre foarte limpede în capul fiecăruia dintre conducătorii partidelor respective şi să ştie că în afară de acest interes nu există alt interes. A face declaraţii în doi peri în legătură cu Convenţia, după părerea mea, nu e o probă de cinism, ci de prostie politică. Ceea ce a făcut d-l Cămpeanu e o gafă politică. Şi asta mai ales la o conferinţă de presă, la prima conferinţă de presă a Convenţiei, în care Convenţia trebuia să se impună în faţa electoratului ; or, vine un membru component al Convenţiei şi spune : eu sînt membru al Convenţiei pentru că m-am gîndit la binele naţional-ţărăniştilor, la binele social-democraţilor şi la binele P.A.C.-ului, dar în ceea ce mă priveşte pe mine, eu m-am sacrificat, pentru că eu obţineam acest rezultat şi singur. Fiecare din grupările care compun Convenţia este interesată ca această Convenţie să funcţioneze ca un organism sudat. Este un lucru elementar. Lucrul acesta trebuie să fie discutat cît de aprig posibil, ca să intre limpede în capul fiecăruia dintre componenţii Convenţiei.

Gabriel Andreescu (GDS) : Totuşi, noi discutăm aici foarte mult în chestiuni de deziderate, în raport cu nişte principii, care cred că sînt legate de noi toţi, dar cred că e mult mai necesar acum să avem în vedere mijloace concrete de a da răspuns la aceste întrebări. Cum să asigurăm stabilitatea Convenţiei Democratice în condiţiile în care, deşi, fără îndoială, este o gafă politică să spui ceea ce a spus d-l Cămpeanu, asta nu înseamnă că d-l Cămpeanu nu va repeta acest comportament. În orice caz, cred că noi putem să plecăm de la următorul lucru : cine iese afară din Convenţie pierde. Există o forţă potenţială care poate fi exploatată pentru a putea impune Partidului Naţional Liberal de a nu exagera cu aceste obstrucţii pe care le face activităţii Convenţiei. Evident că există o nemulţumire generală a celor care privesc din interior în privinţa funcţionalităţii Convenţiei pînă acum. Eu sînt convins că succesul acesta electoral se datorează, în mare parte, unor lucruri din afara Convenţiei. Mă refer la nevoia de schimbare despre care a vorbit şi d-l Avramescu, la activitatea **României libere**, care este fundamentală pentru orice activitate politică, şi altor organizaţii ca LADO, Pro-Democraţia. Ce arată asta ? Că întotdeauna este nevoie de o resursă, de o forţă care să poată să producă ceva, pentru că orice discuţie asupra funcţionalităţii Convenţiei este o discuţie implicită asupra resurselor, iar aici resurse înseamnă resurse de oameni şi pe urmă înseamnă şi altceva, resurse de bani, dar este vorba în primul rînd de resurse de oameni. Convenţia ar putea să încerce să-şi asigure noi resurse de oameni, care să fie legaţi mai mult faţă de Convenţie şi nu faţă de fiecare partid în parte. Cît priveşte formarea unor comisii în cadrul unor asociaţii sau a unor partide, aşa cum le ştim noi, n-a dus, sau a dus foarte rar la ceva eficient. E nevoie de o strategie concretă în privinţa unor oameni, şi a unor funcţionalităţi. Spre exemplu, să ai în vedere 4—5 oameni care să studieze starea şi care să nu aibă alte responsabilităţi. Dacă 4—5 oameni fac acest lucru şi un al cincilea care să stringă acest material şi să facă o listă cu semnalele la care ar trebui să reacţioneze conducerea politică, ai asigurat o prezenţă a Convenţiei Democratice ; acest lucru n-ar putea să fie asigurat în nici un caz prin punerea în funcţie a tuturor departamentelor de partide care n-au funcţionat în domeniul ăsta în nici un fel. Asta se referă la domeniul mass-mediei, al propagandei în domeniul reacţiei politice care trebuie totuşi rumegată înainte de-a ajunge pe masa liderilor politici care sînt prea solicitaţi pentru a prelua, analiza în liniştе aceste materiale. În sfîrşit, referitor la program. Un program este un lucru destul de serios, şi un astfel de program ar trebui să spargă experienţa negativă de pînă acum. Dau un exemplu : atîta timp cît reprezentantul Partidului Naţional Ţărănesc cere la întrunirea sindicate-guvern ca salariile medii să fie de 75 de mii de lei, e vorba de d-l Ciumara, în clipa aceasta este clar un lucru : că această resursă de competenţă economică a Partidului Naţional Ţărănesc nu oferă nici o şansă de a obţine ceva consistent.

SE CAUTĂ UN PREŞEDINTE

● Iliele fesenişte se încurcă tot mai rău pe zi ce trece, transformîndu-se într-un veritabil nod gordian ● Dacă pînă acum cei doi combatanţi nu au trecut totuşi la un atac frontal, limitîndu-se la acuze „scăpate" în presă sau în interviuri, imediat după puciul nereuşit de joi, Iliescu l-a impus zdravăn în „coaste" pe fostul tovarăş de emanaţie ● Ce miră este „naivitatea" preşedintelui, care şi-a imaginat că va reuşi să provoace înalta adunare la mărturisiri deschise, punîndu-l astfel în ofsaid pe liderul naţional, după ce chiar dinsul a dat de atîta timp lecţia „eludării întrebărilor" ● Pe care, se vede treaba, ceilalţi şi-au însuşit-o cu devotament, lucru pe care îl simte acum pe propria-i piele.

● Ce îl împiedică însă pe Iliescu să ia importanta decizie şi să intre pe zi ce trece în criză de timp ? Faptul că nu este sigur de reala „susţinere" de care se va bucura în rîndul Frontului la Convenţie sau, aşa cum se aude, faptul că Securitatea caută să-l determine să nu candideze ● Se pare că Securitatea a recepţionat cu mai multă claritate semnalele primite din Occident, cum că dacă Iliescu „iar răsare", ajutoarele şi împrumuturile vor fi tăiate. De aceea, o debarcare liniştită ar fi soluţia ideală ● Căci acum, Securitatea, nerecunoscătoare după cum îi este felul, nu mai are nevoie de Iliescu (dar nici de Roman !), fiind suficient de tare pe poziţie, dorind mai mult o oarecare deschidere spre Occident şi banii ce vor decurge de aici, decît un preşedinte „devotat" ● Care, oricum, nu trebuie să fie neapărat în persoana actualului, devotaţi fiind mulţi şi nu prea greu de găsit. De aceea pare întemeiat zvonul, lansat chiar de instituţia respectivă, că se „caută" un candidat „independent" cu faţă acceptabilă în Apus, dar capabil să mediezе şi spiritele în ţară. Adică o persoană cu inimă fesenistă şi cu tendinţe democratice, care să nu stîrnească prea rău mînia opoziţiei şi pe care să se poată conta în o „adică".

● Iliescu, aflat astfel între ciocanul fesenist şi secera securistă, trage de timp, deşi i s-au dat probabil toate asigurările că îşi va sfîrşi liniştit bătrîneţile, eventual într-o editură special înfiinţată pentru el.

● De cealaltă parte a zidului, în zona opoziţiei, se întîmplă, la alţi parametri, desigur, cam aceleaşi fenomene. Adică se încearcă strîngerea rîndurilor şi impunerea unui singur candidat, dar, ca şi dincolo, soluţionarea problemei se împiedică în veleitarismul unora dintre lideri ● Este aproape clar că PNL-ul va ieşi din Convenţie, pretextul fiind teoria unor politologi occidentali (niciodată numiţi, ca să-i citim şi noi !), cum că participarea pe liste separate aduce în final mai multe voturi. Din păcate, teoriile Occidentului nu s-au aplicat la noi în mai nici un domeniu ● Dar, în sfîrşit, aşa vrea PNL-ul şi e liber s-o facă (chiar să se şi unească cu aripa Iliescu, aşa cum se vehiculează tot mai des), uitînd însă că în cele 280 de localităţi unde a participat pe liste separate a obţinut numai 1% şi că majoritatea primarilor sînt (totuşi !) ai PAC-ului. Problema nu este deci participarea lor la Convenţie, care nu va pierde din cauza aceasta prea multe voturi, deoarece este clar că electoratul a votat Cheia şi asta nu datorită prezenţei PNL-ului, ci faptului că se pierde timp şi se lasă opiniei publice impresia că şi aici se aleargă tot după ciolane ● De aceea ar fi poate indicat să se renunţe a se mai sta în trena PNL-ului şi să se dea un „ultimatum" acestui partid care prin jocul ambiguu pe care-l face şi profitînd de slăbiciunea inexplicabilă a celorlalţi, aduce mari prejudicii întregii Convenţii.

● Cît despre alegerile prezidenţiale, este clar că toţi vor să candideze ! Cu excepţia, poate, a d-lui Manolescu care a declarat oficial că va ceda în favoarea candidatului „unic". Foştii candidaţi şi perdanţi de la 20 mai rămînînd însă cu nostalgii, mai bine sau mai prost mascate ● Deşi lupta se dă în culise, căutîndu-se salvarea aparenţelor, ea este acerbă, dovadă şi întîrzierea luării unor decizii. Astfel ciolanul prezentat în faţa Colegiului Director al FSN şi-ar putea găsi un loc de cinste şi în biroul d-lui Cămpeanu. ● Prost este că pentru opoziţie timpul trece mai repede decît pentru Front, care este avantajat din start. Iliescu sau Roman nu au nevoie de o prea mare campanie electorală (pe care şi-o fac oricum zilnic), iar „alteineva" va putea fi impus cu repeziciune, avînd în vedere mijloacele în dotare : televiziune, presă şi bani ● Nu ne putem iluziona că dacă d-l Crin Halaicu a fost practic „creat" peste noapte, acelaşi lucru va funcţiona şi pentru candidatul la preşedinţie. Chiar şi domnii Raţiu, Cămpeanu sau Manolescu (în special dinsu') au nevoie de o campanie de cu totul alt gen, ca durată şi intensitate, decît un Roman sau Iliescu.

● Dacă această aminare „sine die" a anunţării candidatului (nu vreau să folosesc pluralul) face parte dintr-o strategie, ea e proastă, iar dacă este vorba de lupte interne între „aripile" Convenţiei, s-ar putea naşte o tragedie ● Pentru că aminarea face în ultimă instanţă jocul Frontului, care în felul acesta cîştigă timp. Anunţarea unui candidat al opoziţiei l-ar obliga şi pe ceilalţi să intre în joc. I-ar obliga să se grăbească şi să ia, poate, decizii pripite ● Nu întotdeauna cel care azvîrle ultimul cărţile pe masă, cîştigă !

ANDREEA PORA

Avocatul diavolului

Andrei Cornea (GDS) : Dacă-mi permiteți, am să fac pe avocatul diavolului, și cred că am s-o fac foarte pe scurt revenind la ceea ce a spus Gabriel Andreescu. E foarte corect ceea ce a spus, că ar fi fost o prostie mare pentru cei care ieșea din Convenție, chiar din punctul de vedere al propriului lui interes, pentru că nici un candidat n-ar fi obținut altfel decît în Convenție o primărie cît de cît importantă. Numai că mie mi se pare că dv. extrapolați ; și cei care judecă în felul ăsta extrapolează un principiu de la alegerile locale la alegerile generale. Or, aici lucrurile se schimbă. La alegerile locale era un număr enorm de circumscripții, de municipalități, de locuri unde trebuiau puse liste. Convenția nici n-a izbutit să le acopere pe toate și a făcut o treabă grozavă, zic eu, într-un termen scurt, izbutind să acopere 80%. Însă lucrurile se schimbă la alegerile generale ; acolo există 40 de județe din care fiecare trimite un număr mare de deputați și un număr mai mic de senatori. Să spunem că eu aș face parte din Partidul Național Liberal și că vreau morțiș să devin deputat. Să fii deputat, cum se vede, nu e chiar așa chinuitor, antipatic, ai o leafă bună, stai în Parlament și îți dau discursuri te dă televiziunea, e bine. Lumea își reprezintă probabil pe deputați ca pe niște oameni privilegiați și sînt convins că foarte mulți și din cadrul partidelor democratice văd lucrurile oarecum în același fel. Concurența va fi nici foarte mare. Eu dacă sînt un om care vreau neapărat să devin deputat sau aspir la lucrul acesta, am de optat. Dacă eu sînt în Convenție, listele se fac împreună ; în total, să presupunem că în tot județul sînt 30 de locuri ; evident că numai cei plasați în frunte au șanse și sînt la concurență cu încă 13 formațiuni. Poate n-or fi 13, dar vor fi 5—6. Prin urmare, șansele mele nu sînt foarte mari de a fi printre fericiții care au reale șanse de a deveni deputați. Pe cînd vreme, dacă eu mă mențin în partidul meu care e un partid, totuși, onorabil, destul de puternic, cu oarecare reclamă, a făcut parte și din Guvern, fără să fiu sigur că în absolut am șanse mari, pot să-mi închipui că lucrurile stau în mîna electoratului, și că s-ar putea ca electoratul să fie mai tentat de imaginea partidului meu decît de imaginea celorlalte partide. Ce vreau eu să spun eu asta ? Vreau să spun că, de fapt, unitatea Convenției este o chestiune de capacitate a oamenilor de a renunța, cu foarte multă responsabilitate și cu foarte multă onestitate, de a renunța la propriile lor ambiții, în favoarea celui care are șanse mai bune sau care e mai bun, sau care are priză mai mare la electorat. De asemeni, problema pe care a ridicat-o d-l Avramescu și pe care a reluat-o Gabriel Andreescu legată de comisiile de specialiști, care sînt într-adevăr esențiale. Și aici se pune aceeași problemă pînă la urmă. În momentul de față se pune problema alegerii celor mai buni specialiști, iar cellalți să renunțe, pentru că altfel Convenția va fi sabotată din interior. Dacă va reuși testul ăsta, chiar dacă nu va cîștiga alegerile în mod absolut, Convenția va avea victoria pînă la urmă. Ar fi o mare victorie pentru că va fi o victorie asupra ambițiilor personale, ceea ce e cu mult mai important.

Emil Constantinescu (Solidaritatea Universitară) : Menținerea unității Convenției va fi dificilă. După părerea mea va trebui renunțat la un bocd, la încărcarea cu structuri parazitare ; adică trebuie lăsați șefii partidelor să ia hotărîri fără o birocrație între-o întrunire, iar comisiile, după mine, trebuie să fie aproape în exclusivitate tehnocrate și să nu aibă apartenență la un partid politic sau altul. Aceste comisii trebuie să fie funcționale, să prezinte materiale care să aibă un text foarte scurt, cu ideile principale, care să fie înțelese și care să aibă în spate bagajul de date argumentate. Ele trebuie să fie prezentate fiecărui șef de partid, înaintea întîlnirilor, astfel ca acesta să le poată consulta. Deci, pe de o parte să fie lăsați acești politicieni să ia hotărîri foarte scurte în niște întîlniri și în același timp să se concentreze atenția Convenției pentru a crea o logistică și structuri funcționale. Dar să îi se arate șefilor de partid ceea ce ar fi însemnat fără **România liberă**, fără Studioul video al G.D.S., fără aceste grupuri de observatori care nici n-ar fi putut să fie ale partidelor. Toată lumea se focalizează pe Partidul Național Liberal și pe bună dreptate. Partidul Național Liberal este mai modern structurat, este mai determinat, dar, în același timp, are și mari iluzii. Greșeala lui este că își imaginează că este mult mai mult decît ceea ce reprezintă de fapt. Dar acolo sînt niște oameni care trebuie să constate că diferența dintre aparatul lor tehnic și aparatul Convenției este în dezavantajul lor. Va fi momentul în care diferiții oameni de valoare, la acești oameni ne referim nu la impostori, vor trebui să aleagă între orgoliu și eficiență.

Alegerile — o ecuație cu mai multe necunoscute

Pentru că m-am întors de curînd din străinătate, am o bună proiecție a felului în care se văd lucrurile din țară. Am discutat la un moment dat cu un reprezentant al partidului liberal de acolo care vedea lucrurile astfel : necesitatea unui candidat unic la președinție și necesitatea prezentării separate în alegerile legislative. Discutînd acum teoretic, eu aș vedea problema candidatului la președinție ca pe o ecuație cu multe necunoscute și ea nu poate fi abordată într-o singură situație. De pildă, dacă Puterea (Frontul) se prezintă cu un singur candidat, atunci ar fi mai eficace prezentarea Convenției Democratice cu mai mulți candidați, pentru a asigura o șansă în turul doi de scrutin. Dacă Puterea (Frontul) merge cu doi candidați, în această situație, tactica trebuie schimbată : Convenția Democratică e obligată să meargă cu un singur om. Și-atunci, abia atunci, se va pune problema orgoliilor și-a capacității de a renunța. Dar și în acest caz ar fi o soluție : propunerea unei persoane venite din spate, nu un lider de partid și care să meargă pe ideea — Convenția. Dar astea sînt numai lucruri pe care le gîndim, ca intelectuali, și pe care le putem aduce la cunoștința liderilor partidelor însă noi nu putem impune nimic.

Radu Filipescu (G.D.S.) : Problema rămîne cea a soluțiilor. Andrei Cornea a venit cu ideea ca liderii de partid să învețe să renunțe în favoarea celui care are șanse mai mari, în vederea binelui comun. Eu cred că într-o etapă inițială să lupte și d-l Cîmpeanu și d-l Manolescu și cel care se va dovedi mai bun să fie proclamat candidat al Convenției Democratice.

Emil Constantinescu : Eu cred că acum, în România, ideea unor preliminarii, așa cum se întîmplă în America, ar crea confuzii.

Ana Sîncai (G.D.S.) : Voiam să preiau o idee lansată de d-l Emil Constantinescu în legătură cu a se aduce la cunoștința liderilor de partid, dar nu numai lor, ci și liderilor celorlalte formațiuni care compun Convenția Democratică, strategiile posibile și să se discute cu aceștia în grupuri restrînse. Apoi să se facă o coroborare a acestor răspunsuri și după aceea să se discute în cadrul Convenției, arătîndu-se care sînt acele avantaje care impun păstrarea Convenției, și să se decidă ce trebuie făcut pentru mai departe pentru păstrarea coeziunii Convenției Democratice. Dar dacă este un joc politic al P.N.L.-ului vis-a-vis de Convenția Democratică, eu cred că și cellalți parteneri din Convenție pot avea un joc — de exemplu, pot încerca să lărgească Convenția. De aceea socotesc că este necesar să se facă un inventar al punctelor vulnerabile care pot pune în discuție ecesiunea Convenției și discutat foarte cinstit și deschis, cu toți de față.

Gabriel Andreescu (G.D.S.) : S-a vorbit mult de competiție în interiorul Convenției, s-a spus că e firesc să fie așa, așa sînt partidele s.a.m.d. Acest mod de a discuta despre competiție între participanții la Convenție nu trebuie exagerat, pentru că raporturile conflictuale în competiție sînt doar o parte a raporturilor care trebuie să funcționeze într-un astfel de sistem. Există însă și altfel de raporturi și de motivații. Faptul că anumite organizații au cheltuit timp, bani, energie, fără să aibă nici un motiv concret (un post de deputat, de exemplu), dovedește că această competiție nu este singurul lucru avut în vedere. Ei bine, noi ne referim acum în principal la ceea ce este dincolo de competiție. Este de înțeles ca grupările politice să aibă niște interese, dar este la fel de înțeles că ele să știe să renunțe, nu total, ci parțial, în numele a ceva care interesează pe toți. Prin urmare, cum anume trebuie structurată Convenția, într-o formă care să permită un răspuns mai bun, mai funcțional, în interesul general, utilizînd toate posibilitățile de manevră : pentru că, ceea ce facem noi acum este un mod de a interveni, un mod de presiune asupra forțelor politice. Trebuie avut în vedere un inventar de mijloace legat de un inventar de scopuri.

A consemnat
RODICA PALADE

ESTE MAI UȘOR SĂ FII ÎN OPOZIȚIE DECÎT LA PUTERE

În ciuda faptului (sau tocmai de aceea) că ultima Conferință Națională a PAC-ului s-a desfășurat în sala Operetei, atmosfera a fost de o seriozitate maximă. Fiecare vorbitor, indiferent de lungimea și consistența discursului, și-a primit porția de aplauze, plecînd de la tribună cu sentimentul datoriei îndeplinite. Numai dl. Buligescu, membru fondator, a fost aplaudat cu insistență chiar în mijlocul pledoariei despre legea sanitară, lucru care nu a fost de natură nici să-l întrerupă, nici să-i schimbe șirul ideilor. Cu cîteva excepții (d-l Popa — AC Galați, care susținea că dinsii la Galați nu fac politică, rolul acesta revenindu-le numai partidelor istorice), vorbitorii au analizat cu obiectivitate cauzele și consecințele victoriilor și înfrîngerilor. Dincolo de felicitările aduse noilor primari și Convenției în general, s-a întrezărit o oarecare nemulțumire, în special din partea delegaților din teritoriu, cu privire la modul de organizare a partidului.

Fondul discuției a fost însă încercarea de clarificare a poziției PAC-ului în contextul politic actual și în cadrul Convenției, a strategiei ce trebuie adoptată la viitoarele legislative, ținînd cont de greșelile făcute, precum și definirea atitudinii tuturor partidelor vizavi de participarea sau nu pe liste comune. Fără a se căuta transformarea poziției PNL-ului într-o „problemă", deși ea chiar este, după părerea multora, s-a menționat că declarațiile din mass-media ale d-lui Cîmpeanu din ultima perioadă arată destul de limpede dorința acestuia de a se retrage din Convenție, lucru care, deși nu o va destrăma, va constitui totuși o grea pierdere. Nu ioți par să regrete o eventuală plecare a PNL-ului, arătîndu-se că negocierile cu ei au fost „anevoioase", dacă nu chiar imposibile în anumite situații, de multe ori triumfînd veleitarismul. Foarte dur în această privință, d-l Vasile Popovici (PAC Timișoara) a declarat că „partidul care ne face cele mai multe probleme este PNL, care dovedește un ciocoism abominabil. Nu este bună această umilință continuă în fața dinților, trebuie lăsați să plece, pentru că în final nu au altă posibilitate decît participarea la Convenție. Propun conducerii PAC să ia legătura cu partidele din Convenție în vederea redactării unui text care s-ar putea să sune așa : Luînd act de ultimele declarații și acțiuni ale d-lui Radu Cîmpeanu, Convenția Democrată examinează oportunitatea participării PNL sub semnul Chelii la viitoarele alegeri legislative..." Atrăgîndu-se atenția că epitetele nu fac parte din stilul PAC-ului și că problema nu trebuie „exagerată" — lucru subliniat și cu ocazia conferinței de presă de a doua zi, chiar de către d-l Manolescu, ce consideră că „plecarea PNL ar fi o pierdere în primul rînd morală, ca să nu mai vorbim că acesta este un partid puternic" — problema a rămas în suspans deoarece „nimeni nu poate fi silit să participe la Convenție". În același context, au fost semnalate unele alianțe „ciudate" care s-au făcut știi în timpul alegerilor locale (și asupra cărora presa nu a insistat suficient), cum ar fi „Alianța Prahova" dintre PUNR, PDAR, FSN, USD, republicani și România Mare, precum și altele care încep să se prefigureze pentru legislative, ca cea de la Timișoara între aripa Iliescu, Radu Cîmpeanu și un cartel sindical. De aceea, d-l primar Viorel Oancea a cerut ca „PNL să-și precizeze poziția deoarece nu mai avem timp de pierdut cu jocuri de culise" și „urgentarea întîlnirii la vîrf dintre partidele din Convenție pentru stabilirea strategiei".

Și în privința UDMR-ului părerile au fost împărțite : pe de o parte, subliniindu-se „linia dură", adoptată de aceasta în unele localități, pe de alta, campania de denigrare la care a fost supusă întreaga Convenție chiar și în zonele unde problema națională nu se pune (Ploiești, Suceava). După opinia d-lui Stelian Pop (Satu Mare) este necesară o sublimiere mai clară a faptului că „dacă susținem drepturile minorității nu punem în discuție integritatea teritorială". Oricum, în momenți de față, cînd pluralismul este la modă nu numai în rîndul Frontului, UDMR-ul se confruntă și el cu unele tendințe de scizіune, în urma cărora nu se știe ce aripă va cîștiga. Dar indiferent de participarea UDMR-ului pe listele Convenției, așa cum spunea și dl. Manolescu, „problema națională nu poate fi indiferentă nici unui partid, însă noi sîntem împotriva transformării ei într-un slogan electoral".

Clarificări ar fi necesare și în privința ortodoxismului, punct asupra căruia PAC-ul nu și-a exprimat încă explicit punctul de vedere (sau nu a fost receptionat ca atare), aceasta având ca o primă consecință faptul că un număr mic de preoți au primit să candideze pe listele Convenției, motivînd că „voi sînteți atei și nu v-ați precizat clar în privința bisericii". Așa cum a arătat și d-l dr. N. Constantinescu, „ambiguitatea în privința problemelor esențiale, naționalism, biserică, nu ne aduce decît prejudicii".

Totodată, o serie de vorbitori, primari sau delegați din teritoriu, au solicitat publicarea într-un cotidian de mare tiraj a programului economic, elaborarea unui program minimal al întregii Convenții care să cuprindă și principiile de selectare a candidaților pentru Cameră și Senat. „Nu trebuie neglijată nici atragerea partidelor cu 1%, care sînt de reală opoziție", spunea d-l Marinescu, pe fondul unor voci din sală care argumentau că „tocmai astea vin cu pretenții".

Un rol important în cadrul dezbaterilor l-a ocupat analiza rezultatelor alegerilor locale și rolul pe care trebuie să-l joace noii primari în viața politică și socială a țării, aceasta fiind adevăratul test pe care îl va da opoziția. „Sîntem acum obligați să trecem de la vorbe la fapte. Primarii văd acum pe pielea lor că este mai ușor să fii în opoziție decît la putere. Acum încasăm noi injuriturile, nimic nu trebuie să ne împiedice să facem ceva, altfel vom fi răi", spune pe bună dreptate d-l Manolescu. În acest sens, conform opiniei d-lui Atanasiu (jurist), patru mari obiective stau în fața primarilor : identitatea (adică să se facă remarcat faptul că primarii sînt ai Convenției), dinamismul (racordarea primăriilor la dezvoltarea generală a urbei și structurarea serviciilor acesteia), eficiența și competența (asumarea răspunderii). Pentru realizarea lor, un factor decisiv se întrevede a fi și noua înființata „Ligă a orașelor democrate", al cărei președinte este d-l Viorel Oancea și la care sînt așteptați noi aderenți, în special din partea Bucureștiului.

Punctul central al Conferinței l-a constituit însă discursul excelent al d-lui Manolescu : „Trebuie să fim un partid care să apere interesele cît mai multor straturi sociale și în același timp să avem segmentul nostru de electorat care să ne aparțină. Aceasta fără să dorim să devenim un partid de clasă sau de masă... Electoratul nostru este cel mai bine informat și politizat, spre deosebire de cel al FSN-ului. Este poate mai simplu să cîștigi prin informare decît prin dezinformare".

ANDREEA PORA

„TREBUIE SĂ FIM CARE SĂ LUCREZE ÎNTR

Extrase dintr-o convorbire

Firescul raporturilor noastre cu Puterea

● V-am propus, domnule Andrei Pleşu, acest dialog cînd mai eraţi încă ministrul culturii, dar poate că e mai bine că-l realizăm abia astăzi. Vroiam să discutăm despre Putere. Totdeauna i-am suspectat pe cei ce injură cu frenezie Puterea că sînt, de fapt, fascinaţi şi chiar obsedaţi de ea. Deci, nu-i am în vedere pe cei ce critică pur şi simplu în limitele normalului, ci pe cei la care e vizibilă o patimă obstinată, o privire rea, ce se vrea pătrunzătoare, necruţătoare şi care sfîrşeşte în orbire, de fapt.

Dumneavoastră, care aţi făcut o vreme parte din Putere, aţi privit-o chiar din interior : aveţi, fără îndoială, de făcut nişte observaţii foarte personale. În acest sens avansez totuşi cîteva idei. Ce vi se pare că este valabil din ceea ce s-a spus, mai ales în ultimul timp, că Puterea poate fi asemănătoare cu un drog sau cu un medicament — chiar s-au dat exemple de oameni, care s-au vindecat de anumite boli după ce au avut puterea, Menahem Begin şi Golda Meir erau suferinzi şi li se dădeau puţine şanse de trăit... şi pe urmă, puterea se pare că, psihic, aşa, le-a restabilit sănătatea. Vroiam să vă mai spun încă un lucru : un cunoscut, în urmă cu nişte ani, mi-a spus ceva care mi-a rămas în memorie. Citise un interviu al lui Giulio Andreotti într-o gazetă şi, la un moment dat, Andreotti — care era ministru de pe la 28 de ani (fusese în aproape toate guvernele postbelice, cînd ministru de externe, cînd prim-ministru, cînd la finanţe ş.a.m.d.) — a fost întrebat dacă nu l-a obosit puterea. Şi atunci el a dat un răspuns foarte interesant ; cităz, desigur, aproximativ : „Puterea îi oboseşte doar pe cei ce nu o au". Există, pe de a'tă parte, o maladie a Puterii. Şi noi am avut recent bolnavii noştri, dar acuma mi se pare că îi avem în continuare, sub forme însă, mult mai diversificate, poate chiar mai pitoreşti, uneori. Am văzut, vedem, cariere politice, poate nu de primă mărime la ora actuală, dar cariere politice totuşi, apărute peste noapte pe creasta primului val şi care, cel puţin pentru mine, reprezintă maladii individuale şi poate chiar sociale.

● Mai întîi, la noi Puterea este încărcată de culpabilitate. Acest lucru s-a mai spus : după 45 de ani de Putere, să zicem nelegitimă, oricine are a face cu sfera Puterii este din plecare suspect. Şi pînă nu vom depăşi acest tip de complex, care e una din bolile perioadei postcomuniste, noi n-o să recuperăm firescul raporturilor noastre cu Puterea pentru că este foarte important ca un popor să intre în raporturi firesti cu Puterea care îl reprezintă. Adică, să se simtă respectat de ea, să se simtă neameninţat de ea, să simtă că acolo e o instanţă a autorităţii reale, nu a unei autorităţi con-

fecţionate ; firesc este să existe o colaborare între popor şi Putere, în sens bun, nu aşa cum eram obişnuiţi pînă în '89, o colaborare în sensul unui parteneriat, în care şi Puterea, şi cei care sînt reprezentaţi de ea să-şi urmărească scopuri publice, benefice. Or, acest firesc al raporturilor cu Puterea nu există încă şi mă tem că va mai trece timp pînă se va reinstaura. În a' doilea rînd, există o anumită incultură politică, care e şi ea legitimă — oamenii n-au ştiut cînd, n-au ştiut în ce fel să-şi alcătuiască fişierul log de viaţă politică, deci de concepte politice — aşa încît, simplul fapt, de pildă, că vorbim despre Putere în general, că lumea pe stradă vorbeşte de Putere ca şi cum e vorba de un bloc absolut compact în care, practic, nu există decît mecanismul însuşi, nu subdiviziunile care o compun, arată o imagine foarte nebu'oasă despre Putere. Lumea încă nu realizează că Puterea e cel puţin divizată în trei : Parlament, Preşedinţie, Guvern. Pentru toată lumea, astea trei sînt de fapt una singură şi se foloseşte în mod foarte liber un termen pentru toate celelalte. Cînd se strigă „Jos Guvernul", am putut constata din discuţii cu oameni obişnuiţi că prin asta înţelegeau, de fapt, „Jos Puterea", în general. Guvernul nu era localizat. Acest tip de tragedie istorică, demonizînd conceptul Puterii, în care se adaugă şi incultura noastră politică, ne face să fim în raporturi proaste cu ea, aşa că să vorbesc de cauze general'e. Există însă şi cauze specifice. Există la nivelul populaţiei o stare de nevroză (care e legitimă), o stare în care populaţia nu vrea să stea o clipă locului pentru a reflecta asupra a ceea ce strigă şi ce face. Dar există şi din partea Puterii o neadaptare la propriul ei rol, care se vede în faptul că ea n-a găsit întotdeauna tonul potrivit de a se adresa oamenilor ; există încă un fel de stil patronal, paterna'ist al Puterii. Există încă sentimentul că acolo, la Putere, se întîmplă lucruri pe care n-are rost să le difuzăm în marea masă, pentru că marea masă oricum nu poate participa la ele, nu le pricepe. Nu s-a născut încă politeţea Puterii şi o cordialitate reală a ei pentru că şi asta e un lucru care se învaţă şi se dobîndeşte în timp. Acum, la noi, fascinaţia Puterii este cu atît mai stranie cu cît, în momente'e astea cel puţin, Puterea e departe de a fi cuplată cu privilegii. Realist vorbind, salariul unui ministru, al unui demnitar nu este la scara eforturilor şi răsunderilor lui. Efortul este enorm şi răspunderea este enormă. Stresul este absolut, încît a avea fascinaţia Puterii în momentul acesta este a avea în continuare despre Putere o imagine care este cea dinainte : o simplă formă de control de undeva de foarte sus, în fond, o funcţie de reprezentare. Foarte puţini realizează că, la ora asta, cel puţin în România, a deţine un capitol de Putere sau altul, înseamnă a avea o viaţă infernală — am văzut asta pe pielea mea. Aţi pronunţat mai devreme o sintagmă care m-a interesat. Sintagma „privirea rea" care există la noi, la ora asta. Da, şi asta e un lucru într-adevăr foarte grav. E limpede că sîntem copleşiţi de negativitate, că vedem mai curînd lucrurile rele decît lucrurile bune. Nici un ziar pînă acum nu s-a gîndit să facă o rubricuţă undeva, care să fie punctul de vedere bun asupra lucrurilor. Nici o rubrică cumsecade, nici o rubrică creştină, nici o rubrică optimistă. Avem ziare care se cheamă „Foamea", ziare care se cheamă „Vesti proaste". Dar şi cele care nu se cheamă aşa cad într-un fel sau altul sub acelaşi program. Este o bucurie de a inventaria răul şi o opacitate la bine, care deformează sufletul unui popor, pînă la urmă. În fine, spuneaţi de unii la care s-a născut brusc un demon politic şi care, din oameni palizi, neînsemnaţi, şterşi, au devenit brusc nişte viguroase figuri reprezentative. Şi pe mine mă amuză acest proces. În fond, noi sîntem un popor destul de politic, destul de bătăios, de retoric. Nu e de mirare că a apărut acest fenomen. La unii e un lucru providenţial, adică sînt oameni care, de pildă, au avut în ei aceste calităţi, care au somnolat şi care acum au ocazia să şi le exercite. S-ar fi putut, dacă nu se întîmpla nimic, să dispară fără să fi ştiut ei înşişi că au aceste calităţi.

● Nişte deturnări ale vocaţiilor...

● Exact ! Care acum se pot manifesta. Dar odată cu asta apare şi un abces al impostu'ii, impur la culme, pentru că e vorba de oameni care bruse, vor să reţină atenţia generală, care vor să se miste în sfere înalte şi, majoritatea, din păcate, sînt departe de a avea calificările necesare pentru a-şi asuma acest rol : iar una din cauzele dezordinii în care ne mişcăm este supra-abundenţa de figuri mediocre care se află în posturi publice.

● Mediocre, dar, indeobşte, agresive.

● Agresive şi vanitoase. Prezente care fac să explodeze în permanenţă un cult egolatru, care nu ajută nimănui şi care, dimpotrivă, întreţin starea asta de haos şi de tensiune a relaţiilor cu Puterea.

Sentimentul ratării, culpabilitate, orgoliu

● Pe lîngă foarte multe boli de care s-a spus că suferim, boli pe care le-am căpătat în aceste decenii de dictatură comunistă, sau alte boli să le zicem „cronice", „istorice", care au fost observate şi-n perioada interbelică şi înainte de ea ş.a.m.d., mie mi se pare că unele lucruri de acum — deci risc să avansez şi eu o posibilă explicaţie a unor lucruri cu totul şi cu totul ciudate şi care ne fac să ieşim din spaţiul sud-american, să fim chiar mai interesanţi, din păcate, decît ceea ce numim „spaţiu de roman sud-american" — deci e vorba de un complex al ratării, care s-a transformat în timp în altceva. Complexul ratării sau, cu o altă faţetă, sentimentul neîmplinirii, pe care am observat că — şi nu de azi, de ieri, ci de foarte multă vreme — foarte multă lume îl are. De fapt, ne-am trăit viefile „într-un cadru social şi politic" în care nu puteai să te simţi împlinit, oricîte performanţe ai fi avut. Am observat asta şi la oameni de foarte mare valoare. Ceva totuşi îi rodea, nimic nu era recunoscut la timp, nimic nu se făcea onest, nimic nu se făcea de la sine, ci, întotdeauna, cu un consum imens şi inutil de energie. Iar alţii, care, chiar fără să facă nimic, sau fără să încerce, sau fără să lupte pentru a se realiza cît de cît, au şi ei acest complex, considerînd că, de la sine, prin prezenţa comuniştilor, a unui sistem, nu s-au putut realiza. Ei, toată lumea asta, care a fost roasă de aceste sentimente şi este uzată de aceste sentimente, deodată vrea acum să se afirme, crezînd că, pur şi simplu, doar un sistem l-a ţinut în loc. Lucrul acesta produce foarte multă confuzie şi o exacerbare în rău a individualismului, după părerea mea. Asta ar explica iarăşi foarte multe vanităţi. Am impresia uneori că noi nu sîntem guvernaţi la ora actuală de principii politice, de legi sociale destul de ferme, noi nici nu avem legi şi obiceiuri care să ne fi intrat în sînge, pentru că, cele care existau în lumea ţărănească de exemplu ştim ce s-a întîmplat cu ele, au fost bulversate, şi atunci ar fi rămas chestiunea aceasta de bun simţ, de omenie românească, să-i zicem, cu un vechi termen. Dar iată, că, în primul rînd sîntem guvernaţi la ora actuală de vanităţi şi de orgolii fără nici un fel de limite.

● Da. E limpede că aşa stau lucrurile. Noi am avut înainte de '89 o condiţie intrucîtva paradoxal convenabilă pentru psihologiile noastre private. Tot ce făceam era meritul nostru, tot ce nu făceam era vina comunismului. Asta simplifica lucrurile extraordinar. Adică, practic, problema capacităţilor personale era suspendată pentru că acestea se exprimau în ceea ce ieşea din efortul depus, iar ceea ce nu ieşea nu avea nimic de-a face cu aceste capacităţi personale. Acum a apărut o panică a recuperării, a tot ceea ce a părut blocat atunci, din cauza sistemului ; această panică a recuperării dă o pripă abso'ut iraţională faptelor noastre şi asta în toate domeniile, chiar la nivel instituţional. Eu am putut constata, în perioada cît am avut o răspundere guvernamentală, că există o presiune extraordinară dinspre reprezentanţii culturii în general — şi asta mi s-a confirmat vorbind şi cu ceilalţi colegi de cabinet —, o presiune extraordinară, pentru a recupera în timp minim toate instituţiile, toate formele, toate legiferările, întregul statut normal al unei ţări cu ani lungi de evoluţie democratică în spate. Am avut un caz cu cineva care voia să facă repede o asociaţie temeinică de protecţie a anima'elor, lucru care, sigur, e foarte necesar. I s-a adus ca model pentru această societate statutul societăţii echivalente din Franţa, care era făcut în 1978. Deci francezii au rezistat pînă în 1978 fără să aibă un asemenea statut, iar noi am dorit şi dorim în continuare ca într-un an doi, trei maximum, să ajungem în toate privinţele la nivelul dobîndit în decenii, dacă nu în secole de ţările democrate. Asta dă o stare de nevroză, de nerăbdare, de pripă care nu poate decît să dea lucrurile peste cap. Pe urmă, există vechiul complex românesc al ţării mici şi periferice, care a chinuit şi generaţia interbelică, pe Eliade, pe Cioran —, pe Cioran l-a făcut să ajungă la disperarea că face parte dintr-un popor care n-are şansă istorică prin simpla lui amplasare defectuoasă.

Acest sentiment al ratării, cuplat cu un fel de culpabilitate amestecată cu orgoliu, face parte din portretul nostru naţional şi e una din formele de degradare ale substanţei naţionale, pentrucă, în realitate, un popor ecni. librat şi care are timp să reflecteze asupra gesturilor lui ştie că lucrurile astea au nevoie de un anumit ritm, că lucrurile astea nu se pot întîmpla peste noapte, dar că ceea ce urmează să se întîmple trebuie pregătit etapă cu etapă, că a pregăti un rezultat nu e mai puţin glorios decît a obţine rezultatul. În plus, ar mai trebui adăugat că aici intervin principii ale lumii, destin istoric, sistem geopolitic, conjuncturi, zei şi îngeri care intervin şi ei în această reţetă cosmică şi că nu poţi să te comporţi ca „buricul pămîntului" agitat, lacom, ca şi cum lumea este un mic aparat în care este suficient să introduci moneda, ca procesul de care ai nevoie să s vom reveni dacă nu vom ne angajăm tem fragment fragmente fo creze pentru nu vom înţel agita la nesf colă ţifnă ma repede să fim păcate) a lui mai mult de noapte. Este

Sunetul al conti

● În Româ şi, cînd am au fost de d maximum. N ideea de con frumos Eliad lui a fost si presiunea ist dar foarte se

● A fost o sigur, au val Nouă ne-a lip domeniile. Eu rile politice, d tate şi munci sociale care se poată rap gîndesc, de repede un H poate constru decît există în şi, din păcate, ciei. Provinci că-şi ia mere Modelul este, tr-un spaţiu trebuie să ne însă mereu în dim pe ce ne uităm că, în C nit într-un co unsprezece m venit şoferi. a intelectualit preţul p'ătit, sa umană ne proporţie. La şi trebuie să nu fabricăm pretenţii false tăţi false de lumea în dou pefiat în pres nor personaje prin nimic în faptul că spu restaurantul eu unde şi ca flăcărată, paş litici, liderii a mine, care-i comic fără m nu! unei ţări continuitatea trebuie să o Trebuie să av nu o melodie carm inclasabi

● Acum, în dea încercare ardere a etap să ardem eta chestiune şi d spuneaţi, felu într-o grabă mint, creează surzilor în jur

RAGMENTE DURABILE PENTRU ARMONIA GULUI“

MIHAI SIN — ANDREI PLEŞU

dlanşeze. Dacă nu
un calm interior,
ege că trebuie să
nnen lung, că sin-
că trebuie să fim
urabile care să lu-
ia întregului, dacă
cest lucru, ne vom
ntr-un fel de ridi-
lă. Noi vrem prea
a (compromisă, din
s, „ce-am fost, şi
tit“, şi asta peste
unile.

ıstant

ăţii

**lipsit continuitatea
ţ continuităţile, ele
lecenii, trei decenii
buie să recuperăm
ate. Vorbeşte foarte
faptul că generaţia
care a scăpat de
. A fost o fericire**

ire scurtă, pe care,
a.o cit au putut.
ntinuitatea în toate
gîndesc la raportu-
ă, între intelectuali-
Arani, între straturi
d normal trebuie să
inul la celălalt. Mă
la ideea de a face
în România. Nu se
ite noapte altceva
ţiul în care te miri
un semn al provin.
defineşte prin aceea
delele din afara ei.
eva, la centru, în-
egiat, dar din care
ăm cu toţii. Atenţi
parte, noi nu gîn.
m bizul aici. Să nu
lovacia, Havel a ve-
t în care, după '68,
intelectuali au de-
, o acţiune politică
fost o realitate, cu
seul asumat, cu ma-
i, ca lucrul să aibă
n-a existat asa ceva
că n-a existat şi să
nimic destine false,
ităţi false, capaci-
deca, de a împărţi
u citesc uneori stu-
astră articole ale u-
nu s-au remarcat
de '89 decît prin
glumiţe echivoce la
orilor sau mai ştiu
um au o natură în-
tă, de mari eroi po-
ţi, ceea ce pentru
ainainte, este de un
i, dar pentru desti-
e fi dramatic. Deci,
instituţia pe care
stalăm în România,
n sunet constant şi
ă, urmată de un va-

**ievăr, se poate ve-
— să-i spunem —
Noi mereu trebuie
şi pentru că e o
din istoric, dar, cum
u o facem uneori,
să şi fără discernă-
mult un zgomot a-
stru.**

● Dumneavoastră vorbeaţi, mai devreme de tradiţionala omenie şi cumsecădenie românească. Asta are avantaje şi dezavantaje. Întîi, nu vă ascund că de la o vreme am început să mă întreb dacă ea există de-adevăratelea. Noi am trăit ani de zile cu cîteva teme ale românescului dintre care omenia, cumsecădenia, simţul măsurii, toate acestea erau însuşiri ca ţinînd de fiinţa naţională. Or, se dovedeşte că sîntem mu't mai nărăvaşi decît credeam, mai puţin controlabili şi capabili de violenţe şi de caracteristici naţionale care se dovedesc mai nuanţate, mai mobile. Omenia noastră, măsura noastră, toate lucrurile astea trebuie să redevină, dacă s-ar putea, ceea ce am crezut noi că sînt, dacă e să avem o şansă în istorie. Iar şansa asta vine nu întotdeauna după pofta inimii noastre. Nu ca să parafrazez o formulă celebră, „noi nu sîntem ceea ce credem noi despre noi, noi sîntem ceea ce crede Dumnezeu despre noi“ şi sîntem ceea ce istoria vrea să facă din noi, sigur, cu sau fără adeziunea noastră sau împotriva ideilor noastre despre ce trebuie să fim. Dar, în orice caz, trebuie să renunţăm la neliniştea, la vanităţi, la îngrijorări caduce şi să privim de pe o înălţime mai mare lucrurile.

Retorica europenităţii — un nou limbaj de lemn continental

● **Domnule Andrei Pleşu, se vehiculează în momentul de faţă cu noţiuni sau concepte de naţionalism, patriotism, europenism. Mie mi se pare că la acest sfîrşit de secol şi de mileniu, naţionalismele au o caracteristică aparte. Mi se pare că pe plan european, dar nu numai, există o spaimă a popoarelor privind supravieţuirea lor, o grijă şi un orgoliu de a veni mai în faţă, şi, firească, că toate astea sînt strict legate de felul cum aceste popoare, politica acestor popoare este gestionată de oameni politici, de nişte guverne.**

● Noi am pierdut şi aici măsura exactă a lucrurilor, pentru că am plasat problema naţională la temele comunismului. În realitate, şi aici este vorba de o pierdere a firescului lucrurilor : a-ţi iubi ţara şi a te simţi solidar cu ţara ta este o situaţie obişnuită, firească, constitutivă a fiinţei omeneşti. Esti inevitabil ataşat de locul unde te-ai născut, uneori chiar într-un mod foarte circumscris, nici măcar de o ţară în ansamblul ei, ci de oraşul sau de satul în care te-ai născut, de strada pe care ai locuit, de casa în care ai stat, de curtea casei respective. Deci, omul e foarte localizat şi a te comporta ca şi cînd nu există această localizare este un fel de a dori să te comporţi ca şi cînd nu ai avea nas, urechi ş.a.m.d. Pe de altă parte, trebuie să ştii că această localizare, care este o realitate masivă, de care nu se poate să nu ţii cont, este şi o realitate care, din alt punct de vedere, are coeficientul ei de relativitate. Pentru un creştin de exemplu, care citeşte Sfîntul Pavel şi cărula i se pune acolo problema cum că patria adevărată a omului e în ceruri, apare inevitabil o relativizare a unui concept care este un concept al tranzitului nostru printr-o lume care nu e o lume definitivă ; deci, avem argumente să întemeiem sentimentul naţional pe un afect real, constitutiv al omului, dar avem şi argumente să moderăm, să-l ţinem într-o disciplină spirituală care să-l aşeze la locul său în contextul de determinări în care ne mişcăm. E foarte curios cînd creştinismul se cuplează cu naţionalismul, devenind un fel de făloşenie locală, care subînţelege gîndul că nimic altceva pe lume nu atinge miracolul local în care ne-am născut. Şi faptul de-a ne fi născut în acest miracol devine un privilegiu nemeritat : nu se ştie de ce-am avut noi norocul acesta să ne naştem într-un loc unic pe lume. Pe de altă parte, retorica europenităţii, atît de intensă în ultimul timp şi ale cărei justificări sigur că se pot găsi, a stîrnit prin reacţie nu numai la noi dar peste tot, o reînflamare a temerilor naţionale. Eu zic că retorica asta a europenităţii este un nou limbaj de lemn, de data asta continental al lumii moderne, care nu este reflectat suficient. Întîi, spuneam la un moment dat, nu ne putem da seama cum poate să sune chestiunea asta dacă ne mutăm în alt spaţiu.

Ne putem imagina vreun popor din Asia spunînd : vrem să ne integrăm în Asia ? Prestigiul ăsta acordat unei convenţii teritoriale, unei idei istorice care s-a născut la un moment dat, e uneori nefondat sau în orice caz e insuficient fondat. Pe urmă, noi nu putem dori o Europă a egalităţii perfecte între naţiuni, Europă gri, mă rog, roşie sau verde, sau mai ştie cu cum, dar monocromă.

O Europă adevărată e o Europă a diferenţelor. Noi trebuie să ştim că lumea nu are sens decît prin diferenţele care o constituie şi, dacă invocăm respectul pentru diferenţă cînd vorbim de toleranţă faţă de minorităţi, de toleranţă faţă de alte popoare, trebuie să invocăm acest respect pentru diferenţe şi cînd vorbim de Europa. Europa nu poate fi o idee care uneşte sub mantia ei incoloră, inodoră insipidă toată portretistica extrem de diversă a lumilor europene. Ce se întîmplă ? S-a trecut de la retorica internaţionalismului de tip comunist la o nouă retorică a internaţionalismului, care este internaţionalismul Casei europene. Amîndouă au pierdut din vedere substanţa naţională din care sînt făcute toate internaţionalismele. Sigur că internaţionalismul comunist este de cu totul alt tip decît internaţionalismul Casei europene, dar pînă la urmă tot de internaţionalism e vorba şi este inevitabilă această reacţie a naţiunilor.

● **Mai ales a celor mai mici, sigur, pentru că ea, retorica, vine din partea celor puternici şi siguri pe ei.**

● Sigur. În cazul acesta există o ameninţare permanentă la care naţiunile care se simt periclitate reacţionează. Deci, într-un fel, vinovaţi de această explozie a naţionalismelor sînt şi cei care au abuzat de retorica internaţionalismului într-un fel sau altul, cu bună intenţie sau fără bună intenţie. Nenorocirea în cazul nostru şi al tuturor popoarelor mici este că noi sîntem în situaţia de a dori simultan două lucruri care în momentul ăsta sînt imposibile, adică noi vrem să intrăm în Europa fiindcă prin asta înţelegem să scăpăm de trecutul nostru imediat, să scăpăm de sechelele comuniste, să scăpăm de sărăcie şi să intrăm în democraţia de tip central european şi apusean. Acestea sînt dorinţe legitime, dar trebuie să vedem cu ce preţ obţinem lucrurile acestea, pentru că noi nu putem să nu dorim asta, dar nu putem dori nici să obţinem asta devenind un loc neutru al lumii, un loc fără caracter, fără fizionomie specifică. Şi atunci sîntem în această dilemă, care este sfîşietoare, între nevoia de-a intra în rînd cu lumea, dar în acelaşi timp de-a ne păstra identitatea. Cu identitatea asta — nu e un lucru de glumit. Eu mă raportez la un text din Origen care spune : limbile naţionale şi deci popoarele sînt opera ierarhiilor îngereşti. Îngerii fac limbile, există îngeri ai fiecărei limbi. În tradiţia neoplatonică la Dionisie Aeropagitul, la alţi scriitori din creştinismul primitiv, tema asta a specializării ierarhiilor cereşti pe diverse probleme e fără diviziunea muncii. Sînt îngeri care se ocupă de epoci, îngeri care se ocupă de oameni, îngeri care se ocupă de popoare, de limbi. Dacă lucrurile sînt privite de la înălţimea asta, noi nu putem demite îngeri, noi nu putem să reorganizăm mecanismul ierarhiilor care au creat lumea şi să spunem : Domnule, de-acum încolo conceptul naţional şi tot ce ţine de el în ierarhiile superioare trebuie să se retragă. Cred că rămîne valabilă vorba lui Titu Maiorescu că trebuie să axăm totul pe principiul naţionalităţii, cu precizarea că aceasta nu trebuie să meargă niciodată împotriva adevărului. Dar nu putem să trăim ca şi cum n-am fi născuti acolo unde sîntem născuţi. În privinţa asta, orice retorică, chiar bine intenţionată a planetarismului, este juvenilă din punctul meu de vedere, necoaptă, imatură şi nu face decît să creeze un fel de fals consens al unei intelectualităţi europene livreşti.

Patronul Bucureştiului e Sf. Dumitru, deci Mitică

● **Nu de mult am fost împreună la Bistriţa şi acolo mai în glumă, mai în serios, vorbeaţi de zvonurile care circulă despre necesitatea schimbării Capitalei din Bucureşti. Eu, ca să zic aşa, trăiesc de un an şi jumătate în Bucureşti, în rest venirile mele au fost mai mult sau mai puţin ocazionale, turistice, şi cred că mi-a folosit experienţa asta, am văzut Bucureştiul pe care nu-l ştiam înainte. Iată, de exemplu, un aspect : continuă să mă contrarieze diferenţa dintre centrul Bucureştiului, cu clădiri europene, clădiri cu arhitectură demnă de toată stima, şi mahalaua, sau nu numai mahalaua, ci şi satul care o continuă.**

● Bucureştiul a fost, dar a încetat să mai fie, din păcate, demult, un loc „sarmant“. Înainte de război se pare că avea toate datele unui oraş „sarmant“, cel puţin în centrul lui. Dar e totuşi, una peste alta, cel puţin aşa mi se pare mie, o necesită. Începînd de la proasta lui aşezare, pe un spaţiu nisipos, în care cutremurele, infiltrările de apă, toate lucrurile astea sînt mereu posibile, cu efecte proaste, terminînd cu dezastrul adus asupra lui de sistematizarea lui Ceauşescu care a distrus părţile lui cele mai pitoreşti, cu zona Uranus şi cu alte cartiere. E un oraş desfigurat, în plus obosit de faptul de a fi fost totuşi centrul unei istorii antipatice, şi creatorul unui tip care se născuse încă înainte de război, bucureşteanul „par excellence“. E o glumă aproape că patronul Bucureştiului e Sf. Dumitru, deci Mitică totuşi, o figură de care nu putem scăpa şi care sigur are hazul ei, dar un haz care se învîrte în gol dacă nu capătă o definiţie şi o angajare mai prezente. Franţa trăieşte prin Paris. Modelul german e un model în care Weimar, Yena, Berlin, München, Köln, Hamburg, Heidelberg distribuie viaţa spirituală şi economică a ţării, în aşa fel încît ai sentimentul mai multor capitale, fiecare cu profilul ei.

● **Şi nu apare acest sentiment atît de devastator al „provinciei“. O opoziţie capitală-provincie, însoţită nu o dată de animozităţi. Sau acel penibil dispreţ, ajungînd pînă la cunoscuta pronunţie „le.cfonistă“ a cuvîntului „provincia“.**

● Asta este o modă intruciva latină, franţuzească, care a făcut încă din secolul XVII incoace, cel puţin, cultură rezidenţială. Cultură de tip rezidenţial : dacă te duci să vezi, cu ştiu, în cartierul Marais, la Paris, acele castelaşe în care s-a făcut cultura franceză a secolului al XVII-lea, al XVIII-lea şi compari asta cu casa lui Goethe de la Weimar sau casa lui Eckermann sau casa lui Beethoven de la Bonn, constaţi că acestea sînt căsuţe foarte modeste, care n-au nimic rezidenţial, sînt provinciale toate, dar sînt provinciale la nivel cosmic. Adică de fapt nişte provincii care n-au lăsat decît geografiei dreptul de a se pronunţa asupra faptului că sînt provincii. Eu aş fi fericit ca România, era şi o idee a lui Noica, să aibă mai multe centre, şi aş fi fericit să se mute capitala ţării către mijlocul ei, undeva către Ardeal.

● **Spre nordul Ardealului...**

● Vorbeam de nord, gîndindu-mă la simbolismul nordului, pentru că nordul în tradiţiile simbolice ale tuturor religiilor reprezintă direcţia de elicitiune a oricărei căutări adevărate. A găsi nordul, înseamnă a găsi drumul pe care şi noi, cum spuneaţi, încercăm să ni-l găsim. Poate că Bucureştiul e prea la sud, poate că e prea aproape de Balcani, e ceva nesemnificativ în amplasarea acestui oraş. E excentric din punct de vedere spaţial, este aşezat într-un oarecare pustiu istoric ; jur împrejurul lui nu subzistă mari amintiri ca în jurul altor localităţi şi undeva e de gîndit în nerespectivă o altă structură administrativă. Îmi dau seama cît utopie e aici, e un lucru complicat, nu e aşa simplu să muţi o capitală, cu toate instituţiile ei, dar ar prinde bine Românici.

ISTORIE, DESTINE

GABRIEL ANDREESCU

(Urmare din numărul trecut)

Prietenul meu suportase cu greu cidata opoziție a liderului studenților. Însă și pe alți oameni de bun-simț comportamentul acestuia începuse să-i contrarieze : ținuta sa ostentativă, impardonabila îmbrățișare cu Miron Cosma la întîlnirea Rezistenței de la Brașov (îmbrățișarea unuia dintre principalii responsabili ai atrocităților din zilele de 14 și 15 iunie !), capriciile sale care căpătau deseori forme violente (cum ar fi încercarea de a-l opri pe Ion Caramitru să vorbească la mitingul A.C. din 15 noiembrie) nu aveau nimic comun cu idealismul Pieței Universității. La o întîlnire din toamna lui 1990 cu Radu Câmpeanu și Sorin Botez (mai participau Petre Mihai Băcanu, Țicu Dumitrescu, Iulian Cornățeanu), Marian Munteanu confirma cu propriu-i glas un lucru devenit, de cîtva timp, subiect de zvonuri : liderul studenților le cerea colegilor săi de la Ligă să nu intre în Alianță, ci să se îndrepte, eventual, spre partidele istorice. Un fel de sabotaj ? Totuși, M.M. acceptase să semneze alături de fondatorii Alianței Civice și, oricum, cele amintite par a fi amănunte, opțiuni și detalii personale, în afara discuției publice. Și așa ar fi dacă amănuntele în cauză nu ar căpăta o dimensiune politică. Gravitatea instinctelor care determină acest personaj mi-a devenit clară la întrunirea Alianței dedicată Zilei Naționale. Întrunirea a avut loc la Ateneu pe 1 decembrie 1990.

În partea centrală, „de onoare" a sălii plină pînă la refuz, luase loc și Marian Munteanu : în stînga mea, puțin în față, picîndu-mi, fără voie, sub privire. La tribună, intervenții a căror eleganță și simplitate aveau să intre în contrast cu spectacolul produs, în același timp, de conducerea Frontului Salvării Naționale la Alba Iulia. La un moment dat, întrerupînd curgerea calmă a discursurilor, Petre Mihai Băcanu amintește de prezența în sală a unui reprezentant al Timișoarei — însuși autorul Proclamației —, invitîndu-l la tribună. Surprins, nesigur, George Șerban s-a ridicat sub o furtună de aplauze. Și în acel moment l-am văzut pe Marian Munteanu pălind, sărind de pe scaun sub un impuls exploziv. S-a retras lîngă intrarea principală, privind hipnotic spre tribună. O dată a mai pălit M.M., cînd un alt ropot de aplauze a întîmpinat-o pe Ana Blandiana. Nimic nu mai putea să înșele : **vorbitorul de la balconul Universității era copleșit de o vanitate patologică.** La mijlocul lunii decembrie fusese anunțată prima Convenție a Alianței. Nu puteam să particip, datorită altor obligații. Dar ca membru al Comitetului de Coordonare al Alianței Civice am lăsat, la plecare, lui Iulian Cornățeanu, un plic cu propuneri. În el notasem și părerea mea : nu ar fi fost de dorit ca Marian Munteanu — îl știam totuși mai bine decît toți ceilalți — să apară în conducerea Alianței.

Cînd m-am întors, lucrurile arătau mult mai absurd decît se putea imagina. La Convenție, participanții din sală îl aleseseră pe M.M. în Consiliul Director al Alianței Civice, iar la prima întîlnire a membrilor Consiliului, în urma unui vot arbitrar, decis „în viteză", cel care se opusese constant ideii Alianței devenea președintele ei. Realizînd gafa, cîțiva dintre fondatorii A.C. i-au cerut lui M.M. să renunțe. La cîteva minute, în timpul Conferinței de presă, care încheia cele trei zile de lucrări, Marian a explicat de ce, datorită responsabilităților ce-i revin ca lider al Ligii studenților, nu poate să îndeplinească și funcția de președinte al A.C. Dar Marian Munteanu a rămas, pentru mult timp, în conștiința opiniei publice, drept liderul acestei organizații, el însuși invocînd mai tîrziu, cu adresă precisă, „vremea cînd îi era Președinte". Și, întrucît confuzia de oameni și valori creată de alegerile Convenției nu era suficientă, în aceeași perioadă o întreagă națiune îl vede pe M.M. la televiziune dînd mîna cu Ion Iliescu și declarînd că este fericit să-l întîlnească. **În timp ce colegii săi studenți făceau greva foamei, împotriva aceluiași Ion Iliescu !**

La ședințele Comitetului de Coordonare, M.M. a mai venit de trei-patru ori. Revendicativ sau indiferent. Apoi a dispărut din viața mișcării civice pe care o întîmpinase cu suspiciune. Așa a dispărut, pentru o perioadă, și din atenția mass-mediei. Dar nu s-a retras în singurătate, ci în umbră. Un timp.

Eficace ? Circulau o mulțime de zvonuri despre intenția lui de a constitui o **mișcare,** mai tîrziu despre constituirea ei, despre manifestări neortodoxe. Au apărut și primele informații sigure, dovezi : rugăciunile (în ședințele de sindicat !?), cîntecele de sorginte legionară, afișele cu portretul lui Zelea Codreanu, „cărticelele" Căpitanului. Nu mai puțin semnificative, legătura cu Ion Coja — deci filiera Iosif Constantin Drăgan — și chiar discreția revistelor securiste. Înzestrate cu un dezvoltat simț al autenticității opoziției, acestea nu fost gata să folosească anatema legionarismului pentru oameni de d'stincția Anei Blandiana, dar nimic, iată, despre întîlnirile oculte ale „Mișcării pentru România".

Și dintr-o dată, publicitatea. De la SOTI pînă la revista „As". În această lume întoarsă pe dos, „Cotidianul" (care refuzase un articol datorită a trei rînduri pozitive pe adresa unuia dintre cei mai eficienți opozanți ai regimului Ceaușescu un intelectual remarcabil — vorbesc de Mihnea Berindei) oferă generos paginile pseudo-teoriilor unui semidoct. Și tot aici Sorin Dumitrescu îi dăruiește cîteva rînduri ditirambice — tocmai Sorin Dumitrescu, la intervențiile căruia acum doi ani de zile Marian Munteanu se întorcea zeflemitor, către amicul său George Ronea, zîmbindu-i cu subînțeles. Dar încă de la interviul SOTI (cel care m-a convins că trebuie să scriu), totul devenise transparent : **demagogia** („... unii indivizi nemulțumiți de faptul că se mai vorbește bine și de români"), **eclectismul școlăresc** („Naționalismul **Mișcării pentru România** are asemănări cu naționalismul lui Mihai Eminescu, Avram Iancu, Octavian Goga, Petre Țuțea, Mircea Eliade..."), **emfaza** („... doctrina **național-democrației** pe care au pus-o la dispoziția tinerei generații... doctrină bine stabilită care nu a fost găsită de celelalte mișcări"). Mai expresiv decît orice era însă **înțelegătoarea întîmpinare** a partidelor securisto-extremiste — **„România Mare** practică un oarecare sentiment, de un anumit tip" ; **„PUNR** prezintă anumite tendințe, legate mai ales de situația românilor din Transilvania" — și, în contrapunct, agresivitatea în adresa unor **încă** nenumiți (dar bănuiți !). **Frustrare** („unii care-și aduc aminte că au trecut prin Piața Universității și fac mare caz de asta" ; „Au fost grupuri și oameni care au vrut să ne utilizeze pe noi și ce se întîmpla acolo") și **suficiență** („Pe noi nu ne interesează aiurelile lălăituri metafizice"). Din păcate, sînt încă oameni care nu au aflat ce înseamnă o doctrină avînd drept bază statul întemeiat pe Biserică și Armată. Și mai puțini par a fi aceia pregătiți să pătrundă dincolo de excepționala prezență (recunosc și o repet) pe care a avut-o Marian Munteanu la balconul Universității. Ce se află în spatele ei ? Religiozitatea lui M.M. ? Este oare fără semnificație faptul că fostul membru P.C.R. urca în ierarhia Asociației Studenților Comuniști pe vremea cînd partidul său ateu demola biserici ? A „ierta" în public autori de barbarii — i-am amintit deja pe Miron Cosma și Ion Iliescu — în timp ce păstrezi apriga resentimente unor personalități de tinuta lui Gabriel Liiceanu este un sentiment creștin ? Sau opoziția dintre apelurile la toleranță, expresive și convingătoare, făcute în fața zecilor de mii de manifestanți (fără îndoială, transformarea lui M.M. în fața unei mulțimi se arată a fi una dintre datele sale cele mai frapante) și agresivitatea în condiții de viață obișnuite, intoleranța, capriciul blocînd orice dialog — pînă la amenințarea telefonică a sceptic'lor.

Poziția sa față de viața politică ? Peste un an și jumătate, s-argumentat Marian Munteanu împotriva dificilelor inițiative — altele decît ale lui —, repetînd teza că formațiile actuale sînt suficiente și că nu ar trebui făcut altceva decît să se întărească partidele tradiționale (motiv pentru care și-a dat demisia, spunea el, din Alianță la formarea P.A.C.). De ce a insistat M.M. pentru înființarea a încă unui partid căruia să-i fie șef ? Pe o penibilă casetă video (penibilă pentru că a fost filmată în timpul Pieței Universității de Marian Munteanu și Mihai Gheorghiu împotriva voinței intervievatului și pentru că acesta ar fi trebuit protejat), M.M. întreba băsăcălios : dar ce vor ele, aceste partide ? Și ce au făcut ele, de cînd au apărut, domnule profesor ?

S-ar putea glosa pe marginea pretențiilor doctrinale : **național-democrația** (sintagma, nici măcar originală, nu a avut niciodată în vedere democrația, ci mai curînd demagogia național-socialismului sau, în ultimele decenii, a național-comunismului) ; **fundamentalismul religios,** nu numai contrar spiritului lumii civilizate, dar contrar și spiritului creștin ; **entuziasmul inculț** pentru tezele (și echipa) protocroniste, forma cea mai agresivă de anticultură pe care ne-au servit-o ultrații ceaușismului — de către tinerii săi emuli, Petre Țuțea briantă excepție, nu este înțeles decît **ad litteram.**

Dar pericolul nu vine, cred, numai din confuzia de doctrină, ci și, sau mai ales, din confuzia personajului. Marian Munteanu este expresia unui orgoliu patologic ; a unei frustrări viscerale care l-a împins împotriva personalităților democratice, aceleași care susțin, în lumea modernă, valorile intelectuale. Istoria a mai cunoscut cazuri de semidocți capabili să se transforme în fața mulțimilor și să le tulbure. Dar o astfel de istorie nu ar merita să o repete nici sinucigașii. Există forme mai demne de a te sinucide.

NOTA :

În prima parte a acestui articol (revista „22", nr. 10, 13—19 martie 1992) s-a strecurat o greșeală regretabilă. Asociația căreia i se datorează în primul rînd organizarea Marii demonstrații de la 13 iulie 1990 nu este GDS-ul (așa cum a apărut, nu cunosc de cine, scris), ci GID-ul (Grupul Independent pentru Democrație). Între timp GID-ului au convins Liga studenților să nu renunțe la manifestația anunțată, ei și-au luat răspunderea în Poliție (mai precis, Iulian Cornățeanu), au asigurat ordinea, eliminarea provocatorilor, atît de necesare. Profit însă de **Notă** ca să mă refer la alt aspect, pe care aproape sigur îl vor avea în vedere unii dintre cititori. Presa noastră ne-a obișnuit cu acuzațiile publice, atacurile la persoană, cu exhibarea intimităților și a amănuntelor delicate, ca să nu amintesc de delictele de presă propriu-zise (calomnii, injurii etc.). S-au deplîns, cu diferite ocazii, astfel de manifestări. (Uneori revistele care le apostrofează amintesc „incidentele" cu o secretă satisfacție — vezi comentariul revistei „Cuvîntul" tot la o notă din „22"). Într-adevăr transformarea publicaților în spațiu de scandal, „darea în stambă", nu este nici elegantă și nici nu contribuie la ameliorarea vieții publice. Resorturile intime care împing autorii spre confruntare sînt, de altfel, ușor de perceput după o lectură atentă a textului. Dar au orice referire critică la persoane este gratuită. Sau subiectivă. Mai ales în epocile tulburi, instabile, natura personalelor care ajung repere colective, să dețină puterea de decizie are o importanță covîrșitoare. Rareori trecerea lor prin evenimente lasă istoria indiferentă. Ele sînt pozitive și uneori excepționale. Sau sînt negative, ori chiar periculoase. Însă nici binele, nici răul, nu le aparțin în întregime. De ultimul mai n'es sînt responsabili și cei ce știu, și tac, și cei ce nu știu, dar aplaudă.

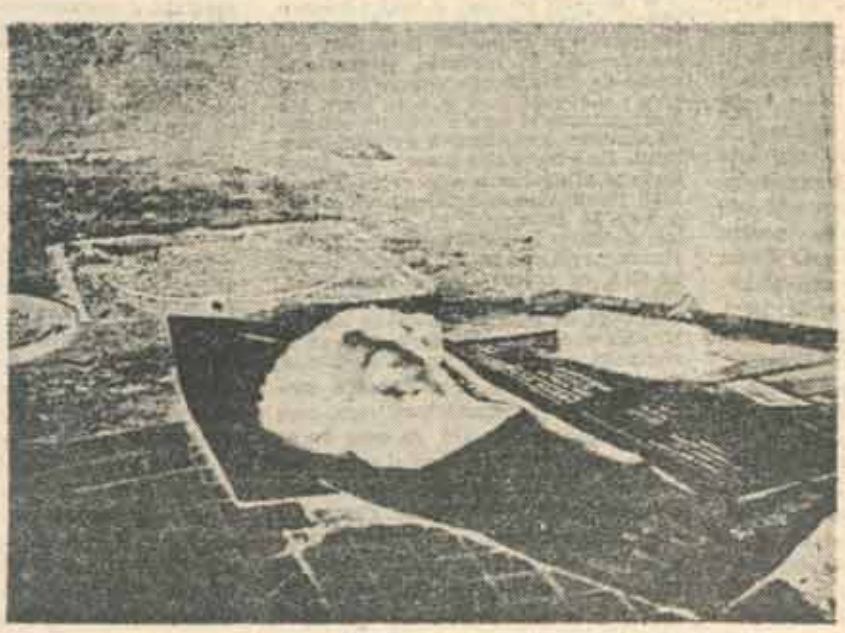

PROIECTUL UNEI LEGI

Prof. G. HORTOPAN

Publicarea proiectului legii învățământului și a proiectului de statut al cadrelor didactice oferă o bună ocazie de reflexie asupra principiilor de structurare a învățământului în România postrevoluționară, principii pe care autoritatea constituită dorește să le promoveze.

Cu surprindere putem constata că, după lectura documentelor menționate, nu apare nici un principiu de natură să învioreze Învățământul românesc ; proiectul de lege și statutul sînt net inferioare legii învățământului și statutului din anul 1968. Această concluzie se desprinde cercetînd articol cu articol cele două documente, dar nu voi întreprinde acest exercițiu.

În cele ce urmează mă voi referi numai la învățământul tehnic superior și voi prezenta cîteva principii care, după opinia mea și nu numai, sînt de luat în considerare la redactarea unor asemenea acte normative, cu mari repercusiuni asupra existenței unei societăți. Menționez „nu numai" pentru că aceste principii sînt acceptate și promovate în structura învățământului din țările cu o bogată tradiție culturală și cu un avans tehnic semnificativ.

Catedra, institut de cercetare

Celula de bază a învățământului tehnic superior este catedra (nu facultatea !). În catedră se desfășoară concomitent activitățile didactică și de cercetare științifică. Este de presupus că prelegerile, seminariile, lucrările practice, proiectele de an, lucrările de diplomă să reflecte o pregătire clasică temeinică a personalului didactic, dar, în același timp, să prezinte și rezultate ale propriei cercetări sub aspect teoretic, experimental și aplicativ, cercetări izvorîte din impulsul de pură cunoaștere sau din necesități cu caracter economic. Cum altfel s-ar putea forma o „școală" într-un anumit domeniu de specialitate ? !

Descentralizarea și autonomia universitară pătrund la nivelul catedrei-institut. Aceasta dispune de o gestiune proprie cu surse de venituri de la buget, pentru salarii și de la/sau prin Departamentul de cercetare și dezvoltare pentru activitatea contractată de cercetare.

În activitatea de cercetare este antrenat întreg personalul didactic al catedrei, dar un accent deosebit este pus pe activitatea științifică a doctoranzilor, angajați temporar, pe o durată de 4—6 ani, în vederea obținerii titlului științific de doctor.

Feed-back

În mod cert, nu se impun limite sau bariere în procesul cunoașterii, într-o instituție de învățămînt superior, dar în același timp, învățămîntul nu poate fi dezlegat de caracterul său lucrativ, avînd în vedere că promovarea tehnicii este ținta sa. Interacțiunea școală-societate (economic) se efectuează prin intermediul multor iterații. Industria beneficiază de personalul calificat oferit de școală ca și de rezultatele activității de cercetare științifică din școală, iar școala beneficiază de sponsorizarea oferită de industrie, ca și de personal specializat apt de a ține prelegeri în școală. Școala reflectă, în mare măsură, nivelul de dezvoltare a industriei, iar industria devine eficientă în măsura în care școala poate oferi absolvenți cu pregătire temeinică.

Dacă privim sistemul de învățămînt tehnic superior din țările cu tradiție culturală, în general, și tehnică, în particular, vom constata existența unei reacții în buclă (feed-back) între industrie și școală. În esență lucrurile se petrec astfel :

* Asistenții sînt admiși în catedră numai pentru obținerea titlului științific de doctor, pe o durată de 4...6 ani. După obținerea acestui titlu ei trec în întreprinderi industriale, institute de cercetare sau desfășoară activitate pe cont propriu. Se evită astfel efectul de „drum fără ieșire" sau de „fundătură" deoarece într-o catedră numărul de asistenți este sensibil mai mare decît numărul de profesori și în mod cert nu toți asistenții pot deveni profesori. Se stimulează astfel emulația, spiritul de inițiativă și creativitatea tinerilor doctori, aceștia fiind obligați să-și găsească o poziție cît mai bună în societate.

* Posturile de profesori sînt ocupate, prin concurs, de către specialiști, cu titlul de doctor, din industrie, și care au desfășurat o activitate științifică și tehnică remarcabilă pe o durată de 5...7 ani.

Acest aspect, de reacție în buclă, se poate urmări în schița alăturată, în care se poate observa că învățămîntul tehnic superior oferă industriei trei categorii de specialiști și anume : destinați aplicațiilor **(tehnologi)** ; destinați concepției **(de sistem, diplomați)** ; destinați conducerii și cercetării **(dr. ing.)**. Sistemul de formare, de tip paralel sau serie, a inginerilor tehnologi și a inginerilor de sistem constituie o temă discutabilă, dar rezolvabilă pe baza tradiției și a nivelului de pregătire din liceu.

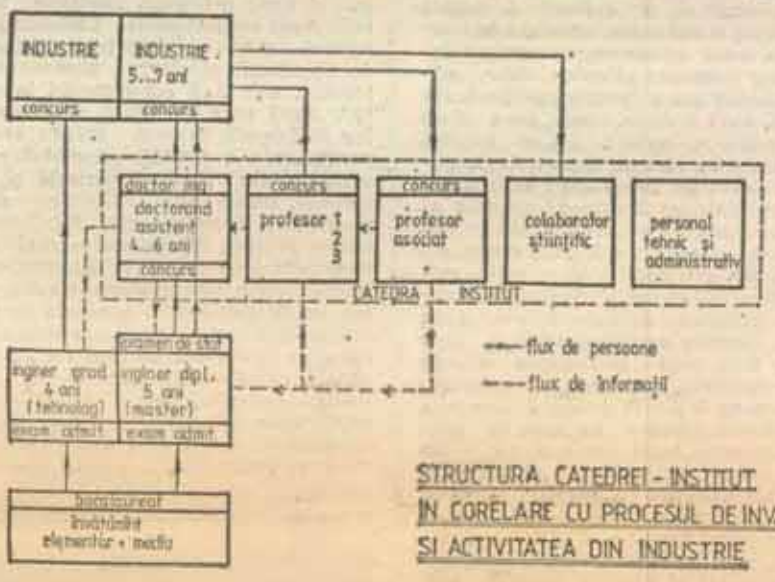

STRUCTURA CATEDREI - INSTITUT ÎN CORELARE CU PROCESUL DE ÎNVĂȚĂMÎNT ȘI ACTIVITATEA DIN INDUSTRIE

Activitatea de cercetare științifică

Pare surprinzător faptul că în țările „cele mai capitaliste", cercetarea științifică este subvenționată de stat. Într-o măsură, la prima vedere, neașteptată. În Statele Unite și Germania această subvenție atinge 50 procente. În Japonia lupta pentru existență este mai dură și ca urmare subvenția este de numai 25 procente. Tot din izvoare statistice se constată că o corporație cheltuiește cu activitatea de cercetare și dezvoltare aproximativ 11% din volumul anual al vînzărilor. Se mai știe că, dintr-un total de 100 procente, aproximativ 12 procente din lucrările de cercetare sînt viabile și din acestea, din motive conjuncturale, la scară industrială se aplică încă mai puțin.

Dacă așa stau lucrurile se pune întrebarea dacă activitatea de cercetare și dezvoltare este sau nu oportună în condițiile existente din țara noastră. Ca un corolar apare și întrebarea în ce fel universitățile pot fi implicate în activitatea de cercetare și dezvoltare.

* **La prima întrebare** se poate răspunde că activitatea industrială cheamă nemijlocit activitatea de cercetare și dezvoltare, în ipoteza că activitatea industrială nu constituie obiectul unei licențe. Cooperarea în cadrul unei licențe constituie o temă deosebit de delicată. Dacă nu vor exista compartimente de cercetare, achiziția de licențe va plasa partea noastră într-o poziție de inferioritate netă din cauza lipsei de specialiști în domeniul corespunzător. Funcționarii din ministere nu se pot substitui specialiștilor. De multe ori este mai avantajos a se achiziționa produsul decît a cumpăra licențe învechite, lipsite de o susținere ulterioară.

În cadrul de față nu îmi propun a dezvolta acest subiect ; acesta poate constitui o temă în sine.

* **La a doua întrebare** se poate răspunde că experiența și rezultatele din societățile industrializate, cu eficiență economică, sînt de mare ajutor. Un Departament al cercetării și dezvoltării ca organ de coordonare este absolut necesar. Acest departament, inclus sau nu în Ministerul Învățămîntului, dispune de o structură organizatorică semnificativă în ce privește numărul și calitatea colaboratorilor. Departamentul cercetării și dezvoltării este un catalizator care determină constituirea de fonduri de finanțare și ține evidența tuturor temelor de cercetare, cu prioritățile lor. Cu siguranță că acest departament coordonează și activitatea de cercetare a altor institute în afara celor de tipul catedră-institut. În cele ce urmează mă voi referi numai la activitatea de cercetare din catedrele-institut și la modul de coordonare a activității acestora. Rolul șefilor de catedră este esențial. Ei mențin contactul cu ramura industrială corespunzătoare și selectează teme de cercetare, care devin subiecte ale tezelor de doctorat elaborate în catedre. De asemenea selectează subiecte cu caracter teoretic sau fundamental care ar putea constitui teme ale tezelor de doctorat. O asemenea temă cu justificare detaliată (stadiul la zi, oportunitate, personal de cercetare, cheltuieli, program desfășurat în timp, rezultat scontat) este înaintată Departamentului cercetării și dezvoltării. Acesta cere cîteva referințe de specialitate din partea unor profesori, recunoscuți ca specialiști. Documentația astfel constituită este supusă analizei unei comisii care se întrunește anual și care decide asupra temelor acceptate și a fondurilor repartizate. Din comisia menționată fac parte profesorii omologi din toate universitățile tehnice din țară, delegații Departamentului de cercetare și dezvoltare, ai Ministerului Industriei, ai Ministerului Economiei și Finanțelor. Procedînd astfel se evită activități paralele, se evită teme deja rezolvate. În același timp este posibilă concentrarea potențialului științific asupra unor teme prioritare.

Avînd în vedere aspectul birocratic, dar extrem de util, al activității Departamentului de cercetare și dezvoltare, ca și amplasarea organizatorică a acestuia, este clar că Academia nu poate prelua această sarcină nici măcar pentru temele numite de cercetare fundamentală sau teoretică. Inițierea unei teme cu scop aplicativ poate demara cu un aspect teoretic sau fundamental. Utilajele folosite într-o cercetare fundamentală pot fi redistribuite de către Departamentul de cercetare și dezvoltare la efectuarea unei cercetări aplicative.

Calificarea științifică prin doctorat are loc numai în universități, pentru că numai ele pot organiza cursuri și examene cu personal calificat.

Titluri, grade, funcții

Este necesar a se stabili o distincție clară între :

* **Titluri :** inginer tehnolog, inginer de sistem, doctor inginer ;

* **Grade :** asistent, șef de lucrări, conferențiar, profesor sau asistent, profesor I, profesor II, profesor III. Gradul de preparator este inutil în învățămîntul tehnic superior, deoarece catedrele dispun de mai mult timp, de tehnicieni care îndeplinesc același rol ca preparatorii de altădată ;

* **Funcții :** șef de catedră, prodecan, decan, prorector, rector. Funcția de șef de catedră comportă, după cum s-a văzut, o componentă științifică apreciabilă și, de aceea, un profesor poate deține această funcție un timp mai îndelungat. Celelalte funcții sînt pur administrative și de aceea este recomandabil ca profesorii să dețină aceste funcții pe durate mici (1...2 ani) pentru a nu se descalifica din punct de vedere profesional.

Coordonare între legea cercetării științifice și cea a învățămîntului

Departamentul cercetării și dezvoltării coordonează activitatea de cercetare nu numai în universitățile tehnice, ci și în alte multe institute finanțate de la buget total sau parțial. S-ar putea ivi necesitatea ca o temă de cercetare în studiul unei societăți comerciale să necesite cheltuieli mult peste puterile societății comerciale, iar tema să fie de mare interes și ca urmare parțial să primească subvenții de la stat. Apare deci necesitatea unei coordonări de către Departamentul cercetării și dezvoltării și bine ar fi dacă cele două legi — a învățămîntului și a cercetării științifice — ar apărea corelat și simultan.

MIRCEA ELIADE — 85 de ani de la naştere

UN EROU AL TIMPULUI NOSTRU

— Note despre hermeneutica pluralismului —

DAN PAVEL

Abia prin apariţia la Editura Humanitas a celor două volume de Memorii se conturează imaginea de ansamblu a operei lui Mircea Eliade. Astfel se inaugurează editorial receptarea celei de-a treia dimensiuni a creaţiei sale: cea memorialistică. Dacă există deja o viziune asupra scrierilor sale ştiinţifice, asupra celor de ficţiune, cu privire la literatura autobiografică a

lui Eliade abia acum se constituie orizontul de aşteptare. În mod paradoxal şi parcă în contradicţie cu felul în care sînt primite opera literară şi cea ştiinţifică, articolele care au apărut despre scrierile memorialistice ale lui Eliade — mă refer la cele semnate de Norman Manea şi Z. Ornea — tind mai degrabă să-l îndepărteze decît să-l apropie înţelegerii noastre pe poligraful ce se confesează. A judeca însă istoria individuală sau istoria unei generaţii numai din perspectiva experienţelor traumatice ale acestui secol, numai din perspectiva criteriilor şi experienţei totalitare ar putea conduce la neînţelegeri. Tot aşa, a judeca o varietate de culturi şi de perioade istorice — uneori cu stiluri de trai, idealuri şi standarde de viaţă incompatibile — reprezintă un semn al dogmatismului hermeneutic. Culturile — fie ele mici sau mari — sînt incomensurabile între ele, la fel şi perioadele istorice, întrucît fiecare trăieşte după propria ei lumină şi poate fi înţeleasă numai în propriii ei termeni. În acest sens, Memoriile sînt un document cu privire la „un erou al timpului nostru", o mărturie revelatoare cu privire la devenirea spirituală a liderului generaţiei intelectuale afirmate în perioada cea mai benefică a istoriei culturale româneşti, cea interbelică.

După cum explică Eliade, este prima generaţie românească emancipată politic, adică „necondiţionată în prealabil de un obiectiv istoric de realizat", cum fusese „reîntregirea neamului" la generaţia precedentă. Roşiorii „generaţiei de la 1927" erau spirituali. „Destinul nostru" — scrie Eliade — „era exclusiv cultural. Aveam de răspuns la o singură întrebare: sîntem sau nu capabili de o cultură majoră, sau sîntem condamnaţi să producem, ca pînă în 1916, o cultură de tip provincial, traversată meteoric, la răstimpuri, de genii solitare ca Eminescu, Hasdeu, Iorga?" Depăşirea complexelor culturale româneşti trebuia făcută însă rapid, „trebuia să răspundem «cît mai era timp»". Era o grabă profetică, după cum s-a văzut mai apoi, izvorîtă din „Teama că Timpul ne e potrivnic". Împotriva presiunii timpului, a Terorii Istoriei, răspunsurile lui Eliade se formulează (încă din adolescenţă), începînd de la nivelul biologic şi psihologic (revin obsedant relatările despre diminuarea numărului de ore de somn în fiecare noapte, experienţe duse pînă în pragul tulburărilor conştiinţei), pînă la cel ontologic: „trece timpul şi, trecînd, ceva din noi, esenţial, se risipeşte, iremediabil". Scurgerea timpului are un sens precis, marcat în contrapunct faţă de ceea ce Eliade numea „timpul cînd nu vom mai fi liberi să facem ce vrem", „de a crea în conformitate cu propriile noastre vocaţii şi posibilităţi". Timpul trăit însemna libertate, dar nu o libertate anarhică şi antisocială, ci „libertatea de a face cultură".

Teroarea Istoriei marchează atît devenirea generaţiei sale, cît şi viaţa interioară a lui Eliade. Interiorizarea imperativului categoric al creaţiei, ca unică modalitate de evitare a ratării individuale şi colective, conduce la constituirea unui microcosmos sustras influenţelor istorice: „Pentru mine, stilul existenţei era o creaţie continuă, interioară, care n-avea nimic de-a face cu condiţiile materiale, nici cu mediul sau decorul în care se situau împrejurările". Întreaga generaţie poate fi recunoscută într-un fragment precum acesta: „împotriva «terorii istoriei» cea mai bună apărare după experienţa religioasă era spiritualitatea, creaţia, cultura". O astfel de trăire deplasează centrul de gravitate dinspre istorie spre cultură, dinspre acţiunea politică spre creaţie. Iată cum povesteşte Eliade despre scrierea primelor lui pagini: „Parcă m-aş fi trezit deodată într-una din luminile cărţilor pe care le citisem, singurele lumi reale şi cu sens pentru mine". Experienţa absurdă a războiului marcase amurgul vechilor ideoli — „mitul progresului infinit, credinţa în rolul decisiv al ştiinţei şi industriei, care trebuiau să instaureze pacea universală şi justiţia socială, primatul raţionalismului şi prestigiul agnosticismului" (o parte din aceste valori vor fi parte componentă a propagandei comuniste, mai apoi). La nivelul întregii vieţi culturale şi spirituale occidentale se făcea simţit „iraţionalismul", arată Eliade, prin „reabilitarea experienţei religioase, numărul impresionant de conversiuni, interesul pentru pseudo-spiritualităţi şi gnoze orientale (teozofia, neobudismul, Tagore etc.), succesul suprarealismului, yoga, psihanaliza etc.". Faţă de „criza în care intrase lumea occidentală", răspunsurile au fost diferite. În cazul „generaţiei Eliade" exista o disponibilitate enormă „pentru tot felul de «experienţe»", pentru cunoaşterea a „ce se întîmplă, pretutindeni în lume, în zilele noastre". Mircea Eliade însuşi a optat în plan ştiinţific pentru cercetarea fenomenologică a istoriei ideilor şi credinţelor religioase, a riturilor, alchimiei, sacrului, experienţelor şi practicilor iniţiatice etc., iar în plan literar pentru „autenticitate", „vizibilitate", „revoltă" ca forme echivalente spiritului pur, ca moduri de a fi în lume, instrumente de cunoaştere, „şi deci, de stăpînire a lumii". Generaţia sa, al cărei mentor spiritual era Nae Ionescu, vedea în ortodoxie un „mod de a fi în lume", o experienţă, spirituală şi profundă şi autentică, o înţelegere şi o trăire mistică a credinţei în Dumnezeu. Acelaşi Nae Ionescu era şi liderul ideologic al mişcării legionare, al cărei ţel suprem, „nu mai e nici măcar mîntuirea individuală, printr-un eventual martiraj, ci «învierea neamului», dobîndită printr-o «saturaţie de tortură şi jertfă de sînge»". Pentru Corneliu Zelea Codreanu, arată Eliade, „mişcarea legionară nu constituia un fenomen politic, ci era de esenţă etică şi religioasă", ceea ce îl şi conducea la ordinele „stricte de nonviolenţă, de renunţare chiar la rezistenţa pasivă". De altfel, „o bună parte din activitatea legionară consta în slujbe, paraclise, posturi negre şi rugăciuni", „credinţa oarbă în atotputernicia lui Dumnezeu". Ceea ce-l impresionase pe Eliade atunci cînd liderii şi simpatizanţii Legiunii au fost arestaţi era „structura şi vocaţia de sectă mistică, iar nu de mişcare politică". De altfel, Nae Ionescu, aşa cum îl descrie Eliade, aşa cum Eliade îl iubise şi admirase, arată altfel decît şi l-au închipuit mulţi: „Profesorul nu credea decît în dragoste, aşa cum se exprima el, dragostea şi ca «instrument de cunoaştere» şi ca «mijloc de salvare»."

Atunci cînd este închis în lagărul de la Miercurea Ciuc, Mircea Eliade nu se desolidarizează nici de mişcarea legionară, nici de Nae Ionescu pentru că vede aderiunea sa în termenii spirituali, nu politici. „Mi se părea de neconceput să mă desolidarizez de generaţia mea în plină prigoană, cînd oamenii erau urmăriţi şi persecutaţi fără vină". De altfel, în teroarea dictaturii regale, în tactica adoptată de Armand Călinescu („La început, nimic spectaculos, ci doar mărunte, continue hărţuieli. Apoi suspendarea Constituţiei, arestări masive, înăsprirea mijloacelor de represalii şi cîteva procese senzaţionale, dar fără condamnări la moarte", după care urmează uciderea şefilor legionari), Mircea Eliade vede o prefigurare a tacticii „partidelor comuniste din Europa centrală şi răsăriteană, după 1945". Ulterior acestei persecuţii, după moartea lui Nae Ionescu, Mircea Eliade nu se mai recunoaşte în nici un fel ca aparţinînd Legiunii. „Prin aceste asasinate din noaptea de 29 noiembrie, echipele de legionari care le-au înfăptuit credeau că răzbună pe Codreanu. În fapt ele au anulat sensul religios, de «jertfă», al legionarilor executaţi sub Carol şi care au compromis iremediabil Garda de Fier, considerată de atunci o mişcare teroristă şi pronazistă". Citind Memoriile eşti tot atît de îndreptăţit să crezi în sinceritatea lui Mircea Eliade şi în autenticitatea confesiunii sale precum cei care se îndoiesc. Depinde căror prejudecăţi morale sau ideologice îţi subordonezi hermeneutica.

Istoria religiilor este plină de transformări radicale, antinomice ale credinţei şi iubirii în contrariul lor. Fanatismul, lipsa de flexibilitate, de toleranţă şi înţelegere au condus în creştinismul timpuriu la distrugerea cultelor păgîne, a templelor şi locaşurilor de cult non-creştine, la închiderea ultimelor şcoli filosofice de către împăraţii bizantini, la înfiinţarea Inchiziţiei de către catolici. Responsabilitatea indivizilor în configurarea răsturnărilor de valori şi comportament trebuie judecată într-un mod extrem de nuanţat. Nu ne putem năpusti să-i judecăm pe Mircea Eliade, să condamnăm opţiunile spirituale ale generaţiei lui, cînd nu sîntem nici măcar în stare să înţelegem ce s-a întîmplat cu noi înşine în timpul comunismului, în ce măsură sîntem culpabili şi responsabili pentru complicitatea morală cu acest sistem. În procesul comunismului, vor putea fi judecaţi şi condamnaţi doar cei incadrabili penal, precum şi fiştigatorii, ideologii, „eminenţele cenuşii".

Dacă a sosit timpul să discutăm despre generaţia lui Mircea Eliade, acest lucru nu poate fi făcut decît prin discutarea experienţei spirituale a ortodoxiei. Mai ales pentru că anumite tendinţe reapar în zilele noastre. Reapar în condiţiile în care ne îndreptăm probabil spre o democraţie parlamentară, spre un regim constituţional (republican sau monarhic), în care toate tendinţele sînt admise, tolerate şi este de aşteptat că vor evolua altfel decît în trecut. În ipoteza că acest lucru se va întîmpla, se pune întrebarea dacă nu cumva sînt unilaterale criteriile de judecare ale ortodoxiei, ale generaţiei interbelice, chiar ale biografiei lui Eliade. Poate că dacă ne schimbăm paradigmele înţelegerii istoriei şi ale filosofiei culturii, atît noi, cît şi cei care ne judecă din afara acestui eronotop (în sensul lui Bahtin), vom ajunge la alte concluzii. Un gînditor extrem de apreciat în America pentru subtilitatea sa interpretativă, pe nume Isaiah Berlin, nu încetează să arate în eseurile sale

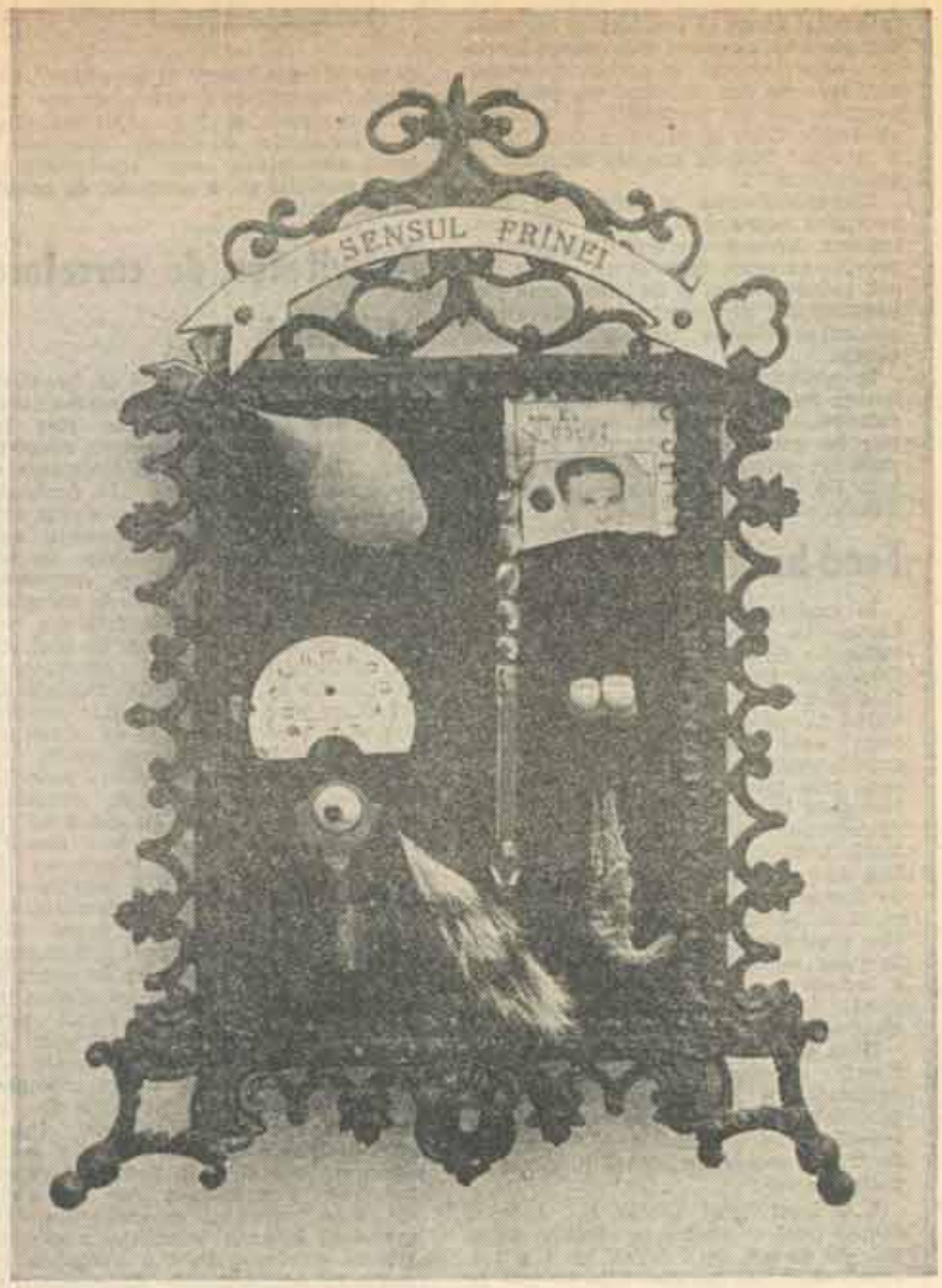

cele trei dogme pe care s-a bazat tradiția intelectuală și gîndirea politică occidentală: 1) că la toate întrebările autentice nu există decît un singur răspuns adevărat și numai unul, toate celelalte fiind devieri de la adevăr și, prin urmare, false; 2) că răspunsurile la asemenea întrebări sînt în principiu cognoscibile, existînd o metodă de descoperire a lor; 3) că toate răspunsurile corecte să fie cel puțin compatibile unele cu altele, întrucît o propoziție adevărată nu poate fi incompatibilă cu alta. Isaiah Berlin arată cum se ajunge la „imperialism cultural" și la neînțelegere, atunci cînd o civilizație (sau o perioadă istorică) sînt interpretate sau, și mai rău, evaluate, prin aplicarea unor criterii care se susțin numai pentru altă civilizație. Pornind de la ideea lui Vico a pluralității culturilor și de la ideea lui Herder că fiecare societate are ceea ce se cheamă propriul ei centru de gravitate, Berlin ajunge la ideea pluralismului cultural și la cea a pluralității valorilor. Asta înseamnă că valorile unei culturi sau epoci istorice pot fi incompatibile cu cele ale alteia, că ele pot fi în conflict într-o cultură sau un grup social sau chiar într-o singură ființă umană în perioade diferite de timp — sau chiar în unul și același timp. Incomensurabilitatea sistemelor de valori, incompatibilitatea stilurilor de viață duce la ideile autonomiei culturale a diferitelor societăți și culturi, fie ele și divizate de spațiu sau de timp. Admițînd principiul hermeneutic al pluralității valorilor nici măcar nu venim în contradicție cu eforturile de o viață ale lui Mircea Eliade, „nutrite de speranța că, într-o zi, voi ajunge la izvorul secret al acestor tradiții și că, în acea zi, voi rezolva toate «tainele»: ale religiilor, ale istoriei, ale destinului omului pe pămînt."

Necesitățile de spațiu m-au făcut să comprim această demonstrație poate mai mult decît o cereau importanța subiectului și comentarea unei cărți de excepție — Memorii de Mircea Eliade. Importanța discutării acestor subiecte mă face să pun sub semnul îndoielii calitatea interpretativă a „Cuvîntului înainte" semnat de ingrijitorul ediției, Mircea Handoca, și să mă întreb dacă nu cumva monografia pe care el o pregătește nu se află tot la nivelul eludării sistematice a nodurilor de semnificație. Deocamdată, așteptăm cu îndreptățită speranță publicarea volumelor de Jurnale. Pînă atunci, și poate pentru totdeauna, să-i acordăm lui Mircea Eliade prezumția de nevinovăție.

* Mircea Eliade, **Memorii** (1907—1960), volumul I **Promisiunile echinocțiului** (1907—1937), volumul II **Recoltele solstițiului** (1937—1960). Ediție și cuvînt înainte de Mircea Handoca, Editura Humanitas, 1991.

DIZERTAȚII ASUPRA UNEI ACUZE: CULPA FERICITĂ

IONUȚ JUGUREANU

„Este nedrept și păgubitor să strămuți, într-un fel să îngropi în cultura cea mare, fără șansa de bună rodire, numele unui savant, nu pornind de la opera sa științifică în care își va fi trecut ființa intelectuală cu tot ce a avut ea mai supravegheat și organizat creator, ci exersîndu-te disproporționat și parazitar, mai mult sau mai puțin critic ori encomiastic, pe scrierile lui extra-științifice, ideologice, oarecum de conjunctură și marginale, orice ar crede sau ar spera, de altfel, autorul în legătură cu ele. Și se întîmplă ca tocmai acestea să confiște pentru marele public, prin forța cu care mediile de informare în masă confecționează și impun clișee desfigurate personalitatea unui om de știință." Astfel își începe **Vasile Tonoiu** ale sale „Ontologii arhaice în actualitate". Și cîtă dreptate are!

„Fără îndoială că Mircea Eliade nu a fost un politician legionar activ", scrie d-l Teșu Solomonovici în articolul „Mircea Eliade — Un refuz postum", apărut prin 1988 în Israel, în „Revista mea". Un articol mult mai scurt și ceva mai puțin erudit, care însă aduce aproximativ aceleași scuze ca și Norman Manea în textul său „Culpa fericită", referitor la „activitatea legionară" din tinerețe a lui Mircea Eliade și la refuzul său postum de a se detașa, printr-o autocritică probabil, de erorile de demult, în cadrul „MEMORII"-lor (vol. 2, apărut postum). Aproape surprinzător însă, răspunsul lui Mircea Eliade îl aflăm în același articol, printr-un citat preluat din amintitul volum de „Memorii": „Am considerat de neconceput să mă desolidarizez de generația mea în plină teroare". Aflăm astfel, mai întîi, că este vorba aici de o întreagă generație. Mai apoi, nu trebuie uitat faptul că Mircea Eliade era însuși liderul spiritual al acestei generații de excepție (un lucru totuși de necontestat) din istoria, cel puțin culturală, a României, iar abjurarea sa de atunci ar fi însemnat — într-un astfel de moment — prăbușirea morală, a sa și nu numai. Iar aceasta nu se putea și nici nu-i era permis s-o facă.

Reîntorcîndu-ne la articolul d-lui Norman Manea, vom avea ciudata surpriză să descoperim, atît în el cît și în introducerea semnată de Dan Pavel, o seamă de erori flagrante, explicabile — nu scuzabile — exclusiv prin două motive: fie prin rea-credință, fie prin incompetență. Să le urmărim:

În primul rînd, se face o paralelă artificială și hazardată totalmente, pe care d-l Pavel se pare că încearcă să o trasează între Mircea Eliade și Karl Marx, judecați ambii prin aceeași prismă, cu mijloace identice. Numai că unul a dat naștere unei opere filosofice-religioase și metafizice, iar celălalt poate rămîne cel mult drept un bun economist și un redactor de scrieri cu puternice conotații și interpretări eminamente politice. Eroarea este evidentă, iar Dan Pavel o observă perfect în „The Open Society and its Enemies" unde „inamicii societății deschise" sînt Hegel și Platon. Dar aceeași eroare flagrantă nu mai este observată decît în treacăt și nu este amendată mai apoi, încercîndu-se reconsiderarea celui ce a fost Mircea Eliade atunci cînd se pune necesara problemă a reconsiderării lui K. Marx și a „gînditorilor" comuniști. Interpretările lui Mircea Eliade cu privire la Mao, Lenin, Stalin ori Salazar sînt de pură esență filosofico-religioasă și sub nici o formă nu pot fi interpretate din punct de vedere politic, ca o aprobare a sistemelor totalitare. Cine o face astfel este fie de o fățișă rea-credință, fie în afara problemei. De altfel, Eliade însuși — și o spune chiar Norman Manea — își interpreta propria-i viață și apropiatul sfîrșit, ca pe toate faptele, de altminteri, prin aceeași prismă.

Mircea Eliade a fost un apologet al sacrului, încercînd să-i descopere manifestările și să-i sesizeze prezențele în cele mai banale acțiuni și fapte profane. Revitalizarea, reactivarea și în primul rînd recunoașterea sacrului disipat și mascat în profan a fost unul dintre firele conducătoare ale gîndirii sale filosofice. Amestecul de noțiuni și folosirea unor metode total inadecvate de interpretare în cazuri distincte este, de altfel, una dintre cele mai răspîndite erori grave, caracteristice atît introducerii lui Dan Pavel, cît și articolului lui Norman Manea.

În al doilea rînd, pentru că în introducere se face altă caz de imparțialitate, îmi scapă modul cum „The New Republic" poate „cîntări și verifica" informații și judecăți de valoare privitoare la o activitate politică românească antebelică — atît de obscură, nesigură, nesemnificativă și neconcludentă totuși — a lui Mircea Eliade, sau cum a putut aprecia aceeași publicație valoarea filosofică a operei lui Nae Ionescu (care, nu de alta, dar nu prea a scris, iar dacă s-a tipărit cîte ceva pînă la urmă, aceasta cu siguranță că s-a întîmplat într-o altă limbă decît în cea engleză). De altfel, aceeași vină de fascinație față de Nae Ionescu ce-i este atribuită lui Mircea Eliade ar trebui, cu siguranță, atribuită și lui Mircea Vulcănescu și lui Emil Cioran și evreului Iosef Hechter și lui Constantin Noica și lui George Racoveanu, mai pe scurt, întregii „generații a neliniștii", cum atît de expresiv o numea George Călinescu, precum și „Criterion"-ului anilor '30. Pentru a rămîne aici, vom da un citat din „Istoria"... călinesciană: „Cînd se va scrie istoria problemelor filosofiei românești, se va vedea că vreme de 15 ani de zile, noi am fost contemporani Europei numai prin cursurile profesorului Nae Ionescu", iar, puțin mai încolo: „Se poate presupune că Nae Ionescu a urmărit, orice s-ar zice, promovarea lumească, încercînd toate căile de ajungere, cu mijloace la fel ca ale altora, dar cel puțin de o înaltă ținută intelectuală"... „Ratările și inconsecvențele sale seamănă cu ale lui A. Gide". În fapt, Nae Ionescu, metafizician prin har, a fost un adversar de temut al clasificărilor, al încarcerărilor și al oricăror sisteme filosofice — „piatră de mormînt pentru un filosof" —, asimilat de către învățăceii săi, pe drept cuvînt, ecuației Cantemir-Eminescu-Hasdeu-Pârvan-Iorga, al omului total, al enciclopedistului, nu sterp ci viu și ager, implicat cu toată ființa în domenii profane pe care, curajos, le-a ridicat la înălțimea spiritului său. Idei și concepte precum creștinismul primitiv, ortodoxismul popular românesc, falimentul pozitivismului au fost preluate, dezvoltate și ridicate la adevărata lor valoare de către Mircea Eliade ori Emil Cioran. Cam aceștea s-ar putea spune despre „minorul filosof", care în accepțiunea lui Norman Manea și a lui „The New Republic" ar fi fost Nae Ionescu. Cît despre „fascismul" lui Nae Ionescu, ne-o spune Mihail Sebastian: „Ceream o prefață nu numai profesorului meu, lîngă care am învățat să gîndesc, dar o ceream și bunului cunoscător de probleme iudaice, Nae Ionescu, autor al cîtorva tulburătoare studii asupra iudaismului, apărute demult, prin 1926, în Cuvîntul. Eu nu le-am uitat, cum n-am uitat nici îndurerata «Duminică», ce tot el a scris-o în iarna lui 1917—1918, după Oradea Mare. Bunii mei evrei și bunii mei antisemiți au memoria scurtă". Este oarecum greu de presupus că evreul Iosef Hechter, care într-un loc spunea: „nici fascismul, nici hitlerismul nu au creat nimic în ordine artistică și nu e greu de prevăzut că nici nu vor crea. Libertatea, pe care toată lumea o batjocorește, fie suprimînd-o cu elnism, fie răstălmăcind-o cu inconștiență, este o valoare ce se lasă foarte ușor călcată în picioare, dar totdeauna cu teribile sancțiuni morale. Aștept cu melancolie dar și cu secretă satisfacție, să văd cum toți cei care trădează astăzi condeiul lor de scriitor, pentru a obține în schimb o carte de membru, o insignă și un imn, vor plăti într-o zi, în fața propriei lor conștiințe, această trădare", ar fi putut pretinde că: „am învățat să gîndesc" lîngă „acest mentor al fascismului din România", cum îl califică Norman Manea pe Nae Ionescu. Și, pentru a mai rămîne încă un moment la Nae Ionescu, îl vom cita pe N. Bagdasar, la care, de altfel, exista o opoziție la o filosofie „a vieții și a trăirii problemelor filosofice" și a iraționalismului, o opoziție, deci, la acea filosofie promovată de Nae Ionescu, „N.I. îmbrățișa cu viziune filosofică domenii variate, de la abstracție și uscăte probleme de logică, pînă la adînci probleme religioase, de la actuale probleme de filosofia culturii, la semnificative probleme de filosofie politică. Îndeosebi filosofia religiei a căpătat prin el un impuls dintre cele mai puternice"...

Ideea acelei imparțialități ideale la care se referă Dan Pavel atunci cînd prezintă „Culpa fericită" este greu de atins. Imparțialitatea totală este un atribut al Divinității și mai puțin al presei, fie ea și americană. Referitor la aceeași imparțialitate, există mărturia lui Dan Pavel cum că: „Pe post de judecător stă o cultură a procedurilor democratice, iar pe postul de judecat o cultură cu experiență colectivă și individuală minimă a democrației". Indiferent cum sînt caracterizate, rolurile sînt stabilite a priori și fără drept de apel. Lucru nemaiîntîlnit, deci, poate, tocmai în procese reale desfășurate în societățile totalitare, acolo unde acuzarea se confundă întotdeauna cu judecătorul necesar și presupus a fi totalmente obiectiv. În același sens al obiectivității, Norman Manea îl numește undeva pe Mircea Eliade — unul dintre propușii peniru Premiul Nobel pentru literatură — drept scriitor „de romane ieftine" (ar fi fost interesant de a fi citate cîteva dintre acestea), iar în altă parte, domnia sa, citind din ultimul volum al Jurnalului, ajunge la concluzia că Eliade „invocă Buchenwald-ul pe un ton crispat (prefă-cut)", cînd totul este, de fapt, o simplă ironie, în nici un caz la adresa Buchenwald-ului. La Buchenwald, Eliade se referă simbolic, ca unul dintre numele de lagăre naziste care, probabil, că l-au impresionat cel mai mult. Și-atît. Este doar o simplă ironie pe care Eliade o aruncă celor ce exagerează nepermis, ridicînd fapte ridicole și nesemnificative la rang de vină capitală. Simțindu-se probabil printre aceștia, vizat postum, Norman Manea reacționează disproporționat, violent și absurd. Personal, pentru a fi sincer, nu putem înțelege de ce a fost nevoie de un an pentru realizarea unui atît de „echilibrat" și „obiectiv" articol.

În final, putem considera că este ultimul lucru — și mă refer la traducerea materialului lui Norman Manea — care să-și fi avut rostul, cel puțin în aceste momente. Un popor căruia i s-au omorît savanții și oamenii de cultură, căruia i s-au ascuns cărțile de căpătîi, un popor supus atîtia vreme unei distrugeri lente dar într-atît de sigure, un popor căruia i s-a impus o răsturnare și o inversare a scării naturale de valori, are nevoie astăzi de o reașezare a ei și mai puțin de discuții sterile, puerile și ridicole. De altfel, Eminescu, Iorga, Noica sau Eliade vor rămîne — fie că sînt sau nu de acord unul sau altul — mituri culturale certe ale românilor. Și așa pentru că ei fac parte integrantă, organic, din spiritualitatea acestui popor, sînt esențial și intim atașați lui, indiferent de voința sau puterea unora sau altora. Mai mult, prin publicarea acestui gen de articole, astăzi, se poate crea cu ușurință un curent în care oamenii își vor pune cîteva întrebări privind „valorile mișcărilor de dreapta", de vreme ce nume de răsunet precum acestea din urmă se spune că ar fi fost atașate acestor mișcări. Iar în acest nefericit din urmă caz, traducerea acestui articol își va fi aflat întocmai și în totalitate exact contrariul intențiilor sale inițiale.

În fapt însă, și mai presus decît orice, în ciuda afirmațiilor și interogațiilor retorice ale lui Norman Manea, prietenul lui Mircea Eliade care-l caracteriza pe acesta ca fiind „ultimul om din lume care ar putea avea un gînd totalitarist" avea dreptate. Domnul Norman Manea n-are. Asta-i. În rest, doar tăcere...

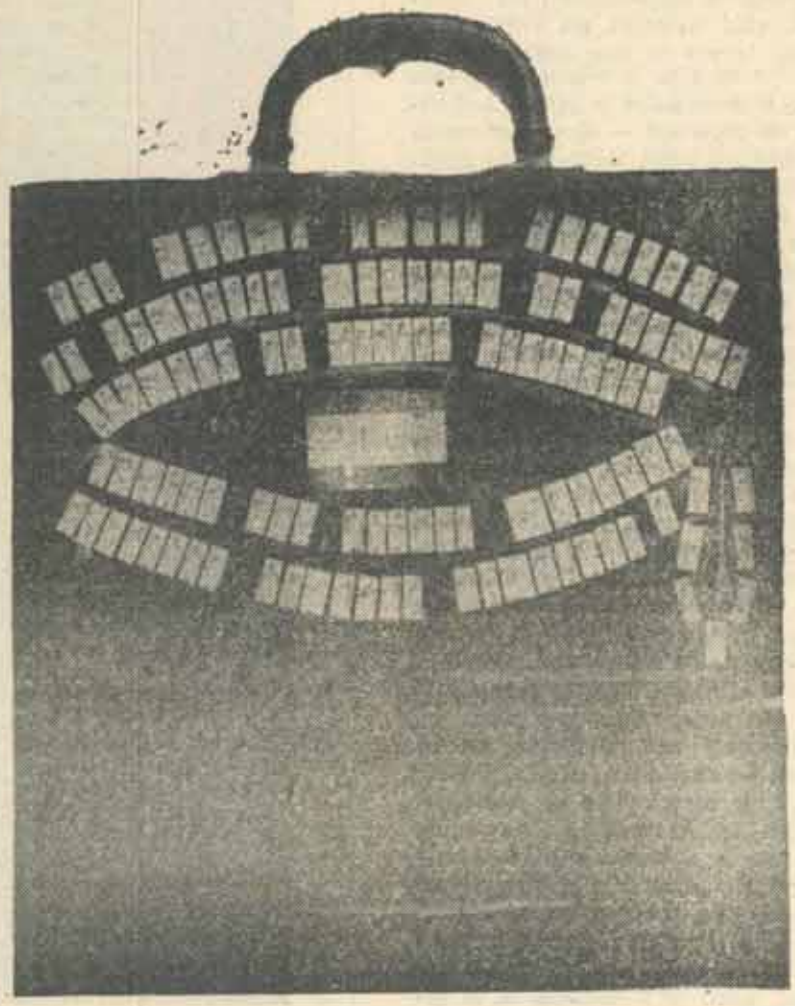

ADEVĂRATA ARISTOCRAȚIE

MONICA LOVINESCU

Cînd în 1958 apăreau la Fundația Regală Universitară Carol I de la Paris **Însemnările unui țăran deportat din Bucovina** de Dumitru Nimigeanu, cu o prefață a profesorului universitar din Londra, Grigore Nandriș, cine ar fi putut bănui că sora prefațatorului, Anița Nandriș-Cudla, ea însăși țărancă din Bucovina, pe acea vreme încă deportată în tundra siberiană cu cei trei fii ai ei, avea să-și scrie odiseea, oferind nu numai istoriei, dar și literaturii române, un document de excepție ?

Intitulată **20 de ani în Siberia. Destin bucovinean** trimisă editurii Humanitas de nepotul Aniței, dr. Gheorghe Nandriș, care semnează și postfața, cartea aceasta înseamnă o revelație și s-ar cere primită ca atare. Nu doar privitor la soarta deportaților români în Gulagul sovietic (am menționat volumul publicat de Fundația Regală din Paris, ne vom opri altă dată cînd va sosi pînă la noi și mărturia lui Dumitru Mircescu, **Transhimera**, care a văzut recent lumina tiparului la editura Eminescu), dar și pentru reconstituirea staturii țăranului bucovinean, o statură net aristocratică, pe care metamorfozele create de comunism o aruncaseră nu numai în trecut, ci aproape în legendă (povestirea Aniței Nandriș-Cudla aduce o mărturie esențială). Or, iată că odată cu Anița Nandriș-Cudla legenda ia conturul firescului, iar realitatea ei ni se impune din nou.

Deci au existat cu adevărat acele familii țărănești, dintre care o parte rămîneau la glie, muncindu-și pămîntul, iar alta se răspîndea prin universitățile române și chiar străine (unul din frații Aniței, Grigore Nandriș, a fost deci profesor universitar la Londra, altul, Octavian Nandriș, la Strasbourg), fără ca vreo falie să-i despartă. Dacă nivelul de cultură era diferit — Anița n-avea decît trei clase primare —, cel de civilizație, nu. Cînd se întruneau cu toții să-și sărbătorească părinții, unii venind de la București, alții de la Cernăuți, altul de la Londra cu soția lui englezoaică, cînd se regăseau împreună, în binecuvîntații ani interbelici, cînd Bucovina era românească, aceeași le era nu doar limba, dar și firea. Dacă n-ar fi asprimea, groaza chiar, a încercărilor la care a fost supusă în deportare — și care o separă de imaginea blînd idealizată de sămănătorism —, Anița și ai săi ar putea deveni paradigma însăși a țărănimii române așa cum fusese văzută și visată de toți „apostolii neamului". Nici urmă însă de sămănătorism în proza dură, fără clișee, nobilă doar prin firescul ei, a Aniței Nandriș-Cudla. Cinstea, curajul, demnitatea, credința sînt de la sine împlinite în acești oameni, în mod atît de natural că Anița nici nu se gîndește a le comenta, cu atît mai puțin a se mira. Aș spune că fac parte din datinile primite și observate de la sine, fără sforțare, dar și fără patetisme sau efuziuni. După o asemenea carte, orice complex de inferioritate a noastră ca neam ar trebui să dispară. Așa cum Anița se întîlnea, pe același portativ al normalității, cu învățații ei frați, tot astfel ne puteam întîlni cu alte neamuri mai falnice pe aceeași treaptă de civilizație. Fără complexe — nici de superioritate —, fără intoleranțe. Familia din care ieșea Anița numărase în rîndurile ei mari luptători pentru drepturile românești ale bucovinenilor, dar în proza ei nu întîlnești vreo urmă de sovinism. În bună vecinătate cu alte seminții de pe pămîntul natal, și întreținînd și în deportare aceleași relații de implicită toleranță cu deportații de toate neamurile, polonezi, finlandezi, caimuci, ruși, tătari și chiar eschimoși, oricît de diferite le-ar fi obiceiurile sau credințele, ele se cer și sînt respectate. E izbitor cum de-a lungul calvarului său, Anița nu condamnă niciodată un întreg neam pentru fărădelegile săvîrșite de unul sau altul dintre reprezentanții lor, nici măcar pe ruși, care, după ce l-au schilodit mama în primul război, în al doilea i-au ucis soțul și au alungat-o pînă dincolo de cercul polar, cu cei trei băieți ai ei. Pe un nacialnic care o pedepsește crunt, îl „bate Dumnezeu" nu ca „nacialnic", nici ca „rus", nici măcar în calitatea sa de „comunist" (cuvîntul de altminteri nici nu există în manuscrisul Aniței), ci ca om rău, comițînd o nedreptate. Înțelepciunea aceasta nu-i vine de pe urma suferinței. Nici în amintirile ei de copil, apoi de adolescentă și de tînără soție, la ea acasă, pe pămînt românesc, nu găsim urmă de discriminare. Cu toate că învață trudnic în deportare rudimente de limba rusă, să se poată cît de cît înțelege cu asupritorii ei, că nu pricepe graiul eschimoșilor, ale căror locuințe și obiceiuri o înspăimîntă la început, lăsînd apoi locul unei surprinzătoare comprehensiuni (descrierea ei ține aproape de o erudiție etnologică), Anița Nandriș-Cudla parcă a venit pe lume înainte de Turnul Babel.

Cartea aceasta, care nu numai că se cere neapărat citită, dar ar merita să fie așezată prin biblioteci într-un raft al clasicilor, descrie unul din cele mai cumplite destine. Totuși e generoasă cu capacitatea noastră de a suporta grozăvia. Nu ascunzînd faptele (dimpotrivă, descrierea e minuțios-concretă), ci tratîndu-le ca pe nefericiri ce trebuie suportate cu credință în Dumnezeu, rînduindu-le într-un fel în lume, la locul lor, loc de întuneric și nefericire, pe care, dacă nu-l poți ocoli, trebuie să-l străbați cu demnitate, curaj, cinste, niciînd aceste cuvinte nu sînt pronunțate. Anița nu conceptualizează, ea trăiește pe viu și demnitatea, și curajul, și cinstea, nefălindu-se cu ele. Simplu, ea reabilitează pas cu pas, gest cu gest, reacție după reacție, sentimentele mari, sentimentele nobile, acele bune sentimente cu care Gide pretindea că nu se poate face literatură bună. Nu mi se pare prea interesant de a discuta cum și cît aparține povestirea Aniței Nandriș-Cudla literaturii, cert este că, în afară chiar de orice valoare documentară, pagini ca acelea ce descriu fuga din fața invaziei sovietice în urma cedării Bucovinei prin pactul Ribbentrop-Molotov sau noaptea de groază cînd e dusă în plină tundră geroasă, de un eschimos, spre Închisoarea siberiană, aparțin și unei antologii literare. Lipsa de cultură o ferește pe autoare de acele clișee ce abundă în textele semidocților și le fac greu suportabile, ea povestește cum respiră, cu cuvinte reîmprospătate de roua inocenței. O literatură auroral, cu o limbă bogată în toate nuanțele concretului și care — insistăm asupra acestui lucru infinit de rar — își poate îngădui, din pricina naivității ei, să exprime sentimente de atîta vreme evitate de literatură cultă : iubirea de părinți, de copii, de locul pe care Dumnezeu îl l-a hărăzit pe acest pămînt. O limbă neparazitată de cunoaștere, de dinainte de pomul binelui și răului. De fapt, paradisiacă. Un talent pe care n-ai de ce să-l dezgropi, deoarece nici nu-l știai îngropat. Anița Nandriș-Cudla scrie așa cum toarce lîna, culege pipernicitele fructe ale tundrei, ridică o casă, pune apa pe foc, sau coase o haină. Cu har, dar fără ideea harului. Și memoria o slujește tot astfel, pentru că îi este lăsat omului să-și amintească și să lase moștenire urmașilor urmele trecerii prin lume. Cînd, bolnavă și bătrînă (a murit în 1986 la 82 de ani) nu mai poate munci în casa ei regăsită după 20 de ani și se apucă de scris, e pentru a mărturisi „prin cîte poate trece o ființă omenească fără să-și dea seama" (p. 11). Sînt primele cuvinte ale textului său.

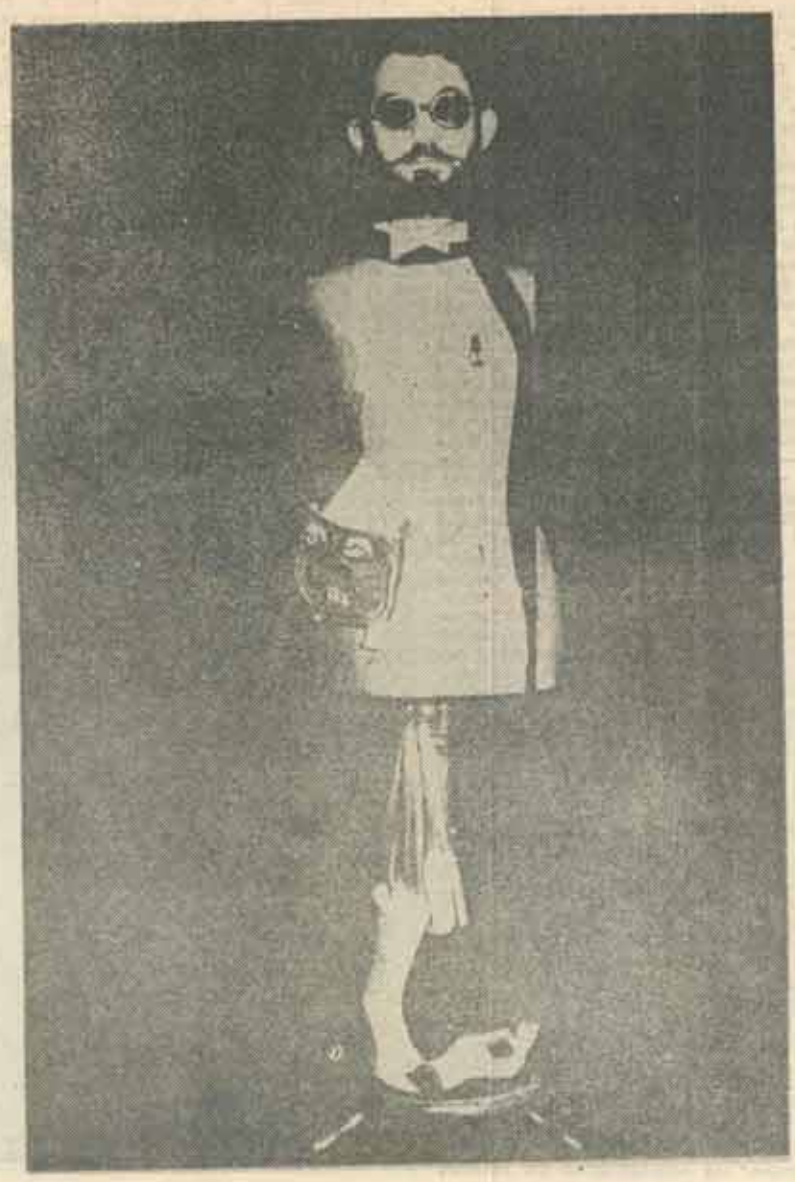

Și într-adevăr, „prin cîte poate trece" ! Anița are doar 10 ani, cînd în timpul primului război mondial, „Moscalii" vin să fure cai și-i schilodesc mama...

„Ei aviau niște biciuri împletite de piele și la capătul biciului trei viță și la capătul celor trei viță făcute trei măgălii virtoase ca piatra, de mărimea a trei nuci. Și cu biciurile estia au început s-o bată pe mama" (p. 22).

Mama, care nu se va mai putea ridica din pat pe restul vieții, va fi îngrijită de fetiță, apoi de tînăra nevastă care o va ține la ea acasă. Iar cînd rușii o vor deporta cu copii cu tot, grija cea mai mare va fi de a o fi lăsat părăsită și neputincioasă pe patul ei de suferință. N-o va mai revedea niciodată, dar din trenul deportării va arunca pe fereastră un bilet să-și ceară iertare, bilet ce va ajunge, miraculos, la destinație, ca o sticlă aruncată în mare.

La al doilea prăpăd, bolșevic de data asta, toți din familia ei vor să fugă. Să treacă Prutul. Și o fac. În afară de ea, pe care o întoarce din drum șovăiala soțului (mai tîrziu mort în deportare). Cu inima îndoită, Anița se îndreaptă spre casă înapoi, în plină furtună, cu vîntul în față.

„Mi-a dat în gînd, chiar în momentele celia și astăzi mă gîndesc că adevărat a fost, cînd eram copilă și îmblam la școală, am învățat o poezie despre Mînăstirea Argeșului. (...) Era o poezie foarte dureroasă, cu jele ticuită, frumos de bună seamă. Eu am uitat din versuri, cum au fost alcătuite de frumos, dar de atîta durere care m-a pălit și pe mine nu o mai pot uita niciodată. Căci parcă Dumnezeu a trimis și înaintea mea, cînd am făcut pasul cel nenorocit și m-am întors înapoi, din drumul pe care am fost pornită, ploaie așa grozavă, cu trăznete, ca un semn parcă să-mi spuie : de ce te-ai întors la necaz și nenorocire ? Mergi pe drumul drept pe care ai fost pornită. Dar iaca, așa ca și nivasta lui Manolia, nu ne-am întors, ci am venit pe calia cea nenorocită, spre casă și avere, de care i-a părut rău bărbatului să se despartă" (pp. 47—48).

„Zidirea" Aniței în deci forma deportării. Cum va rezista ea pentru a-și crește și hrăni copiii în gerul tundrei siberiene, cum se va ridica din toate bolile, cum va sta de pază în nopți cu minus 40 de grade acolo unde a fost pusă de nacialnic cu doar o îmbrăcăminte de piele pe ea, cum se va hrăni doar cu apă fiartă (denumită ceai) și cu fărîme de pîine, cum va căuta, cu alte femei, în tundră, niște boabe care să țină loc de fructe pentru ca băieții să nu piară de scorbut, cum va inventa haine fabricîndu-le din capete de sfori pescărești, pentru a îmbrăca „goliciunea" ei și a fiilor cu haine zdrențuite, cum se va înspăimînta (noapte de pomină și de groază) de eschimosul pus s-o ducă la închisoare, pedepsită pentru că după un tifos nu mai avea putere să lucreze, cum își va trimite copiii la școală, cum în anii destalinizării se va lupta pentru reabilitarea familiei și revenirea la Mahala (satul ei de obîrșie), cum va ajunge să stabilească corespondență cu frații ei răspîndiți și prin România și prin străinătăți, cum se va reîntoarce în sfîrșit și-și va recumpăra casa ocupată între timp de o altă familie (de ruși probabil, dar n-o spune), putem urmări de-a lungul celor peste 140 de pagini care se citesc și ca un document istoric, dar și cu senzația regăsită a copilăriei și basmelor cînd Făt Frumos ieșea biruitor din toate încercările. În loc însă de Făt Frumos și de calul său năzdrăvan, o simplă femeie dîrză ca un arbore și pe care doar credința în Cel de Sus și voința de a nu-și lăsa copiii singuri în sălbăticia tundrei și a țării străine au ținut-o în picioare pînă în anul și ceasul cînd, întoarsă în satul ei, după exact 20 de ani, a putut săvîrși, cum spune ea, „o începătură de viață nouă".

Toț printre străini, deși acasă. În Bucovina mai departe anexată și în care probabil că doi dintre băieții ei (al treilea a murit), acum oameni în toată firea, duc mai departe același stil aristocratic de a fi bucovineni : adică mai înainte și mai presus de toate oameni. Cu Anița Nandriș-Cudla, nu numai ei, ci noi toți avem de ce să ne mîndrim și să-i fim recunoscători.

O întrebare pentru CĂTĂLINA BUZOIANU:

Ce înseamnă **a descoperi-descoperire** în teatru ?

1. Înseamnă **a rupe armonia**, a sfidia obișnuința, ceea ce e știut și **bine făcut**. Înseamnă a stabili — pentru o clipă — alte contacte și alte conexiuni. Înseamnă momentul revelației, o lumină fulgerătoare pe o felie minus. cută de realitate, un electroșoc ale cărui consecințe pot fi teribile, devastatoare.

2. Pentru noi, cei care am traversat o experiență zguduitoare, un miracol ce s-a dovedit a fi miracol, dar și bilci al miracolelor, teatrul a izbucnit în viață ca un glonte dum-dum. Cred că nicăieri în lume nu se joacă teatru și nu se oficiază teatru cu atîta poftă, cu atîta frenezie ca acum, la noi. Am avut un an spectacole de stradă, tragedii cumplite și grand-guignol. Am avut apoi un cortegiu fastuos de creații teatrale remarcabile. Teatrul a fost, ca de obicei, la înălțime. Poate uriașe partinele compartimente ale vieții publice — într-adevăr — la înălțime. Și în zi. Cei „douăzeci de ani de întuneric", de fapt patruzeci și cinci, au ascuțit rezistența și au pregătit simțurile. Explozia a fost realmente senzorială. În doi ani s-a parcurs rapid, într-un rezumat fabulos, experiența mondială a ultimilor 20 de ani.

O foame devoratoare înghite pe nerăsuflate imagini, sunete, cruzime, mizerie, libertate și vis. Nimic nu este imposibil, pentru că nimeni nu s-a săturat. Viața noastră se petrece încă într-o rezervație în care totul este teatru.

3. A fost un timp cînd frica și disperarea noastră se spărau de teroare prin teatru. Atunci spectacolul avea un cod și comunica printr-un alfabet la fel de bine pus la punct ca Morse, Braille sau sistemele tradiționale orientale. O sprînceană ridicată sau un anume rictus al gurii erau recepatate ca în Kathakali. Un gest echivala cu o mișcare de evantai. **No. Totul era clandestin și complice.** Eram complici într-un bufet, la poarta unui uriaș cimitir. Eram complici pînă și cu torționarii noștri, care, uneori, ne îngăduiau, închideau ochii, după chinuitoare ședințe, interogatorii și crime ale cenzurii. Cu timpul, un text chiar și cinstit a suolinit golurile prin forța de șoc a imaginii.

În ultima vreme, curajul, îndrăzneala se propagau în unde, ca într-un amfiteatru. Nu mai aveam ce pierde.

4. Este incredibil cîte etape am parcurs în doi ani. Bineînțeles că unele au fost sărite, dar nu conteză. Terenul e fertil iar tinerii au mare nevoie de teatru. Pentru a supraviețui, pentru a se refugia, pentru a se revolta, pentru a da lecții. Căci de la ei așteptăm marea lecție a istoriei. Cei care au plecat s-au întors. Măcar pentru un timp. Și ei au dat lecții pentru toți. Intrare liberă. Și ceadă în fața lunetei-teatru, unde, pentru un ban, putem vedea nu numai spațiul, ci și timpul, nu numai cosmosul, ci și viitorul. Deocamdată îmbarcați pe caravela „Speranță" descoperim înfrigurați, un continent uriaș — planeta. Și, dibuind nesiguri încă descoperim prezentul care tale necruțător toate conexiunile, toate circuitele unui sistem condamnat și executat de istorie.

LITERE

CONTRA-UTOPII

FLORIN MANOLESCU

Între cărțile care nu au putut să apară în România cît timp la putere s-au aflat reprezentanții partidului comunist există cîteva care, judecate împreună, alcătuiesc o adevărată specie literară — contra-utopia. **Aceste cărți sînt** Biserica neagră, **de A.E. Baconsky** (scrisă încă **din 1970**), Perimetrul Zero, **de Oana Orlea,** și Al doilea mesager, **de Bujor Nedelcovici (ambele compuse la începutul anilor '80). Toate au apărut mai întîi în străinătate (în limba germană sau în franceză), unde s-au bucurat de un deosebit succes (Oana Orlea a fost singurul prozator român prezentat în emisiunea lui Bernard Pivot, „Apostrophes") și au fost editate în țară abia în ultimii doi ani.**

În linii mari, o contra-utopie **reprezintă un mod narativ de a pune în discuție tocmai limitele tuturor utopiilor de stînga sau de dreapta, care nu au făcut altceva decît să reducă la absurd societatea umană și să pună în garanteză individul, împreună cu toate valorile lui. În Europa, această serie literară e legată în special de numele lui Evgheni Zamiatin** (Noi, **1920**), **Aldous Huxley** (Minunată lume nouă, **1932**), **George Orwell** (**1984, 1949**) **și Ray Bradbury** (Fahrenheit 451, **1959**), **care la rîndul lor au putut să pornească de la unele sugestii oferite de Jules Verne** (Cele cinci sute de milioane ale Begumei) **sau de Wells** (O poveste a zilelor ce vor veni și Cînd se va trezi cel adormit).

Există totuși și în România cel puțin două încercări anterioare seriei din anii '70—'80, ambele sugerînd un mod mai puțin obișnuit de a pătrunde pe terenul contra-utopiei : prin glumă, prin umor gratuit, prin joc.

Prima încercare îi aparține scriitorului autodidact I.C. Vissarion (1879—1951), creatorul basmului științifico-fantastic românesc. În povestea lui Vissarion, Agerul pămîntului **(roman fantastic, 1939), apare la un moment dat „utopia-neagră" a zmeilor, cu laboratoare subterane, rețele de televiziune și rezervoare frigorifice în care au fost depozitați sclavi purtînd numere, exact ca la Huxley și Evgheni Zamiatin (adică exact ca într-o închisoare sau ca într-un lagăr pe timp de război).**

Cea de-a doua încercare, Ferma „Cotofana veselă", **de Radu Tudoran, este o „poveste-fabulă", cum o numește autorul, avînd surprinzătoare asemănări cu** Ferma animalelor, **de George Orwell („Povestea" lui Radu Tudoran e datată „decembrie 1945" și a fost republicată de curînd la Editura „Ion Creangă" ; contra-utopia lui Orwell a apărut tot în cursul lui 1945). La Radu Tudoran, un măgar (Cristofor) de la o fermă plasată în vecinătatea capitalei se proclamă Împăratul animalelor din bătătură (după ce stăpînii au fost închiși într-o pivniță) și începe să-și conducă supușii prin „decrete-legi". În cele din urmă intervine poliția, care îi eliberează pe prizonieri și restabilește ordinea inițială, așa încît „fabula" lui Radu Tudoran rămîne o „distopie" cordială, umoristică, blîndă, tirania măgarului dovedindu-se abia cu puțin mai primejdioasă decît joaca unui copil.**

Dimpotrivă, cele trei contra-utopii moderne din perioada „de aur" a „umanismului socialist" reprezintă moduri sceanle de a pune în text realitatea, aproape fără nici un efort imaginativ. Căci paradoxul acestor cărți rămîne tocmai faptul că ele sînt de fiecare dată depășite de realitate, dar nu în ce privește complexitatea acesteia, cum ar fi fost normal, ci în direcția performanțelor negative la care a putut să ajungă sistemul totalitarist și pe care nici o fantezie nu le poate întrece. Opere de ficțiune numai în aparență, Biserica neagră, Perimetrul Zero **și** Al doilea mesager **sînt mai degrabă acte de curaj, pentru că ele „cataloghează" tocmai „temele" de pe lista cu subiecte interzise ale vieții publice românești. Între ele : absența tuturor formelor de libertate, domnia constrîngerii (prin Ligi, Brigăzi de ordine și Servicii politice secrete), rolul subaltern rezervat artiștilor, ierarhia pe doi (în romanul lui Baconsky întreaga existență e controlată de o „Ligă a cerșetarilor"), complexul de inferioritate față de tot ceea ce provine din Occident, ritualul ședințelor, excluderile sau reabilitările la ordin, delațiunea (în romanul Oanei Orlea un copil își denunță mama, ca în contra-utopia lui Orwell și, firește, ca în realitatea neagră a sistemului socialist).**

La cealaltă extremitate a distopiei, în „perimetrele ero", aparținînd celor privilegiați, contra-utopiile românești ne introduc într-o perfectă lume a kitsch-ului care a cuprins nu numai arhitectura și modul de a se îmbrăca al oamenilor, dar și obișnuințele alimentare sau comportamentul sexual.

Nu lipsesc din toate aceste cărți nici simbolurile rezistenței (altă asemănare frapantă cu „prototipu" oricărei contra-utopii). La această „rubrică" intră artiștii, copiii, bătrînii, opuși celor pe care puterea a reușit să-i anihileze și să-i transforme în „numere" docile sau (cu o expresie întrebuințată de Bujor Nedelcovici și, înaintea lui, de prozatorul Cinghiz Aitmatov) în mancurți, adică în oameni fără memorie și obișnuiți să spună numai „da".

Dacă e să căutăm nota prin care cele trei cărți ale scriitorilor români se individualizează în raport cu anti-utopia clasică, atunci va trebui să constatăm că în literatura noastră specia s-a „literaturizat". Fie că se mizează pe atmosferă și poeticitate (ca la Baconsky), fie că efortul merge în direcția construcției de personaje (ca la ceilalți doi prozatori), de fiecare dată vom observa un interes mai mare pentru profunzime, decît față și stil, decît pentru structurile fixe ale speciei, așa cum eram obișnuiți.

Însă dincolo de toate aceste aspecte, contra-utopiile scriitorilor noștri, interzise în România pînă în 1990, sînt încă un argument în legătură cu incapacitatea totalitarismului de a se pune și pe sine în discuție și de a privi realitatea în față, spre a o putea cu adevărat înțelege și schimba.

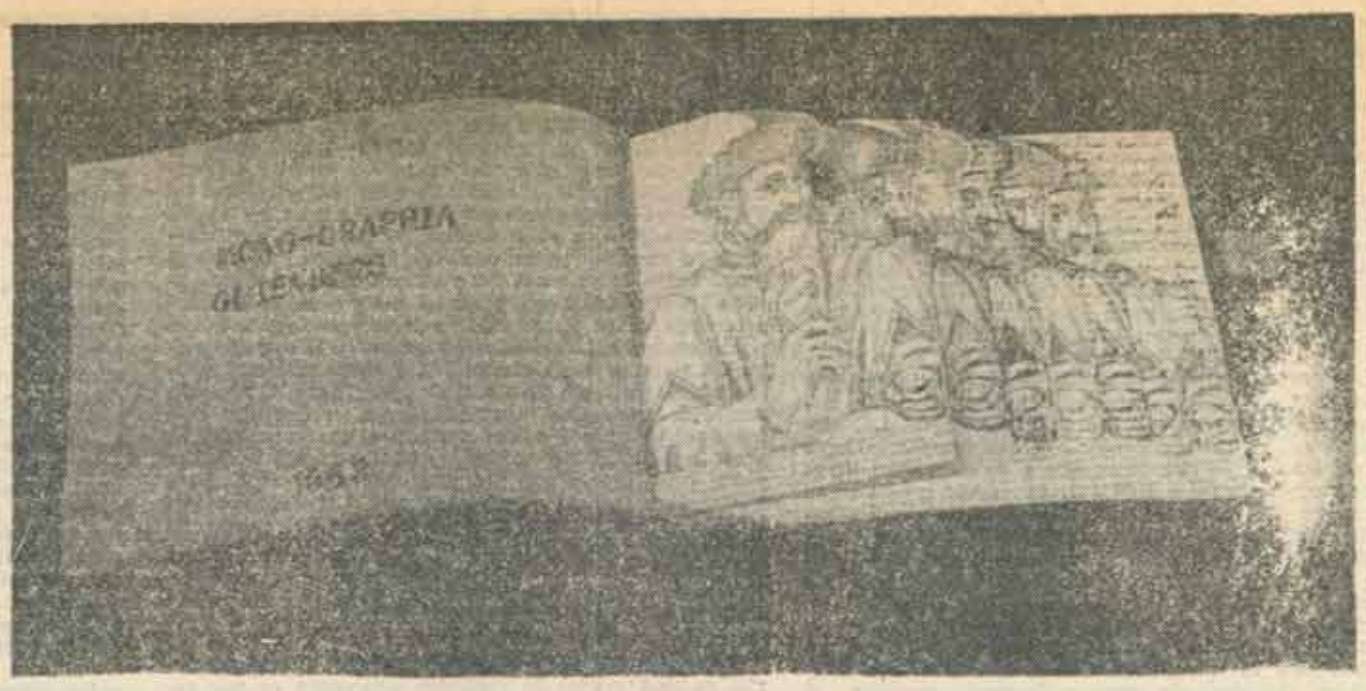

AMINTIREA LUI N. STEINHARDT ȘI „JURNALUL FERICIRII"

(Urmare din pag. 16)

al, el ne este superior nouă, tuturor. Un adevărat miracol : în contactul cu el, te simți mai bun...". În această mărturisire a marelui filosof însingurat se află formulată esența miraculoasă a experienței înbinetransfiguratoare pe care toți cei ce l-au cunoscut pe Nicu Steinhardt, și toți cei ce vor medita cu autenticitate asupra **Jurnalului fericirii,** nu se poate a nu o trăi. Despre amarul eșec al relațiilor sale cu Cioran, „sihastrul de la Rohia", cum acesta îl numea, calificîndu-l : „acest spirit profund, și ceea ce e mai important, atașat", îmi va vorbi cu întristare ceva mai tîrziu, și voi avea prilejul poate altădată să-l amintesc, cum voi avea odată prilejul să mărturisesc cît de mult datoresc, în spirit, prietenului meu.

În camera mea nu pot să ascult muzică de Mozart, care e aproape singura muzică pe care o mai ascult de mulți ani, fără a rememora cu nostalgie îndurerată vizitele lui repetate, de fiecare dată cînd venea de la Rohia, spre a-mi cere să ascultăm Mozart. Reparcurg, descoperi, cărțile lui și predicile, ca și scrisorile pe care mi le-a scris, uneori din timpul călătoriilor, și de fiecare dată regăsesc în ele hrană și întărire sufletească. M-a surprins și m-a emoționat să primesc într-o scrisoare de la Chevetogne, din 8 noiembrie 1979, împărtășirea unei intime, cutremurătoare trăiri. În ea poate fi regăsit ceva din profunda, admonitoarea meditație asupra morții cuprinsă în paginile marelui scriitor creștin Bernanos, pe care Nicu Steinhardt, desigur, îl frecventa cu asiduitate. Dar nu e vorba de nici o contigulitate, căci reflecțiile prietenului meu provin din aceeași concepție creștină a primatului ființei, a esenței primordiale a lui **a fi,** față de **a avea** sau **a face.** Fie-mi îngăduit a încheia cu reproducerea acestui impresionant fragment : «La utrenia de ieri, în cvasi-obscuritatea bazilicii bizantine (iar de afară, în zori, nu pătrundea, din ploaie, vînt și brumă nici un strop de lumină), mă gîndeam de ce moartea e atît de grea pentru om. Pentru că, îmi spuneam (iar corul cînta, pe slavonește, cu mare și blîndă, calmă dulceață), e actul cel mai singuratic, mai „însingurător" al vieții. La moarte, vrînd nevrînd, trebuie să ne asumăm în întregime pe noi înșine. Ca n'a l'air de rien? Ehei, perfecta singurătate, **absoluta** dispariție a celorlalți și a mediului înconjurător, noi, trăind, nu le putem concepe. Doar apropierea morții ni le scoate în evidență. În fața morții lucrul cel mai greu — mai teribil e această deplină singurătate și inexorabilitatea **asumării** ființei și a vieții noastre. E clipa bilanțului, clipa fatalei și necruțătoarei contabilități. Cu ar spune mai degrabă : Nu de moarte..., ci de **mine.** Mă aflu singur cu mine, **numai** eu ; frică nu-mi e[illegible] Dumnezeu care e bun, de ieșirea din lume (un [illegible]mesc îndeajuns), cît de a mă afla în totală izolare, singurătate, **contopire** cu mine însumi. Mallarmé : [illegible] qu'en lui même... Da, moartea ne pune deodată [illegible] în față cu noi înșine : și cît de **străin** (ăsta-i termenul) ne pare eul nostru, eul pe care acum va să-l asumăm — eu care va să ne identificăm, de care avem de[illegible] să răspundem, de care **nu vom mai putea** scăpa [illegible] fel un fel, prin nici un paliativ ori subterfugiu [illegible] să vicliu, căsătorie, beție, călătorii, extaz, ași[illegible] Cu adevărat se vede că aici pe pămînt s[illegible]ini și călători : încerc, din ce în ce mai ur[illegible]zația că trebuie să re-intru în sînea mea. Și a[illegible] una cu frica și tremurul».

Sînt convins că, atunci cînd i-a fost dat [illegible] se confrunte cu „frica și tremurul", [illegible]ul nostru prieten le-a făcut față. Pentru că [illegible] curajul, care e vechiul sentiment uitat, dar [illegible]abil, al onoarei, este ceea ce ne permite a fa[illegible] istoriei, credința este ceea ce ne ajută a fac[illegible]ortii. Parafrazînd o inspirată vorbă a lui Ber[illegible] toți cei de care Iisus s-a îndurat a-i chema [illegible] monahul Nicolae n-a reintrat în sine decît f[illegible]moarte, iar acolo, **El** îl aștepta.

AMINTIREA LUI N. STEINHARDT ŞI „JURNALUL FERICIRII"

THEODOR ENESCU

Ar fi desigur presumţios a mă încumeta să ofer aici un portret al celui care a fost prietenul Nicu Steinhardt. Cea mai vivace şi mai profund înţelegătoare imagine a sa ne va rămîne cea oferită în textul **Septuagenarul nesupus** al lui Alecu Paleologu, care a fost, cred, prietenul cel mai apropiat din ultimele trei decenii. Chipul celor pe care i-am pierdut ni se reconstituie în amintire, cel mai adesea, din revenirea unor imagini fugare, dar semnificative, ale contingenţelor noastre pămînteşti. Astfel îmi reapare în memorie chipul lui N. Steinhardt — în contururi evanescente — din anii cînd l-am cunoscut, numele său fiindu-mi familiar mai mult din **Revista Fundaţiilor Regale.** L-am întîlnit 1945—46, în acei ani în care părea să se reinfiripe atmosfera culturală bucureşteană, ceva din libertate şi gratuitate a spiritului, de pasiunea fenomenul literar, ce mai putuse fi percepe de război, ca o prelungire a celei din am ne-am cunoscut exact, nu-mi aduc am contactele noastre de atunci s-au datorat aceleiaşi lumi a cărţilor. Era un bărbat elegant, cu o deosebită vioiciune în ochi cu o conversaţie de o înaltă civilitate în pare acuitatea minţii, şi care aborda cu ozitate firesc prietenească pe cei mai tineri, cu mai tineri, cum eram eu. Mai mi-aduc aminte întîlniri întîmplătoare, cu lungi, încîntătoare versaţii, împreună cu prietenul său, mult-regretatul pictor G. Tomaziu, în atelierul neîntrecutului meşter încadrator Florian. Aveam să ne apropiem mai tîrziu, după 1955, datorită prieteniei comune cu Dinu Noica, a vizitelor noastre la Cîmpulung şi mai ales după revenirea în Bucureşti a lui Alecu Paleologu, de care aveau să ne lege nu numai afinităţi intelectuale, ci o prietenie afectuoasă, marcată de o traiectorie comună a destinului istoric. Deşi ne despărţea ca vîrstă un număr mare de ani, ne-am spus dintru început pe nume, căci Nicu Steinhardt transmitea un sentiment de juvenilitate inalterabilă. Ne-am regăsit în boxă şi în camera 18 de la Jilava, o „staţiune" spirituală de primă importanţă în biografia esenţială a prietenului meu, cum se poate cunoaşte din **Jurnalul Fericirii.** Paturile noastre, situate la al treilea rînd, se aflau faţă în faţă — el îl împărţea cu Alecu Paleologu, şi înainte de culcare ne ploconeam reverenţios unii faţă de alţii, spunîndu-ne „noapte bună" şi privindu-ne, în costumaţia şi situaţia noastră inedită sub bolta de cărămidă aspră a închisorii, cu un soi de perplexitate amuzată, încît, aproape de fiecare dată, Alecu izbucnea în rîsul lui sonor şi molipsitor. Cu toată suferinţa constantă pe care asprimea regimului penitenciar o provoca sănătăţii sale precare, mi-l amintesc pe Nicu de o efervescenţă nestăvilită, de dimineaţa şi pînă seara dintre noi cu inepuizabilele sale cunoştinţe şi verbul său mereu năvalnic, de o fluenţă pasională de te cucerea. Am fost martor înflorat al fenomenului precipitate de a da curs unei vechi vocaţii cultivate de a înfăptui, în acele condiţii ce evocau pe cele de catacombe, ale primelor două secole ale creştinismului, taina botezului său. Şi au venit, după cinci ani, anii de după eliberarea din 1964, întîi încă ameninţaţi, apoi mai înseninaţi, ani în care apropierea dintre noi avea să se statornicească într-o afectuoasă prietenie. Aveam să cunosc fervorile lui creştine, prima încercare de călugărie, apoi fericirea intrării sale în mînăstirea Rohia, aveam să ne împărtăşim entuziasmele noastre literare, artistice şi muzicale, aveam să trăim, în cercul nostru de prieteni, întîlniri pline de comuniunea aceloraşi năzuinţe spirituale, întîlniri din care nu lipseau adesea discuţiile aprinse, uneori contradictorii, alimentate, mai ales de ineluctabila polemică a lui Alecu Paleologu şi de neîntrecuta pasiune pentru idei şi omenesc a lui Sergiu Al. George. Intervenţiile prietenului nostru Nicu erau mai totdeauna cele ale „dreptei socotinţe" — din ele nelipsind niciodată flacăra unei judecăţi proaspete, de un entuziasm contagios pentru ideile îndrăzneţe. Imagini ale întîlnirilor noastre comune mi se perindă acum în amintire : iată-l, de pildă, printre noi, plin de o vioiciune entuziastă, în 1973, la Histria, sau tot atunci, în nesfîrşitele convorbiri polemice, de pe prispa de la 2 Mai. Sau iată-l, grav, cu barba lui venerabilă, dar cu ochii licăritori de o bucurie contînută, presidînd grav-amuzat, cina nupţială a lui Alecu şi a Piei Paleologu, hotărînd menu-ul şi alegînd savant vinurile. Era certat cîteodată cu Alecu pentru patima sa prea mireană pentru literatură, el însuşi o privea ca pe un păcat — venial ce e drept — de care va fi să dea odată socoteală, dar de care ştia că va fi iertat. Pentru că această pasiune constantă pentru cuvîntul scris era pentru el o sete de nestins de a căuta peste tot semnele binelui împărţit fără parcimonie de Dumnezeu. Dacă citea şi iscodea cu acelaşi entuziasm producţia literară oricît de unanimă, aceasta venea, desigur, dintr-o pornire franciscană a sufletului său, care se simţea dator să aducă neistovit laude lui Dumnezeu, asemeni sfîntului din Assisi, şi pentru creaturile sale cele mai umile, chiar şi pentru creaturile literare cele mai mărunte, în care nu se poate să nu descoperi o urmă a bunătăţii totale a Creaţiei divine. A vorbit nu odată despre starea de entuziasm ce domina setea sa de literatură şi curiozitatea sa culturală şi s-a definit singur ca un impenitent juvenil. Epitetul de „diletant" în ale literaturii, pe care şi l-a conferit de mai multe ori, aparîndu-se de cel de scriitor profesionist, nu era nicidecum o falsă modestie : acest termen trebuie considerat în sensul original al cuvîntului, care n-avea deloc nuanţă peiorativă, ci indica o apropiere dominată de gratuitatea, de sinceritatea „plăcerii", a pasiunii, de fapt o stare de entuziasm — cuvînt a cărui etimologie este „răpirea în divin". De aici, nuanţele de exaltare, evidente în năvala de epitete, ce poate fi des întîlnită în scrisul critic atît de sincer al lui Nicu Steinhardt.

Dar ceea ce mai caracteriza fiinţa lui — pe lîngă o vivacitate neconsumabilă şi înţelepciunea viziunii creştine asupra lumii şi omului — era o angajare cutezătoare în istorie. „Curajul, curajul fizic, în faţa morţii" era suprema definiţie pe care o da demnităţii umane — principiul însuşi al angajării sale în viaţă — definiţie pe care mărturisea a o fi găsit datorită reflecţiei în domeniul ce constituia propriu-zis specialitatea sa şi care era dreptul constituţional, adică „ştiinţa organizării şi apărării libertăţii". Alecu Paleologu a scris pagini relevante asupra acestei memorabile definiţii, ce caracteriza personalitatea mereu tînără a prietenului nostru.

★

Ştiam, şi de la el, şi de la prieteni comuni, că Nicu scria un soi de memorii din închisoare, ce constituiau de fapt istoria fericirii sale pămînteşti, care era statornicirea întru Iisus. Credeam că, după Alecu Paleologu, mă voi bucura de a cunoaşte manuscrisul. Dar Nicu avea să se felicite în curînd faţă de noi, cîţiva prieteni, de faptul că nu se grăbise să ne trecă volumul, cînd acesta avea să fie confiscat printr-o percheziţie a securităţii. Mai tîrziu aflam să izbutise să facă să ajungă la Virgil Ierunca o copie a versiunii pe care, cu adevărată obstinaţie eroică, o rescrisese.

Într-un reuşit colocviu al **Tezelor şi antitezelor** la Paris, organizat recent de Monica Lovinescu, Alexandru Paleologu făcea afirmaţia răspicată că **Jurnalul Fericirii** va rămîne una din cele mai mari cărţi ale literaturii ultimelor cinci decenii. Acest lucru, sînt convins, se va impune în destinul întreg al literaturii noastre din acest secol. Şi e semnificativ faptul că această carte îşi trage originea dintr-o asumare fără precedent a lui Iisus, dintr-o trăire profundă, liberă şi eliberatoare a învăţăturilor creştine. E o carte originală şi în privinţa concepţiei, a construcţiei, şi profund îmbogăţitoare prin seninătatea şi fermitatea, prin acuitatea totdeauna turburătoare a reflecţiilor sale creştine. Şi scrisul e aici mai calm, mai purificat de acele aglutinări de adjective, reziduuri ale arderilor poate prea precipitate din alte texte ale lui Nicu Steinhardt. Dar în acest scris poate fi recunoscută totdeauna vivacitatea luminoasă, continua prezenţă izbăvitoare a minţii roditoare şi a inimii neobosit de generoase ce caracteriza personalitatea sa întreagă. Avem de-a-face, într-adevăr, cu o carte peste care simţi că pluteşte harul de supremă certitudine şi inalterabilă seninătate venit de Sus.

E un „jurnal" fără însemnări zilnice, fluxul memoriei se lasă purtat în meandre temporale ce par capricioase în ordinea lor aleatorie — dar nu sînt, fiind guvernate, de conştiinţa subiacentă a unei iluminări. Datele se înşiră răzleţite, în jurul celei centrale a anilor de închisoare 1960—1964 — cînd în urmă, cînd după aceea, perioadele amestecîndu-se continuu. Dar nu e vorba de acele „corpuri plutind în derivă pe fluviul abisal al amintirilor" ce s-a arătat că fac materia primă a naraţiei proustiene. Totul aici are un contur clar, o finalitate conştientă : de fiecare dată întîlnim staţiuni revelatoare ale unei noi conştiinţe a fericirii, a fericirii revelaţiei, a fericirii inexplicabile de a fi fost ales. N. Steinhardt era un pasionat al iscodirii nehotărnicite a universului cunoaşterii : orice reactiva încandescenţa puterii sale reflexive, iar pasiunea sa pentru marea lume a scrisului pare nehotărnicită şi a fost hrănită dintotdeauna cu o satisfacţie nedisimulată. Dar toată viaţa sa, plină — cum se vede din **Jurnal,** încă din copilărie — de evenimente deloc unanime, şi toată puterea sa de absorbţie şi de iradiere a ascuţimilor minţii, toate izbînzile litegare — o asemenea viaţă bine umplută n-ar fi fost decît o simplă irosire — cum mărturiseşte în ultima pagină a cărţii — n-ar fi fost împlinită dacă n-ar fi fost să fie creştin. Şi lumina pretutindeni pătrunzătoare a învăţăturilor creştine dă o tinereţe molipsitoare, o prospeţime mentală şi cordială inegalabilă tuturor rîndurilor acestei cărţi. E o carte vie pentru oameni vii.

Ea trebuie considerată de fapt o **summa** a unei prezenţe spirituale şi mentale întru Hristos. Întîlnim în ea, împletite inextricabil, evocările anchetelor şi ale vieţii penitenciare, în toată nuditatea, dar şi în tot sublimul ei, fără nimic resentimentar ; judecăţile lucide şi drastice asupra comunismului, anatomia şi fiziologia satanică a totalitarismului şi tiraniei ; evocări ale unor episoade luminoase sau, mai rar, obtenebrate din viaţa premergătoare marii revelaţii, aproape de fiecare dată conţinînd un sîmbure al iluminării ce avea să vină, pînă departe, în copilărie, la acea amintire a unei senzaţii de fericire inefabilă, care va alimenta constant puterea sa de a se concentra în rugăciune ; aforismele împrăştiate peste tot ; interpretările, iluminate de meditaţia creştină, ale unor cărţi, ale unor fragmente literare, filosofice sau teologice ; pregnanţa simbolică a citatelor din diverşi autori ; şi mai ales, mereu revenind, reflecţiile asupra învăţăturilor creştine, de o autenticitate şi o ardere continuă, cu nimic sectar în ele, de un senin spirit ecumenic (indimenticabila evocare a liturghiei ecumenice — de nouă catacombă creştină — din 1963 din celula 88 de la Gherla). Un sublacent spirit ecumenic profund şi total creştin conferă ortodoxiei sale repetat mărturisite acea dimensiune a libertăţii ce este proprie — cum deseori o aflăm din spusele reproduse ale Apostolului Pavel — învăţăturii lui Iisus. Toate reflecţiile referitoare la esenţa creştinismului, care trebuie privit nu ca o pace definitivă, ci ca asumarea unui suprem risc vital —, toate fragmentele şi aforismele suscitate de preceptele creştine din această carte s-ar cuveni să fie adunate într-un breviar, într-un **vademecum** ce n-ar trebui să lipsească din mîinile niciunui credincios al zilelor noastre — de fapt, al oricărui ins care tinde spre asumarea unei conştiinţe autentice de om. Totul în acest **vademecum** creştin pe care îl oferă cartea cu valoare de testament a lui Nicu Steinhardt, a monahului Nicolae de la Rohia, ţinteşte spre edificarea tinerească întru bucurie — creştinismul fiind, o repetă, religia fericirii („Le contraire d'un peuple chrétien, c'est un peuple triste, un peuple de vieux" — afirma neuitatul curé de Torcy al lui Bernanos) — spre edificarea întru bucurie a minţii şi spiritului omului de azi. Mai ales acum, cînd el nu mai este printre noi, spre a ne călăuzi cu răspunsurile lui lămuritoare, cu al său curaj, cu rectitudinea lui intransigentă, în viforul acestor vremuri de grea cumpănă prin care trecem, cartea aceasta pe care ne-a lăsat-o ca supremul lui dar trebuie să fie primită ca un mare, neaşteptat semn de sus, menită să ne fie tuturor — şi mai ales generaţiilor tinere ce vor făuri viitorul, vor pune temeiul începuturilor secolului XXI — secolul care „va fi religios sau nu va fi" — merită deci, să fie îndreptar şi izvor inepuizabil de întărire şi certitudini întru ceea ce e superior omenesc în om. Şi sînt convins că o bună traducere în limbi de mare circulaţie ar putea adeveri actualitatea şi durabilitatea universală a acestei incomparabile cărţi.

★

La 28 iunie 1978, Emil Cioran scria prietenului său Arşavir Acterian : „Am fost foarte mulţumit că am făcut cunoştinţă cu Nicu Steinhardt. Pe plan spiritu-

(Continuare în pag. 15)

Redacţia „22" : Gabriela Adameşteanu (redactor-şef). Dan Pavel (redactor-şef adjunct) Radica Palade (şef secţie social-culturală). Horaţiu Pepine (publicist comentator). Gabriel Andreescu, Andreea Pora (redactori). Anton Burtea (tehnoredactor). Nicolae Turcu (şef compartiment economic). Mariana Dinu, Radu Dobândă (corectură). Bogdan Enescu (difuzare). Georgeta Marin (secretariat). Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie). Colaboratori : Teodor Sugár (consultant). Dan Perjovschi (grafică). Emanuel Pârvu (foto). Sorin Faur (secretar general de redacţie). Responsabil de număr : Radica Palade.
Redacţia şi administraţia : Bucureşti, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere 1.